



# Specialeafhandling: Klimasøgsmål mod private virksomheder

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Fagområde:</b> Forskningscenter CEPRI                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| <b>Problemformulering:</b> Specialet undersøger, om der i dansk ret kan udledes et princip om, at ejeren af et formuegode kan kræve kompensation for afværgeomkostninger hos private virksomheder, der – som følge af deres negative indvirkning på klimaet – udsætter formuegodet for en væsentlig risiko for skade. |

| Navn                 | KU-brugernavn |
|----------------------|---------------|
| Frida Ræbild Grunnet | cbm646        |
|                      |               |
|                      |               |

|                                    |                            |
|------------------------------------|----------------------------|
| <b>Vejleder:</b> Vibe Garf Ulfbeck | <b>Antal tegn:</b> 135.889 |
|------------------------------------|----------------------------|

|                                                          |   |
|----------------------------------------------------------|---|
| Må benyttes på Det Kongelige Bibliotek (sæt kryds).      |   |
| Må ikke benyttes på Det Kongelige Bibliotek (sæt kryds). | X |

|                                            |   |
|--------------------------------------------|---|
| Studerende på Cand. soc i jura (sæt kryds) |   |
| Studerende på Cand. jur (sæt kryds)        | X |

|                                      |                  |
|--------------------------------------|------------------|
| <b>Afleveringsdato:</b> 1. juni 2026 | <b>Karakter:</b> |
|--------------------------------------|------------------|



# Deklaration for anvendelse af generative AI-værktøjer (GAI) i eksamensbesvarelser ved Det Juridisk Fakultet

Kernen i Københavns Universitets ordensregler om eksamenssnyd er, at studerende til eksamen ikke må vildlede om egen indsats eller resultater. Eksamenspræstationer skal derfor afspejle den studerendes egen læring og selvstændige indsats. Akademisk arbejde baserer sig altid på andres indsigter, viden og bidrag, men altid med grundig anerkendelse, respekt og kreditering af dette arbejde. Dette gælder også ved brug af GAI.

## Regler for brug af GAI ved eksamen

Du skal være transparent om din anvendelse af teknologien ved at udfylde og vedlægge nedenstående deklarationsskabelon sammen med din skriftlige opgavebesvarelse. Når du skriver din deklaration, er det vigtigt, at læseren får et tydeligt billede af, om og hvordan GAI har bidraget til det endelige produkt.

Du skal også bruge skabelonen, når du ikke har anvendt GAI-værktøjer som hjælpemiddel til din skriftlige opgavebesvarelse. I dette tilfælde skal du dog blot krydse af, at du ikke har brugt GAI, og behøver ikke at udfylde resten. Ved ikke at deklarere din brug af GAI-værktøjer eller ved en ikke retvisende deklaration handler du i strid med reglerne om eksamenssnyd.

Hvis du har anvendt GAI i forberedelsen til en mundtlig eksamen med forberedelse, skal du ikke anvende den skriftlige deklaration. I stedet deklarerer du mundtligt over for eksaminator og censor efter samme principper, som gælder for den skriftlige deklaration.

## Særlige opmærksomhedspunkter:

- Hvis GAI er et tilladt hjælpemiddel til din eksamen, må du anvende GAI til dialog og sparring under udarbejdelsen af din opgave, men du må ikke overlade udfærdigelsen af din opgavebesvarelse til GAI-værktøjer, selvom alle hjælpemidler er tilladt.
- Hvis GAI-genereret tekst m.v. indgår i din eksamensbesvarelse (direkte eller i redigeret form), skal det behandles som en kilde i opgaven, hvilket kræver korrekt brug af citationstegn og kildehenvisning som ved alle andre kilder, da der ellers vil være tale om plagiat.
- Brug aldrig personhenførbare, ophavsretsbeskyttede eller fortrolige data i et GAI-værktøj.
- Husk altid at undersøge gældende regler og retningslinjer for brug af generativ GAI på KU.

## Deklaration for anvendelse af generative GAI-værktøjer (studerende)

☐ Jeg/vi har benyttet generativ GAI som hjælpemiddel/værktøj (sæt kryds)

☒ Jeg/vi har **IKKE** benyttet generativ GAI som hjælpemiddel/værktøj, ud over evt. brug af GAI til stavekontrol (sæt kryds)

*Hvis dette er tilfældet, behøver du/I ikke at udfylde resten.*

**Oplist, hvilke GAI-værktøjer der er benyttet, inkl. link til platformen (hvis muligt):**

*Eksempel: [Copilot med enterprise-databeskyttelse (KU-licens),  
<https://copilot.microsoft.com>]*

**Beskriv hvordan generativ AI er anvendt i opgaven:**

- 1) Formål (hvad har du/I brugt GAI til?)*
- 2) Arbejdsfase (hvornår i arbejdsprocessen har du/I brugt GAI?)*
- 3) Hvad gjorde du/I med outputtet? (herunder også, om du/I har redigeret outputtet og arbejdet videre med det)*

*NB. GAI-genereret indhold brugt som kilde i opgaven kræver korrekt brug af citationstegn og kildehenvisning. Læs retningslinjer fra Københavns Universitetsbibliotek på KUnet [her](#).*

# Klimasøgsmål mod private virksomheder

Forskningscenter CEPRI

## Abstract

Last year the Oberlandesgericht Hamm became the first court in Europe to rule that major private emitters can, in principle, be held civilly liable for their contribution to climate change – regardless of geographical distance, and regardless of whether the emissions are lawful under public law. The judgment, *Lliuya v RWE*, thereby opens the door to a new type of forward-looking climate litigation, in which a property-owner seeks compensation from a private company for the costs of precautionary measures taken to prevent climate-related damage.

Taking a comparative approach, the thesis critically assesses whether a similar case could be brought under Danish law. It first analyses *Lliuya v RWE* on the basis of § 1004 BGB in order to identify the factors relied upon by the German court. It then examines four potential legal bases under Danish law: property law, neighbouring law, general tort law, and environmental law.

The analysis shows, firstly, that property law – neither under the Danish Constitution nor under EU law – affords protection comparable to § 1004 BGB, as these provisions do not directly govern relations between private actors. Secondly, neighbouring law cannot serve as a sufficient legal basis either due to its requirement of geographical proximity. Thirdly, Danish tort law contains neither legislation nor case law permitting a general right to compensation for preventive measures. Fourthly, environmental law cannot serve as an alternative. It is unlikely that climate-related damage falls within the scope of existing environmental regulation, and even if it did, the ordinary conditions of tort liability would still apply – in particular causation, which is difficult to prove.

It is therefore concluded that no principle can be derived from Danish law allowing the owner of property to claim compensation for preventive measures from private companies whose negative climate impact exposes the property to a substantial risk of harm. Whereas German law, through § 1004 BGB, is to some extent released from the ordinary conditions of tort liability, Danish law lacks an equivalent legal basis. Whichever legal avenue is pursued, the ordinary conditions of tort liability appear difficult to circumvent.

The thesis concludes with a discussion of the role of the courts in climate related cases, emphasising that the rise in climate litigation is, at least in part, a consequence of the absence of political action.

## Indholdsfortegnelse

|                                                                                                          |           |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>1. INTRODUKTION .....</b>                                                                             | <b>3</b>  |
| 1.1 Indledning.....                                                                                      | 3         |
| 1.2 Problemformulering .....                                                                             | 5         |
| 1.3 Metode og retskilder .....                                                                           | 5         |
| 1.4 Afgrænsning .....                                                                                    | 9         |
| 1.5 Afhandlingens opbygning.....                                                                         | 10        |
| <b>2. KLIMASKADENDE HANDLINGER.....</b>                                                                  | <b>12</b> |
| 2.1 Definition af klimaforandringer .....                                                                | 12        |
| 2.2 Klimalovgivning .....                                                                                | 12        |
| 2.3 Generelt om klimaretssager .....                                                                     | 15        |
| 2.4 Typer af erstatningssøgsmål inden for klimaområdet.....                                              | 17        |
| <b>3. PROCESRETLIGE SPØRGSMÅL I DANSKE KLIMARETSSAGER.....</b>                                           | <b>19</b> |
| 3.1 Jurisdiktion.....                                                                                    | 19        |
| 3.2 Søgsmålskompetence .....                                                                             | 20        |
| 3.3 Lovvalg.....                                                                                         | 20        |
| 3.4 Konklusion.....                                                                                      | 21        |
| <b>4. KLASSISKE ERSTATNINGSSØGSMÅL MOD PRIVATE VIRKSOMHEDER FOR DERES KLIMASKADENDE HANDLINGER .....</b> | <b>22</b> |
| 4.1 Dansk erstatningsret.....                                                                            | 22        |
| 4.1.1 Ansvarsgrundlag .....                                                                              | 22        |
| 4.1.2 Kausalitet .....                                                                                   | 24        |
| 4.1.3 Adækvans.....                                                                                      | 28        |
| 4.1.4 Tab.....                                                                                           | 29        |
| 4.2 Konklusion.....                                                                                      | 29        |
| <b>5. KOMPENSATIONSSØGSMÅL FOR AFVÆRGEOMKOSTNINGER I TYSK RET .....</b>                                  | <b>30</b> |
| 5.1 Tysk retsgrundlag .....                                                                              | 30        |
| 5.2 Lliuya v RWE .....                                                                                   | 31        |
| 5.2.1 Sagens faktum og påstande .....                                                                    | 31        |
| 5.2.2 Formelle betingelser.....                                                                          | 33        |
| 5.2.3 Ejendomsindgreb efter § 1004 (1) BGB .....                                                         | 34        |

|            |                                                                      |           |
|------------|----------------------------------------------------------------------|-----------|
| 5.2.4      | Ansvarsgrundlag .....                                                | 36        |
| 5.2.5      | Kausalitet .....                                                     | 38        |
| 5.2.6      | Tålepligt .....                                                      | 41        |
| 5.2.7      | Bevisvurderingen .....                                               | 45        |
| <b>5.3</b> | <b>Konklusion.....</b>                                               | <b>47</b> |
| <b>6.</b>  | <b>KOMPENSATIONSSØGSMÅL FOR AFVÆRGEOMKOSTNINGER I DANSK RET.....</b> | <b>47</b> |
| <b>6.1</b> | <b>Ejendomsretten .....</b>                                          | <b>48</b> |
| 6.1.1      | Ejendomsret efter grundloven.....                                    | 48        |
| 6.1.2      | Ejendomsret efter EU-retten .....                                    | 49        |
| 6.1.3      | Konklusion.....                                                      | 51        |
| <b>6.2</b> | <b>Naboretten .....</b>                                              | <b>51</b> |
| 6.2.1      | Den naboretlige tålegrænse.....                                      | 53        |
| 6.2.2      | Ansvarsgrundlag .....                                                | 54        |
| 6.2.3      | Risiko for skade .....                                               | 56        |
| 6.2.4      | Naboretligt element.....                                             | 57        |
| 6.2.5      | Retsvirkning af naboretligt ansvar .....                             | 59        |
| 6.2.6      | Konklusion.....                                                      | 60        |
| <b>6.3</b> | <b>Præventive udgifter i erstatningsretten .....</b>                 | <b>61</b> |
| 6.3.1      | Retsgrundlag for præventive udgifter? .....                          | 61        |
| 6.3.2      | Definitionen af præventive udgifter.....                             | 63        |
| 6.3.3      | Kausalitetsbetingelsen.....                                          | 63        |
| 6.3.4      | "Korrespondanceprincip".....                                         | 65        |
| 6.3.5      | Proratarisk ansvar.....                                              | 65        |
| 6.3.6      | Konklusion .....                                                     | 66        |
| <b>7.</b>  | <b>MILJØRETEN SOM ALTERNATIV .....</b>                               | <b>66</b> |
| 7.1        | Klimaretten som en undergren til miljøretten? .....                  | 67        |
| 7.2        | Forureningsbegreb i miljøskadeerstatningsloven.....                  | 68        |
| 7.3        | Skader dækket af miljøskadeerstatningsloven .....                    | 69        |
| 7.4        | Ansvarsgrundlag .....                                                | 69        |
| 7.5        | Kausalitet .....                                                     | 70        |
| 7.6        | Konklusion.....                                                      | 71        |
| <b>8.</b>  | <b>KOMPARATIVT UDBLIK.....</b>                                       | <b>71</b> |
| 8.1        | Asmania et al. vs Holcim .....                                       | 72        |
| 8.2        | Sammenfatning .....                                                  | 74        |
| <b>9.</b>  | <b>KONKLUSION .....</b>                                              | <b>75</b> |
| <b>10.</b> | <b>PERSPEKTIVERING: ER DOMSTOLENE RETTE FORUM? .....</b>             | <b>77</b> |
| <b>11.</b> | <b>LITTERATURLISTE .....</b>                                         | <b>83</b> |

# 1. Introduktion

## 1.1 Indledning

Sidste år trådte en peruviansk bonde ved navn Saúl Luciano Lliuya ind i en retssal i den tyske by Hamm.<sup>1</sup> Det var den 28. maj, og bonden var rejst over 10.000 kilometer fra sit hjem i Andesbjergene for at fremsætte et krav, der aldrig før var blevet rejst ved en europæisk domstol: at et af verdens største energiselskaber skulle betale for at beskytte hans hjem mod en gletsjersø, der truede med at oversvømme det. Lliuyas krav var ganske enkelt, men på samme tid radikalt. Det tyske selskab RWE havde gennem flere årtiers afbrænding af fossile brændsler bidraget med 0,38 pct. af den menneskeskabte CO<sub>2</sub>-udledning. Derfor mente Lliuya, at RWE burde holdes ansvarlig for 0,38 pct. af de omkostninger, det ville koste at sikre hans hjem mod den smeltende gletsjer ovenfor hans landsby.

Lliuya er ikke alene. Verden over står mennesker, der har bidraget meget lidt til udledningerne, med klimaforandringerne konsekvenser tættest på kroppen. Hele samfund oplever hyppigere ekstremt vejr såsom hedeølger, kraftigt nedbør og orkaner.<sup>2</sup> Bønder oplever, at deres marker udtørres, og indbyggere i lavtliggende kystområder oplever, at oversvømmelser rammer hyppigere og kraftigere, idet vandstanden stiger. Disse vejrforhold truer blandt andet menneskers fødevarersikkerhed, medfører stigninger i sygelighed og dødelighed, ødelægger infrastrukturer og skaber økonomisk utryghed.<sup>3</sup> Ligesom det får mennesker til at flygte fra deres hjem. Men velvidende, at konsekvenserne er globale og rammer i stigende grad, hvad skulle den tyske domstol så stille op med så vidtgående et krav?

63 pct. af den menneskeskabte CO<sub>2</sub>-udledning i atmosfæren siden 1751 kan føres tilbage til blot 90 virksomheders aktiviteter.<sup>4</sup> Søgsmål mod disse virksomheder har taget til siden 1990'erne, men alligevel har både stater og virksomheder, der er blevet sagsøgt for klimaskader, haft mulighed for at søge tilflugt i en række tilbagevendende forsvarsmekanismer: at klimakrisen skal overlades til politikerne og ikke til domstolene, at netop deres virksomheds bidrag til den samlede globale udledning

---

<sup>1</sup> Oberlandesgericht Hamm, dom af 28. maj 2025, sag 1-5 U 15/17, Saúl Luciano Lliuya v RWE AG, engelsk oversættelse.

<sup>2</sup> IPCC, *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability*. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, Cambridge University Press, 2022, s. 9.

<sup>3</sup> Ibid., s. 9-11.

<sup>4</sup> R. Heede, *Tracing Anthropogenic Carbon Dioxide and Methane Emissions to Fossil Fuel and Cement Producers, 1854-2010*, Climate Change, 2014, s. 229.

blot er en dråbe i havet, eller at CO<sub>2</sub>-reduktion beror på ikke-bindende international ret, og derfor må være op til staten eller virksomheden selv.<sup>5</sup> Men måske er vi nået til et punkt, hvor klimakrisen ikke længere bare banker på døren til retslokalet, men er trådt indenfor og har sat sig i vidnesranken – og hvor de gamle forsvar ikke længere holder?

Ansvar for at nedbringe de globale udledninger ligger hos staterne. Den vigtigste aftale på klimoområdet er Parisaftalen,<sup>6</sup> der fastsætter et globalt mål for at holde den globale temperaturstigning under et vist niveau. Det er imidlertid op til det enkelte land selv at fastsætte sit reduktionsmål – og dette har Danmark gjort i den danske klimalov fra 2020. Ifølge loven skal Danmark reducere sine drivhusgasudledninger med 70 pct. i 2030 sammenlignet med 1990-niveau, og senest i 2050 skal Danmark ikke udlede flere drivhusgasser, end der optages.<sup>7</sup> Klimaloven retter sig imidlertid alene mod staten – virksomheder og private er ikke pligtsbjekter.<sup>8</sup>

På trods af lovgivningen på området mærker aktivister og almindelige borgere verden over en stor frustration over flere årtiers manglende politisk handling til beskyttelse af de kommende generationer mod klimaforandringernes konsekvenser. Retssager er anvendt af borgere som en måde at udfylde det tomrum, hvor man mener, at der mangler klimarettet regulering.<sup>9</sup> Dette har betydet, at der inden for de sidste 20 år er anlagt en masse nye retssager – heriblandt sagen om den peruvianske bonde i *Lliuya v RWE*.

Lliuya fik ikke medhold i sit krav mod det tyske energiselskab RWE, men retten fastslog, som den første i Europa, at store udledere i princippet kan ifalde civilretligt ansvar for deres bidrag til klimaforandringerne – uanset geografisk afstand, og uanset om udledningerne er lovlige efter offentlig ret. Efter domsafsigelsen udtalte Lliuyas advokat, Roda Verheyen:

*”Today's ruling is a milestone and will give a tailwind to climate lawsuits against fossil fuel companies, and thus to the move away from fossil fuels worldwide.”*<sup>10</sup>

---

<sup>5</sup> Climate Litigation Network, *Laying the Foundations for Our Shared Future: How Ten Years of Climate Cases Built a Legal Architecture for Climate Protection*, 2025, s. 20.

<sup>6</sup> United Nations, Parisaftalen, FCCC/CP/2015/10, af 12. december 2015.

<sup>7</sup> Se § 1 i lovbekendtgørelse nr. 2580 af 13. december 2021 (”klimaloven”).

<sup>8</sup> Lovforslag nr. 117 af 26. februar 2020 om forslag til lov om klima, de almindelige bemærkninger, afsnit 5.

<sup>9</sup> E. Nørgaard og L. Nordlander, *Klimaretssager globalt*, i S. Fugleholm m.fl., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg., Djøf Forlag, 2025, s. 122.

<sup>10</sup> Germanwatch, *Groundbreaking climate ruling against RWE: Major emitters can be held liable for climate risks*, <https://www.germanwatch.org/en/93166> (besøgt d. 27. april 2026).

Afhandlingen undersøger på den baggrund, hvilket udfald en lignende sag ville få i dansk ret – og dermed om den medvind, som Verheyen forudser, også er at finde i dansk ret.

## 1.2 Problemformulering

Denne afhandling vil besvare følgende problemstilling:

*Specialet undersøger, om der i dansk ret kan udledes et princip om, at ejeren af et formuegode kan kræve kompensation for afværgeomkostninger hos private virksomheder, der – som følge af deres negative indvirkning på klimaet – udsætter formuegodet for en væsentlig risiko for skade.*

## 1.3 Metode og retskilder

### Juridisk metode

Afhandlingens formål er at undersøge de erstatningsretlige udfordringer, der opstår, når en skade er forårsaget af klimaskadende handlinger. Til besvarelse af problemformuleringen anvendes den retsdogmatiske metode, hvis formål er at beskrive og systematisere gældende ret (de lege lata).<sup>11</sup> Metoden indebærer, at de relevante retskilder identificeres, fortolkes og afvejes med henblik på at fastlægge gældende ret.<sup>12</sup>

Udvælgelsen og tilgangen til retskilderne er blevet tilgået kildekritisk. Afhandlingen tager derfor udgangspunkt i loven, forarbejder og retspraksis som de primære kilder, i det omfang det har været muligt. Sekundært har det været nødvendigt at inddrage juridisk litteratur for at skabe et perspektiv og belyse en sammenhæng i dansk retspraksis. Litteraturen er tilgået kritisk med henblik på dens ophav, hvor litteratur produceret af professorer og andre akademikere har været det fortrukne valg.

### Særligt om retskilderne for private virksomheders erstatningsansvar på klimaområdet

Klimaretten hænger imidlertid uløseligt sammen med en række forskellige retsdiscipliner,<sup>13</sup> og afhandlingen bevæger sig således i krydsfeltet mellem erstatningsret, ejendomsret, naboret, miljøret og folkeret. Navnlig naboretten og den almindelige erstatningsret uden for kontrakt er i vid udstrækning

---

<sup>11</sup> P. Blume, *Retssystemet og juridisk metode*, 4. udg., Djøf Forlag, 2020, s. 32.

<sup>12</sup> C. Tvarnø og R. Nielsen, *Retskilder og retsteorier*, 6. udg., Djøf Forlag, 2021, s. 243.

<sup>13</sup> S. Fugleholm og R. Holdgaard, *Introduktion til klimaretten og bogens opbygning*, i S. Fugleholm m.fl., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg., Djøf Forlag, 2025, s. 18.

ulovbestemte. Naboretten er udviklet som dommerskabte retsgrundsætninger, og de grundlæggende erstatningsbetingelser om ansvarsgrundlag, kausalitet, adækvans og tab har hjemmel i retspraksis og sædvane snarere end i lovtekst.<sup>14</sup>

Hertil kommer, at både lovgivning og retspraksis vedrørende private virksomheders erstatningsansvar for klimaskadende handlinger er sparsom. Der er meget, vi ikke ved på området for klimaerstatningsretten – enten slet ikke eller ikke i en dansk kontekst.<sup>15</sup> Der findes endnu ingen national retspraksis af direkte relevans for problemformuleringen, og de erstatningsretlige perspektiver af klimaretten er kun i begrænset omfang behandlet i den juridiske litteratur. Afhandlingen falder derfor i vidt omfang tilbage på de almindelige erstatningsretlige principper og fastlægger gældende ret gennem analyse af retspraksis suppleret af juridisk litteratur.

### **Juridisk fortolkning**

Da der er tale om en sag, der endnu ikke er afprøvet ved de danske domstole, vil problemformuleringen først med sikkerhed kunne afklares i tilfældet af en domstolsprøvelse. En sådan domstolsprøvelse ville få præjudikatsvirkning – det vil sige, blive lagt til grund i fremtidige afgørelser, indtil en eventuel højere instans afsiger dom på området.<sup>16</sup> Denne analyse tager udgangspunkt i en juridisk fortolkning af de retskilder, der på området kan bidrage til, hvordan en dansk domstol ville dømme i et tilsvarende scenarie.

Da flere af områderne er baseret på dommerskabte grundsætninger, vil analysen i vidt omfang centrere sig om domme. Domme er generelt karakteriseret ved at være en retlig stillingtagen til et konkret foreliggende spørgsmål.<sup>17</sup> Dog kan man udlede mønstre og principper på tværs af domme.

Herudover vil analysen fortolke retskilder såsom love, forarbejder, forordninger, direktiver og konventioner. Ved en juridisk fortolkning af disse retskilder tages der udgangspunkt i ordlyden af retskilden.<sup>18</sup> Der lægges således vægt på den sproglige forståelse af retskilden. Dernæst kan en formålsfortolkning inddrages, hvor lovgivers intention, som den kommer til udtryk i forarbejderne, tillægges

---

<sup>14</sup> A. Ehlers, *Grundlæggende erstatningsret*, 1. udg., Karnov Group, 2019, s. 16.

<sup>15</sup> A. Koed, *Klimaerstatningsretten*, i S. Fugleholm m.fl., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg., Djøf Forlag, 2025, s. 795.

<sup>16</sup> P. Blume, *Retssystemet og juridisk metode*, 4. udg., Djøf Forlag, 2020, s. 244.

<sup>17</sup> *Ibid.*, s. 190.

<sup>18</sup> *Ibid.*, s. 297.

vægt. Endelig kan der anlægges en udvidende eller indskrænkende fortolkning på baggrund af dette formål.

### Skandinavisk litteratur

Afhandlingens fokus er erstatning i form af kompensation for præventive udgifter. Afsnit 6.3 behandler muligheden for at tilkende kompensation for præventive udgifter i dansk ret, hvortil der anvendes en artikel af den norske professor Bjarte Askeland, der har skrevet indgående om præventive udgifter i norsk ret. Det er forsvarligt at anvende artiklen som et fortolkningsbidrag til dansk ret, eftersom de skandinaviske landes regler har så meget til fælles, at de kan inddeles i en fælles retsfamilie.<sup>19</sup> Særligt inden for det privatretlige område er der gennemført stort set enslydende love, og det er derfor nærliggende at lade sig inspirere af nordisk litteratur og retspraksis ved fortolkningen af danske regler.<sup>20</sup>

### Komparativt blik

Afhandlingen anlægger desuden et komparativt blik. Komparativ ret indebærer, at forskellige retssystemer eller deres materielle regler sammenlignes og analyseres.<sup>21</sup> Metoden er navnlig relevant, hvor et retsområde er ulovreguleret i dansk ret, og hvor fremmede regler kan tjene som inspiration. Det centrale udgangspunkt for den komparative analyse er den tyske dom *Lliuya v RWE*, som blev anset for banebrydende på området for private virksomheders ansvar for CO<sub>2</sub>-udledning. Fokus er at identificere argumenter og argumentationsmønstre, der må antages at have betydning i dansk kontekst, snarere end sagens processuelle og bevismæssige aspekter eller dens geologiske detaljer. Formålet er således ikke en udtømmende fremstilling af tysk ret, men at fremhæve de argumenter, der er relevante for dansk ret.

En tysk dom har ikke selvstændig retskildeværdi i dansk ret.<sup>22</sup> Der er imidlertid en lang tradition for, at man i europæisk ret henter gensidig inspiration på tværs af jurisdiktioner, navnlig mellem civil law-lande, der deler grundlæggende strukturer i den private erstatningsret, herunder de grundlæggende erstatningsbetingelser.<sup>23</sup> Professor i erstatningsret, Andreas Bloch Ehlers, fremhæver i den forbindelse, at juraen og de forskellige argumenter domstolene lægger til grund for en bestemt afgørelse,

---

<sup>19</sup> C. Tvarnø og R. Nielsen, *Retskilder og retsteorier*, 6. udg., Djøf Forlag, 2021, s. 308.

<sup>20</sup> P. Blume, *Retssystemet og juridisk metode*, 4. udg., Djøf Forlag, 2020, s. 279.

<sup>21</sup> C. Tvarnø og R. Nielsen, *Retskilder og retsteorier*, 6. udg., Djøf Forlag, 2021, s. 58.

<sup>22</sup> P. Blume, *Retssystemet og juridisk metode*, 4. udg., Djøf Forlag, 2020, s. 279.

<sup>23</sup> A. Ehlers, *Grundlæggende erstatningsret*, 1. udg., Karnov Group, 2019, s. 46.

ofte står tydeligere frem i fremmed erstatningsretlig retspraksis, og derfor gør det til et gavnligt fortolkningsbidrag.<sup>24</sup>

Herudover vil afhandlingen i afsnit 8 foretage et komparativt udblik mod lignende sagsanlæg for at belyse emnets aktualitet og de konsekvenser, som *Lliuya v RWE* muligvis har haft for fremtidige klimaretssager. Afsnittet retter særligt fokus mod den schweiziske sag *Asmania et al. v. Holcim* med henblik på at anskueliggøre, om en sag som *Lliuya v RWE* har bedre forudsætninger for at få medhold i schweizisk ret end i dansk ret. Formålet er imidlertid ikke at give en dybdegående analyse af schweizisk ret.

### Bemærkninger om oversættelser

*Lliuya v RWE* er oprindeligt afsagt på tysk ved Oberlandesgericht Hamm (appellinstans i Tyskland). Af hensyn til den sproglige forståelse af dommen, tager analysen udgangspunkt i en engelsk oversættelse fra klimadatabasen ”Sabin Center for Climate Change Law”.<sup>25</sup> Da oversættelsen er genereret gennem et oversættelsesværktøj, tages der forbehold for de usikkerheder, der er forbundet hermed.<sup>26</sup> I analysen refereres tilsvarende til engelske oversættelser af de tyske bestemmelser. Oversættelserne stammer fra det tyske ”Federal Ministry of Justice and Consumer Protection”.<sup>27</sup> De centrale bestemmelser er endvidere kontrolleret ved hjælp af en tysk-dansk juridisk ordbog for at validere den engelske oversættelse.<sup>28</sup>

### Retspolitiske overvejelser

Selvom den overordnede tilgang er retsdogmatisk, inddrages retspolitiske overvejelser i perspektivering om domstolenes rolle i klimaretssager. Det synes at være hensigtsmæssigt for opgaven at inddrage overvejelser, om hvordan retstilstanden bør være (de lege ferenda), eftersom spørgsmålet endnu ikke er afprøvet i dansk ret, og klimaområdet generelt er genstand for politisk debat og løbende udvikling.

---

<sup>24</sup> A. Ehlers, *Grundlæggende erstatningsret*, 1. udg., Karnov Group, 2019, s. 46.

<sup>25</sup> Sabin Center for Climate Change Law, Climate Litigation Database, [https://www.climatecasechart.com/document/lu-ciano-lliuya-v-rwe-ag\\_dd33](https://www.climatecasechart.com/document/lu-ciano-lliuya-v-rwe-ag_dd33) (besøgt d. 7. maj 2026).

<sup>26</sup> Sabin Center for Climate Change Law, Climate Litigation Database, *How are the documents translated to english?* <https://www.climatecasechart.com/faq> (besøgt d. 9. maj 2026).

<sup>27</sup> Federal Ministry of Justice and Consumer Protection, German Civil Code BGB, oversættelse af Langenscheidt Übersetzungsservice, [https://www.gesetze-im-internet.de/englisch\\_bgb/englisch\\_bgb.html#p4705](https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p4705) (besøgt d. 11. maj 2026).

<sup>28</sup> W. Gubba, *Tysk Dansk juridisk ordbog*, 4. udg., Gyldendal, 2006.

## 1.4 Afgrænsning

### Horisontale europæiske klimasøgsmål

Afhandlingen behandler civilretligt erstatningsansvar uden for kontrakt – nærmere bestemt compensationssøgsmål mellem borger og virksomhed. Genstanden for analysen er udelukkende horisontale klimasøgsmål mellem private parter, mens vertikale søgsmål om staters ansvar for klimaforandringer falder uden for emnet. Staters ansvar berøres dog enkelte steder med henblik på at give et overblik over den generelle udvikling i erstatningsansvaret på klimaområdet. Det skal bemærkes, at erstatningssøgsmål på klimaområdet især har været bragt i USA.<sup>29</sup> Disse er imidlertid ikke behandlet, eftersom europæiske retssystemer i vid udstrækning har en mere fælles retstradition, og dermed udgør et bedre sammenligningsgrundlag.

### Erstatningsret

Afhandlingen anlægger ikke det klassiske bagudskuende erstatningssynspunkt på klimaretten, hvor efter erstatningen omhandler allerede indtrådte skader. Fokus på allerede indtrådte skader er begrænset til afsnit 4, hvor klimaskaders opfyldelse af de almindelige erstatningsretlige betingelser om henholdsvis tab, ansvarsgrundlag, kausalitet og adækvans analyseres. Afsnittet fastlægger de erstatningsretlige grundbegreber og belyser de vanskeligheder, som er forbundet med at rette et almindeligt erstatningskrav i klimaretten. Særligt bliver afsnittet relevant og nødvendigt for den senere diskussion af betingelsen om kausalitet. Resten af afhandlingen anlægger derimod en fremadskuende tilgang til erstatningsretten, hvor afværgelsen af en potentiel fremtidig skade er i fokus. Afhandlingens hovedfokus er således muligheden for at kræve compensation for omkostninger, der er afholdt for at afværge en truende skade.

### ”Carbon majors” som adressater

Afhandlingen koncentrerer sig om de private virksomheder, hvis aktiviteter i særlig grad bidrager til klimaforandringerne. Klimaskader defineres ganske vist som menneskeskabte atmosfæreforandringer, hvilket i princippet indebærer, at enhver person, der udleder CO<sub>2</sub>, kan forvolde en klimaskade.<sup>30</sup> Det vil imidlertid være vanskeligt at føre bevis for, at en enkeltpersons almindelige dagligdagsaktiviteter har forårsaget en konkret klimaskade.<sup>31</sup> Det er derfor mere praktisk relevant at fokusere på de

---

<sup>29</sup> V. Ulfbeck og M. Usynin, *Klimasøgsmål mod private virksomheder – mod en regulatorisk erstatningsret?*, Juristen 5-6, 250-256, 2023, s. 251.

<sup>30</sup> Se nærmere om definitionen af klimaforandringer i afsnit 2.1.

<sup>31</sup> A. Koed, *Klimajerstatningsretten*, i S. Fugleholm m.fl., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg., Djøf Forlag, 2025, s. 802.

største virksomheder inden for energitunge sektorer. I Europa var det navnlig ”The Heede Study” fra 2014, der satte klimaretssager mod private aktører på dagsordenen.<sup>32</sup> Undersøgelsen påviste, at en stor del af den globale drivhusgasudledning kunne henføres til de såkaldte ”carbon majors”, og opgjorde nøjagtigt, hvor stor en andel den enkelte private aktør stod for. Ingen danske virksomheder var blandt disse. Såfremt en sag, svarende til den tyske *Lliuya v RWE*-sagen, skal anlægges mod en dansk virksomhed, vil det sandsynligvis være mod de virksomheder, der udleder mest i Danmark, om end sandsynligheden for et sagsanlæg i Danmark må antages at være mindre end i andre lande.

### **Klimaskade eller miljøskade**

Det er nødvendigt at skelne mellem miljøskader og klimaskader. Miljøskader vedrører forhold på selve jordkloden, mens klimaret angår de luftlag, som omkranser jorden.<sup>33</sup> Afhandlingen behandler udelukkende klimaskader, men i visse tilfælde inddrages miljøretten, særligt fordi det er omdiskuteret, hvorvidt klimaretten har fået sit eget selvstændige retsområde.<sup>34</sup> Derfor behandles miljøretten i afsnit 7 som et selvstændigt afsnit, hvor det undersøges, hvilke muligheder der er, for at kompensere for afværgeomkostninger, såfremt klimaskaden tolkes som en del af miljøbegrebet i miljøskadeerstatningslovens forstand. Derudover er der i miljøretten afsagt flere domme om naboretlige tvister, hvorfor der drages paralleller til miljøretten i diskussionen om klimaskader i naboretten i afsnit 6.2. Da miljø og klima, på trods af ovennævnte definition, alligevel har en del fællestræk, forekommer disse domme mere relevante at nævne end andre naboretlige domme.

### **Sammenfatning**

Afgrænsningen indebærer således, at afhandlingen som udgangspunkt behandler fremadskuende kompensationssøgsmål om klimaskader mellem private parter rettet mod carbon majors i en europæisk kontekst. Dog vil første del af analysen undersøge allerede indtrådte skader med henblik på at klarlægge de grundlæggende erstatningsretlige betingelser og udfordringerne forbundet hermed.

#### **1.5 Afhandlingens opbygning**

Problemformuleringen vil blive besvaret i afsnit 2-7.

---

<sup>32</sup> V. Ulfbeck, *Climate Change in Tort Law? The New Regulatory and External Effect of Suits against Private Actors*, i V. Rodrigo, *The Foundations of European Transnational Private Law*, 345-366, Hart Publishing, 2024, s. 352.

<sup>33</sup> C. Tvarnø, *Klimaret – Almindelig del*, 1. udg., Djøf Forlag, 2022, s. 24

<sup>34</sup> Se nærmere herom i afsnit 7 om ”Miljøretten som alternativ”.

Del 2 redegør for klimaforandringer som begreb og fastlægger et overblik over klimarettens retskilder – både internationalt og nationalt. Derudover tegnes et billede af de klimasøgsmål, der foreløbigt har dannet grundlag for klimaretten, herunder de forskellige typer af erstatningssøgsmål på klimaområdet.

Del 3 undersøger, om klimaretssager opfylder de formelle betingelser for at kunne føres ved de danske domstole – herunder betingelserne for jurisdiktion, søgsmålskompetence og lovvalg.

Del 4 analyserer, hvordan klimaskader behandles i erstatningsretten, såfremt der rettes krav for en allerede indtrådt klimaskade – herunder kravene om henholdsvis tab, ansvarsgrundlag, kausalitet og adækvans.

Del 5 foretager en domsanalyse af den tyske sag *Lliuya v RWE* på baggrund af bestemmelsen i § 1004 BGB med henblik på at forstå domstolens argumentation for, hvad der i tysk ret skal til for at tilkende kompensation for omkostninger afholdt i forbindelse med afværgelsen af en klimaskade.

Del 6 diskuterer, hvorvidt der i dansk ret er grundlag for at tilkende kompensation for omkostninger afholdt i forbindelse med afværgelsen af en klimaskade. Der foretages en gennemgang af henholdsvis ejendomsretten, naboretten og den almindelige erstatningsret.

Del 7 diskuterer, hvorvidt der, som alternativ, er et retsgrundlag i miljøretten for at tilkende kompensation for omkostninger afholdt i forbindelse med afværgelsen af en klimaskade.

Del 8 anlægger et komparativt udblik, som kigger mod andre europæiske jurisdiktioner, hvori der indtil videre er anlagt sager, som ligner den tyske sag *Lliuya v RWE*. Afsnittet berører kort den for nyligt anlagte schweiziske sag *Asmania et al. vs Holcim*.

Del 9 indeholder en samlet konklusion på problemformuleringen.

Del 10 indeholder en perspektivering, som opridser retspolitiske overvejelser i forbindelse med domstolenes rolle i klimaretssager.

## 2. Klimaskadende handlinger

### 2.1 Definition af klimaforandringer

Klimaforandringer betyder langvarige skift i temperaturer og ændringer i vejrforhold.<sup>35</sup> Siden 1800-tallet har menneskers aktiviteter været hovedårsagen til klimaforandringer, navnlig som følge af afbrændingen af fossile brændstoffer såsom kul, olie og gas. Afbrændingen frigiver drivhusgasser til atmosfæren, hvilket får jordklodens temperatur til at stige. Når denne afhandling behandler private virksomheders ”klimaskadende handlinger”, sigtes der derfor mod virksomhedernes drivhusgasudledninger. Specialet fokuserer primært på CO<sub>2</sub>-udledning, da CO<sub>2</sub> i 2024 udgjorde ca. 74,5 pct. af de samlede globale drivhusgasudledninger.<sup>36</sup>

Det fremgår således af IPCC's<sup>37</sup> rapport, at klimaforandringerne allerede i dag forårsager betydelige og delvist uoprettelige skader på både natur og mennesker.<sup>38</sup> Konsekvenserne omfatter blandt andet hedeølger, kraftig nedbør, tørke, orkaner og stigende vandstande. De forventede klimakonsekvenser udgør dermed ikke længere en fjern eller hypotetisk risiko, hvilket har betydning for den senere diskussion af, om en konkret risiko for klimaskade kan begrunde et erstatningsretligt krav om kompensation for afværgeomkostninger.

### 2.2 Klimalovgivning

Dette afsnit skal belyse omfanget af klimalovgivningen internationalt og nationalt med henblik på at fastlægge, om der heri eksisterer forpligtelser for danske private virksomheder i forbindelse med deres drivhusgasudledninger.

I 1992 blev Riokonventionen<sup>39</sup> vedtaget med det overordnede formål at forhindre menneskeskabte klimaforandringer.<sup>40</sup> Konventionen trådte i kraft i 1994, og har alene status som rammekonvention.

---

<sup>35</sup> United Nations, *What Is Climate Change?*, <https://www.un.org/en/climatechange/what-is-climate-change> (besøgt d. 3. marts 2026).

<sup>36</sup> European Commission, Joint Research Centre, EDGAR – Emissions Database for Global Atmospheric Research, *GHG Emissions of all World Countries – 2025 Report*, 2025, s. 9.

<sup>37</sup> The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) er et FN-organ, der udarbejder videnskabelige rapporter om klimaforandringer og deres konsekvenser. <https://www.ipcc.ch/about/> (besøgt d. 18. april 2026).

<sup>38</sup> IPCC, *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability*. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, Cambridge University Press, 2022, s. 9.

<sup>39</sup> United Nations, Rio Declaration on Environment and Development, af 3.-14. juni 1992 (”Riokonventionen”).

<sup>40</sup> S. Fugleholm og J. Kamby, *Klimaret?*, Tidsskrift for Miljø, nr. 8, 309-324, 2023, s. 310.

Den indebærer dermed ikke i sig selv juridiske forpligtelser. Disse skal i stedet vedtages i protokoller jf. konventionens art. 17.<sup>41</sup> Reglerne i Riokonventionen retter sig mod at mindske udledningen af drivhusgasser med henblik på at undgå tab og skader. Konventionen indeholder imidlertid ikke regler om kompensation for tab og skader, og forbyder ikke udledning af drivhusgasser.<sup>42</sup> Der er dermed fortsat ikke pålagt et individuelt økonomisk statsligt ansvar for udledning af drivhusgasser i den internationale klimaret.<sup>43</sup>

I 1998 underskrev Danmark Kyotoprotokollen,<sup>44</sup> som siden er afløst af Parisaftalen fra 2015. Parisaftalen fastlægger ikke nationale reduktionsmål, hvorfor det er op til den enkelte medlemsstat at fastsætte disse.<sup>45</sup> Danmark har fastsat reduktionsmålet i klimaloven.<sup>46</sup> Loven trådte i kraft i 2020, og indeholder et bindende mål om 70 pct. reduktion af drivhusgasudledninger i 2030 i forhold til niveauet i 1990 samt et mål om klimaneutralitet i 2050.<sup>47</sup> Med henblik på at nå disse mål, bestemmer lovens § 3, at klima-, energi- og forsyningsministeren skal bistås af Klimarådet, som er et uafhængigt rådgivende ekspertorgan, der vurderer Danmarks opfyldelse af klimamålsætningerne. Rådets seneste statusrapport fra februar 2026 konkluderer, at Danmark sandsynligvis ikke når 70-procentsmålsætningen i 2030.<sup>48</sup> Klimaloven retter sig imidlertid alene mod staten som pligtsubjekt og pålægger således ikke private virksomheder forpligtelser. Loven regulerer i øvrigt heller ikke statens klimaerstatningsansvar, og dette er ikke genstand for overvejelser i lovbemærkningerne.<sup>49</sup>

EU har imidlertid vedtaget en række forordninger og direktiver med det formål at reducere udledningen af drivhusgasser i medlemsstaterne.<sup>50</sup> Blandt de væsentligste er CO<sub>2</sub>-kvotedirektivet, som indfører en ordning for handel med CO<sub>2</sub>-kvoter for visse virksomheder.<sup>51</sup> EU-lovgivningen fastsætter et

---

<sup>41</sup> S. Fugleholm og J. Kamby, *Klimaret?*, Tidsskrift for Miljø, nr. 8, 309-324, 2023, s. 311.

<sup>42</sup> C. Tvarnø, *Tab og skader i den internationale klimaret*, Tidsskrift for Miljø, Klima og Energi, nr. 10, 384-391, 2023, s. 384.

<sup>43</sup> Der er dog ved COP 27 blevet besluttet at etablere en fond til håndtering af tab og skader. Men der er fortsat ikke bindende regler, som pålægger et individuelt økonomisk statsligt ansvar. Se Tvarnø, *Tab og skader i den internationale klimaret*, Tidsskrift for Miljø, Klima og Energi, nr. 10, 384-391, 2023, s. 391 og Danwatch, *Danmark hyldede klimafond: To år senere er der ikke udbetalt én krone*, 15. januar 2026, <https://danwatch.dk/danmarks-hyldede-klimafond-to-aar-senere-er-der-ikke-udbetalt-en-krone/> (besøgt d. 14. april 2026).

<sup>44</sup> United Nations, The Kyoto Protocol, af 11. december 1997 ("Kyotoprotokollen").

<sup>45</sup> S. Fugleholm og J. Kamby, *Klimaret?*, Tidsskrift for Miljø, nr. 8, 309-324, 2023, s. 311.

<sup>46</sup> Lovbekendtgørelse nr. 2580 af 13. december 2021 ("klimaloven").

<sup>47</sup> Se klimaloven § 1.

<sup>48</sup> Klimarådet, *Statusrapport 2026*, 2026, s. 4.

<sup>49</sup> A. Koed, *Klimaerstatningsretten*, i S. Fugleholm m.fl., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg., Djøf Forlag, 2025, s. 805.

<sup>50</sup> S. Fugleholm og J. Kamby, *Klimaret?*, Tidsskrift for Miljø, nr. 8, 309-324, 2023, s. 311.

<sup>51</sup> Europa-Parlamentets og Rådets direktiv af 13. oktober 2003 om et system for handel med kvoter for drivhusgasemissioner i Unionen og om ændring af Rådets direktiv 96/61 (2003/87) ("CO<sub>2</sub>-kvotedirektivet").

årligt loft over den mængde drivhusgasser, der må udledes inden for de omfattede samfundssektorer.<sup>52</sup> Inden for dette loft udstedes kvoter, som virksomheder kan købe til markedspris i fri handel.<sup>53</sup> Udlædningsloftet nedsættes år for år som led i målet om klimaneutralitet i 2050. Det er imidlertid op til medlemsstaterne at fastlægge nationale foranstaltninger, der sikrer gennemførelsen af direktivet.<sup>54</sup> I dansk ret er direktivet gennemført ved CO<sub>2</sub>-kvoteloven.<sup>55</sup> Loven indebærer, at en driftsleder, luftfartsoperatør, søfartsoperatør, brændstofoperatør eller enhver anden, der er omfattet af EU-regler om krav til handel med kvoter for drivhusgasemissioner, er underlagt visse begrænsninger i deres udledning.<sup>56</sup> Loven fastsætter dermed ikke en generel forpligtelse for samtlige danske virksomheder, men omfatter alene visse virksomheder i de energitunge sektorer. Hertil kommer, at loven er offentligretlig, hvorfor en overtrædelse ikke i sig selv danner grundlag for et civilretligt søgsmål. Det er i stedet staten, som kan idømme en virksomhed sanktioner for dens overtrædelser af loven.<sup>57</sup>

Herudover har EU vedtaget Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD),<sup>58</sup> som skal fremme en mere bæredygtig og ansvarlig virksomhedsadfærd. Reglerne er endnu ikke trådt i kraft i Danmark, og fristen for implementering er senest blevet udskudt til den 26. juli 2028.<sup>59</sup> Direktivets forpligtelser og krav til private virksomheder er dog for nyligt blevet lempet.<sup>60</sup> Dette behandles nærmere i perspektiveringen i afsnit 10.

## Sammenfatning

Der synes derfor ikke at være grundlag i den nuværende klimalovgivning for, at en borger, der har lidt en klimaskade, kan sagsøge virksomheder direkte for deres CO<sub>2</sub>-udledning. Klimaretssager rejses

---

<sup>52</sup> B. Borg og S. Krehbiel, *CO<sub>2</sub>-kvotehandelsordningen EU ETS*, i S. Fugleholm m.fl., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg. Djøf Forlag, 2025, s. 197.

<sup>53</sup> B. Borg, *CO<sub>2</sub>-kvoteregulering*, i S. Fugleholm m.fl., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg., Djøf Forlag, 2025, s. 660.

<sup>54</sup> B. Borg og S. Krehbiel, *CO<sub>2</sub>-kvotehandelsordningen EU ETS*, i S. Fugleholm m.fl., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg., Djøf Forlag, 2025, s. 200.

<sup>55</sup> Lov nr. 1767 af 28. december 2023 om CO<sub>2</sub>-kvoter ("CO<sub>2</sub>-kvoteloven")

<sup>56</sup> CO<sub>2</sub>-kvoteloven § 3, nr. 4.

<sup>57</sup> B. Borg, *CO<sub>2</sub>-kvoteregulering*, i S. Fugleholm m.fl., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg., Djøf Forlag, 2025, s. 673. Se hertil straffebestemmelsen i kvotelovens § 26.

<sup>58</sup> Europa-Parlamentets og Rådets direktiv (EU) 2024/1760 af 13. juni 2024 om virksomheders due diligence i forbindelse med bæredygtighed og om ændring af direktiv (EU) 2019/1937 og forordning (EU) 2023/2859 ("CSDDD-direktivet").

<sup>59</sup> European Commission, *Corporate sustainability due diligence*, [https://commission.europa.eu/topics/business-and-industry/doing-business-eu/sustainability-due-diligence-responsible-business/corporate-sustainability-due-diligence\\_en#what-are-the-next-steps](https://commission.europa.eu/topics/business-and-industry/doing-business-eu/sustainability-due-diligence-responsible-business/corporate-sustainability-due-diligence_en#what-are-the-next-steps) (besøgt 30. maj 2026).

<sup>60</sup> Europa-Parlamentets og Rådets direktiv (EU) 2026/470 af 24. februar 2026 om ændring af direktiv 2006/43/EF, 2013/34/EU, (EU) 2022/2464 og (EU) 2024/1760 for så vidt angår visse krav til virksomheders bæredygtighedsrapportering og visse krav til virksomheders due diligence i forbindelse med bæredygtighed ("Omnibus I-direktivet").

derfor typisk på andre grundlag end erstatning. I det følgende afsnit redegøres for de klimasøgsmål, der hidtil er blevet rejst.

### 2.3 Generelt om klimaretssager

Der findes ingen entydig definition af klimaretssager, men ofte vil vurderingen afhænge af, hvor meget spørgsmålet om klimaforandringer fylder i retssagen.<sup>61</sup> The Sabin Center ved Columbia University forsker i klimapolitik og -retssager, og har samtidig oprettet en af de største globale databaser over klimaretssager.<sup>62</sup> Ifølge The Sabin Center dækker klimasøgsmål over retssager, hvor der opstår juridiske spørgsmål om klimaforandringer.<sup>63</sup> Hertil kommer, at disse sager afgøres ved domstole, administrative myndigheder eller andre lignende organer.<sup>64</sup>

Der er flere sagstyper inden for klimasøgsmål. For det første, findes der eksempler på retssager om offentligretlig klimaregulering, hvor ambitionsniveauet eller implementeringen af staters klimapolitik søges prøvet.<sup>65</sup> Det er som udgangspunkt borgere i selvsamme stat eller miljøorganisationer, som fører disse sager.<sup>66</sup> En anden type omfatter sager, hvor offentlige myndigheder sagsøges for ikke i tilstrækkelig grad at have inddraget klimamæssige overvejelser i deres beslutningsproces i konkrete afgørelser.<sup>67</sup> Der er også ført sager, som søger at udfordre private virksomheders uambitøse klimamål, hvoraf et af de mest profilerede eksempler herpå er *Milieudefensie og Royal Dutch Shell* (2024).<sup>68</sup> Endelig er menneskerettighedsområdet afprøvet med henblik på klimaforandringerne. I den principielle dom *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and others v. Schweiz* (2024) fastslog Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (EMD), at Schweiz har en positiv forpligtelse til at sikre

---

<sup>61</sup> E. Nørgaard og L. Nordlander, *Klimaretssager globalt*, i S. Fugleholm m.fl., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg., Djøf Forlag, 2025, s. 115.

<sup>62</sup> Sabin Center for Climate Change Law, Climate Litigation Database, *About*, <https://www.climatecasechart.com/about> (besøgt d. 3. marts 2026).

<sup>63</sup> M. Tigre og M. Barry, *Climate Litigation Report 2025 — Climate Change in the Courtroom: Trends, Impacts and Emerging Lessons*, Sabin Center for Climate Change Law, Columbia Law School & United Nations Environment Programme, 2025, s. 1.

<sup>64</sup> Denne definition er snæver. Andre scholars tager en mere bred definition, hvor klimaretssager også dækker over sager hvor klimaforandringer ikke eksplicit nævnes, men som alligevel har signifikant betydning for klimaforandringer. Se f.eks. European Central Bank, *Climate change litigation and central banks*, 2021, s. 5.

<sup>65</sup> E. Nørgaard og L. Nordlander, *Klimaretssager globalt*, i S. Fugleholm m.fl., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg., Djøf Forlag, 2025, s. 124.

<sup>66</sup> S. Fugleholm og J. Kamby, *Klimaret?*, Tidsskrift for Miljø, nr. 8, 309-324, 2023, s. 321.

<sup>67</sup> E. Nørgaard og L. Nordlander, *Klimaretssager globalt*, i S. Fugleholm m.fl., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg., Djøf Forlag, 2025, s. 127.

<sup>68</sup> Ibid., s. 129. Sagen behandles nærmere i afsnit 2.4.

klimahandling og fastsætte konkrete klimamål jf. EMRK art. 8 om retten til respekt for privat- og familieliv.<sup>69</sup>

Som det fremgår, er klimaretten vidtforgrenet, og klimasynspunkter kan derfor indgå i en række forskellige retsspørgsmål. I dansk ret har der endnu ikke været anlagt klimaretssager i traditionel forstand, som søgsmål mod den danske stat for ikke at leve op til nationale eller internationale klimamål.<sup>70</sup> Derimod har der været ført en sag om markedsføringsloven mod slagtervirksomheden Danish Crown, hvor sagsøgeren påstod, at kampagnen ”klimakontrolleret gris” var i strid med markedsføringslovens § 5.<sup>71</sup> Sagen blev betegnet som Danmarks første klimaretssag på trods af, at markedsføringsloven som sådan ikke har noget at gøre med klimaet.<sup>72</sup> En anden sag i klimaets navn er den verserende retssag om Lynetteholmen anlagt af Klimabevægelsen mod Transportministeriet og By og Havn I/S, hvorefter Klimabevægelsen mener, at Danmark blandt andet har tilsidesat VVM-direktivets<sup>73</sup> regler om international høring i forbindelse med vedtagelsen af loven om anlæg af Lynetteholmen.<sup>74</sup> Søgsmålet har ikke fået tillagt opsættende virkning, da landsretten fandt, at der efter en foreløbig vurdering ikke var rimelig grund til at antage, at der var sket en tilsidesættelse af VVM-direktivet.<sup>75</sup> Sagen er fortsat verserende.

En sagstype, som endnu ikke har set dagens lys ved de danske domstole, er erstatningssager, ofte benævnt ”polluter pays”-sager. Disse sager anlægges med henblik på at opnå erstatning eller anden kompensation for klimarelaterede skader, som myndigheder eller virksomheder har bidraget til.<sup>76</sup> I Europa er navnlig sagen *Lliuya v RWE*, som også er genstand for denne afhandling, særligt fremtrædende.

---

<sup>69</sup> EMD, *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and others v. Schweiz* (2024), afgørelse af 9. april 2024.

<sup>70</sup> S. Fugleholm og J. Kamby, *Klimaret?*, Tidsskrift for Miljø, nr. 8, 309-324, 2023, s. 320.

<sup>71</sup> U 2024.4356 H.

<sup>72</sup> S. Fugleholm og J. Kamby, *Klimaret?*, Tidsskrift for Miljø, nr. 8, 309-324, 2023, s. 322.

<sup>73</sup> Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2011/92/EU af 13. december 2011 om vurdering af visse offentlige og private projekters indvirkning på miljøet (”VVM-direktivet”).

<sup>74</sup> J. Kamby, *Danske klimaretssager*, i S. Fugleholm m.fl., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg., Djøf Forlag, 2025, s. 893.

<sup>75</sup> Se hertil MAD 2024.15 Ø.

<sup>76</sup> E. Nørgaard og L. Nordlander, *Klimaretssager globalt*, i S. Fugleholm m.fl., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg., Djøf Forlag, 2025, s. 134.

## Sammenfatning

Nu er der opridset et generelt billede af de klimaretssager, der har været ført hidtil. I det følgende behandles de forskellige typer af erstatningssøgsmål mod private aktører, der findes på klimaområdet. Det skal tjene som baggrund for den senere analyse af sagen *Lliuya v RWE*.

### 2.4 Typer af erstatningssøgsmål inden for klimaområdet

Flere forskere har forsøgt at inddele erstatningssøgsmål mod private aktører om klimaskader i kategorier, og der ses en tendens til at opdele disse i tre hovedkategorier.<sup>77</sup> Den første kategori er det klassiske tabssøgsmål, hvor der søges compensation for en allerede indtrådt skade, som er forårsaget af klimaforandringer. Disse sager omhandler tings- og personskeer forårsaget af eksempelvis oversvømmelser eller andre naturfænomener, der knyttes til klimaforandringer.<sup>78</sup> Der er imidlertid betydelige retlige udfordringer forbundet med disse bagudskuende søgsmål, hvilket behandles nærmere i afsnit 4 om klassiske erstatningssøgsmål mod private virksomheder for deres klimaskadende handlinger.

Den anden kategori er compensationssøgsmål for afværgeomkostninger. Med denne sagstype søges at opnå compensation fra en privat virksomhed til dækning af de omkostninger, som er forbundet med at sikre sig mod fremtidige klimaskader.<sup>79</sup> Der er tale om en fremadskuende tilgang, idet der – i modsætning til det klassiske erstatningssøgsmål – endnu ikke er indtrådt en konkret skade. Denne kategori er afprøvet ved de tyske domstole i den senere omtalte sag *Lliuya v RWE*, men er endnu ikke prøvet i dansk ret. Kategorien behandles nærmere i afsnit 5 om compensation for afværgeomkostninger i tysk ret.

Den tredje kategori omfatter de regulatoriske søgsmål. Disse er ligeledes fremadskuende, idet formålet er at få en virksomhed til at ændre sin politik i en mere klimavenlig retning.<sup>80</sup> Et fremtrædende eksempel er den tidligere omtalte hollandske sag *Milieudéfensie og Royal Dutch Shell* (2024).<sup>81</sup> Sagen

---

<sup>77</sup> Se M. Weller og M. Weiner, *Corporate Climate Liability in Private International Law*, Japanese Yearbook of Private International Law, Vol. 26, 2024, s. 7 og V. Ulfbeck og M. Usynin, *Klimasøgsmål mod private virksomheder – mod en regulatorisk erstatningsret?*, Juristen 5-6, 250-256, 2023, s. 251.

<sup>78</sup> V. Ulfbeck og M. Usynin, *Klimasøgsmål mod private virksomheder – mod en regulatorisk erstatningsret?*, Juristen 5-6, 250-256, 2023, s. 251.

<sup>79</sup> Ibid., s. 252.

<sup>80</sup> Ibid., s. 253.

<sup>81</sup> The Court of Appeal (Hague), *Milieudéfensie og Royal Dutch Shell* (2024), afgørelse af 12. november 2024.

blev anlagt i 2019 af den hollandske NGO ”Milieudefensie”, som krævede, at Shell skulle forpligtes til at vedtage en klimapolitik, der medførte en reduktion af selskabets CO<sub>2</sub>-udledning på 45 pct. inden 2030 sammenlignet med niveauet i 2019. Synspunktet var, at en fortsat udledning ville være ufor- svarlig, og bringe et hollandsk landområde i en endnu højere risiko for oversvømmelse. Retten i Haag gav sagsøgerne medhold i 2021, og pålagde Shell at reducere sine samlede udledninger med 45 pct. inden 2030 – den samme pligt blev pålagt Shells leverandører og værdikæde (såkaldte scope 2 og 3 udledninger).<sup>82</sup> Kategorien er særegen inden for erstatningsretten, idet søgsmålet ikke forsøger at opnå en pengeydelse, som ellers traditionelt er erstatningsrettens formål, men i stedet tilstræber at tvinge virksomheden til at vælge en mere klimavenlig politik fremadrettet. Sagen kan dog alligevel anses som en fremadskuende erstatningssag, fordi man regulatorisk forsøger at forhindre endnu ikke opståede skader. Retten henviste ganske vist til artikel 2 og 8 i Den Europæiske Menneskerettigheds- konvention, samt andre internationale offentligretlige forskrifter som beskyttelsesgrundlag for kon- sekvenserne af klimaforandringer.<sup>83</sup> Men der var tillige et erstatningsretligt grundlag i sagen, idet retten anvendte den almindelige culparegel i den hollandske Code Civil ved fastlæggelsen af Shells ansvar.<sup>84</sup> Den erstatningsretlige culparegel kombinerede retten med en hjemmel til at give påbud om at ændre uforsvarlig adfærd i den hollandske Code Civil.<sup>85</sup>

## Sammenfatning

Dette afsnit har vist, at flere forskellige typer af klimarelaterede erstatningssøgsmål mod private virk- somheder har været afprøvet i praksis. Afhandlingens afsnit 4 behandler den første kategori om bag- udrettede søgsmål, mens den efterfølgende analyse koncentrerer sig om den anden kategori – kom- pensationssøgsmål for afværgeomkostninger – idet denne kategori udgør kernen i problemformule- ringen.

---

<sup>82</sup> Dommen blev herefter anket, og i 2024 ophævede appelinstansen kravet om en konkret reduktionsprocent for selskabets scope 3-udledninger. Dommen er anket videre til Hollands højesteret.

<sup>83</sup> Court of Justice (Hague), *Milieudefensie og Royal Dutch Shell* (2021), afgørelse af 26. maj 2021, para. 4.4.10, s. 28. Retten henviser til Urgenda-sagen, som fastslog denne beskyttelse. Se hertil Supreme Court of the Netherlands, *Urgenda Foundation v. State of the Netherlands*, afgørelse af 20. december 2019.

<sup>84</sup> Se hertil den hollandske code civil, bog 6, § 162. Der kan ifaldes ansvar for tilsidesættelse af ”the rule of unwritten law pertaining to proper social conduct” jf. bestemmelsens stk. 2, hvilket svarer til den almindelige culparegel. Se rettens anvendelse af culpareglen i para. 4.4.9, s. 28.

<sup>85</sup> V. Ulfbeck og M. Usynin, *Klimasøgsmål mod private virksomheder – mod en regulatorisk erstatningsret?*, Juristen 5-6, 250-256, 2023, s. 254.

Før det er muligt at vurdere, hvordan en klimaretssag mod en dansk virksomhed ville stå sig ved danske domstole, er det nødvendigt at fastslå, om de processuelle betingelser for at anlægge et klimasøgsmål er opfyldt. Dette behandles i det følgende.

### 3. Procesretlige spørgsmål i danske klimaretssager

#### 3.1 Jurisdiktion

Det er et grundlæggende princip i international ret, at en stat skal have jurisdiktion, før dens domstole kan påtage sig at behandle en sag. Man skelner mellem tre former for jurisdiktion – kompetencen til at fastsætte regler (jurisdiction to prescribe), kompetencen til at afgøre tvister (jurisdiction to adjudicate) og kompetencen til at håndhæve regler og afgørelser (jurisdiction to enforce).<sup>86</sup> I denne afhandling ligger fokus på de danske domstoles kompetence til at afgøre tvister i en potentiel erstatningssag om klimaskader.

I dansk ret fastlægges domstolenes jurisdiktion gennem en kombination af nationale og internationale retskilder, navnlig retsplejeloven<sup>87</sup> og Bruxelles I-forordningen.<sup>88</sup> Udgangspunktet for spørgsmålet om jurisdiktion i dansk ret findes i retsplejelovens § 235, stk. 1. Efter denne bestemmelse er sagsøgtes hjemting afgørende for domstolenes kompetence. Det indebærer, at en sag kan anlægges ved de danske domstole, hvis sagsøgte har hjemting i Danmark. Danmark er også sammen med resten af EU's medlemsstater bundet af Bruxelles I-forordningen. Efter forordningens art. 4, stk. 1 gælder samme udgangspunkt som i retsplejeloven, hvorefter personer skal retsforfølges i det land, hvor de har bopæl. For selskaber og andre juridiske personer anses bopæl for at være det sted, hvor de har deres vedtægtsmæssige hjemsted, deres hovedkontor eller deres hovedvirksomhed jf. art. 63. En sag ville derfor kunne anlægges ved de danske domstole, såfremt sagsøgte er en virksomhed, der opfylder kriteriet i art. 4, stk. 1 i Bruxelles I-forordningen. Det skal hertil bemærkes, at erstatningssager uden for kontrakt også kan rejses på det sted, hvor skadetilføjjelsen er foregået eller vil kunne foregå, jf. Bruxelles I-forordningens art. 7, stk. 2 – dog kun inden for EU's grænser.<sup>89</sup> EU-Domstolen har desuden foretaget

---

<sup>86</sup> A. Henriksen, *International Law*, 4. udg., Oxford University Press, 2023, s. 83.

<sup>87</sup> Lovbekendtgørelse nr. 1160 af 5. november 2024 om rettens pleje ("retsplejeloven").

<sup>88</sup> Europa-Parlamentets og Rådets Forordning (EU) Nr. 1215/2012 af 12. december 2012 om retternes kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser på det civil- og handelsretlige område ("Bruxelles I-forordningen").

<sup>89</sup> M. Spitzer og B. Burtscher, *Liability for Climate Change: Cases, Challenges and Concepts*, Journal of European Tort Law, 8, 2017, s. 151.

en bred fortolkning af art. 7, stk. 2 således, at sagsøgeren også har mulighed for at anlægge sag på stedet for den handling, som giver anledning til skaden.<sup>90</sup> Det kunne både være den udledende virksomheds hjemsted, eller stedet hvorfra virksomheden opererer sine CO<sub>2</sub>-udledende fabrikker.

Overordnet set har sagsøgeren vid mulighed for at anlægge sag i Danmark. Sagsøgeren kan anlægge sag i Danmark mod en dansk virksomhed, som følge af at virksomheden har sit hjemsted, hovedkontor eller hovedvirksomhed i Danmark jf. art. 4, stk. 1 i Bruxelles I-forordningen. Eller sagsøgeren kan anlægge en sag i Danmark som følge af, at den danske virksomhed har foretaget CO<sub>2</sub>-udledende aktiviteter i Danmark, hvilket har givet anledning til skaden i et andet land jf. art. 7, stk. 2 i Bruxelles I-forordningen.

### 3.2 Søgsmålskompetence

Retsplejelovens § 255 regulerer adgangen til at anlægge sag, men opregner ikke de nærmere betingelser for søgsmålskompetence. I stedet beror vurderingen på retsplejelovens almindelige regler. Udgangspunktet er, at sagsøger skal have retlig interesse.<sup>91</sup> Det betyder for det første, at påstanden skal være lovlig og kunne bedømmes retligt. For det andet, skal påstanden være aktuel. For det tredje, skal sagsøgeren have en konkret interesse i sagen. Der kan være grund til at overveje, om domstolene vil være tilbageholdende med at konkludere, at en skadelidt er tilstrækkeligt individuelt berørt af klimaforandringer til at have retlig interesse.<sup>92</sup> Det vil potentielt kunne åbne for, at et hav af potentielle skadelidte kan rejse et lignende erstatningskrav, da mange mennesker efterhånden lider under klimaforandringernes konsekvenser. Potentielle udfordringer vedrørende processuelle betingelser behandles imidlertid ikke nærmere, da formålet med dette afsnit udelukkende er at etablere, at der processuelt er mulighed for at anlægge en sag om erstatning for klimaskader.

### 3.3 Lovvalg

Der kan opstå tvivl om, hvilken lov, der skal anvendes, når sagen har international karakter, fordi parterne er hjemmehørende i forskellige lande.<sup>93</sup> I en sag om virksomhedsansvar for klimaudledning

---

<sup>90</sup> M. Spitzer og B. Bartscher, *Liability for Climate Change: Cases, Challenges and Concepts*, Journal of European Tort Law, 8, 2017, s. 150.

<sup>91</sup> S. Fugleholm og J. Kamby, *Klimaret?*, Tidsskrift for Miljø, nr. 8, 309-324, 2023, s. 320.

<sup>92</sup> A. Koed, *Klimaerstatningsretten*, i S. Fugleholm m.fl., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg. Djøf Forlag, 2025, s. 809.

<sup>93</sup> J. Tufte-Kristensen og M. Sert, *International privatret*, 1. udg., Djøf Forlag, 2024, s. 25.

kan det både overvejes, om der kan være jurisdiktion i det land, hvor skaden er sket, i det land, hvor moderselskabet har sit hjemsted, eller i det land, hvor udledningerne er frigivet til atmosfæren. På EU-plan reguleres lovvalgsregler for forpligtelser uden for kontrakt af Rom II-forordningen.<sup>94</sup> Efter forordningens artikel 14 kan parterne aftale, hvilken lov der skal anvendes på sådanne forpligtelser. Forordningen finder imidlertid ikke anvendelse i Danmark som følge af det danske retsforbehold jf. forordningens art. 1, nr. 4.

Lovvalg for erstatning uden for kontrakt er ikke lovreguleret i dansk ret, men afgøres af principper skabt gennem domstolenes praksis. Udgangspunktet er, at sager om erstatning uden for kontrakt bliver afgjort efter reglerne i det land, der har den nærmeste tilknytning til forholdene i sagen.<sup>95</sup> Der er således overladt et betydeligt skøn til domstolene, hvor der tages hensyn til en række relevante tilknytningsmomenter, herunder parternes bopælslande, stedet for den skadevoldende begivenhed og stedet for virkningerne deraf.<sup>96</sup> Der er en formodning for, at erstatningssagen har sin nærmeste tilknytning til stedet for den skadevoldende begivenhed. Spørgsmålet kompliceres imidlertid i såkaldte distancedelikter, hvor skadevirkningen har bevæget sig over landegrænser, hvilket ofte er tilfældet i klimaretssager. Det er dog uafklaret, hvordan handlingsstedet og virkningsstedet skal afvejes i praksis.<sup>97</sup> Det må derfor antages, at det er muligt at anlægge en sag i Danmark, hvor den skadevoldende handling er udøvet af en virksomhed med tilknytning til Danmark, selvom skadevirkningen indtræder i et andet land.

### 3.4 Konklusion

Hvis der anlægges sag mod en dansk virksomhed, vil der som udgangspunkt være jurisdiktion ved de danske domstole, idet virksomheden har hjemting i Danmark. En sagsøger med den fornødne søgsmålskompetence i form af konkret og aktuel retlig interesse vil kunne anlægge sagen. De danske domstole har muligheden for at anvende dansk ret i en sådan sag. Efter de processuelle betingelser må det således antages, at det er muligt at anlægge en sag om kompensation for klimarelaterede skader ved de danske domstole.

---

<sup>94</sup> Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 864/2007 af 11. juli 2007 om lovvalgsregler for forpligtelser uden for kontrakt ("Rom II-forordningen").

<sup>95</sup> J. Tufte-Kristensen og M. Sert, *International privatret*, 1. udg., Djøf Forlag, 2024, s. 241.

<sup>96</sup> *Ibid.*, s. 242.

<sup>97</sup> *Ibid.*, s. 268.

## 4. Klassiske erstatningssøgsmål mod private virksomheder for deres klimaskadende handlinger

Spørgsmålet er herefter, hvordan en allerede indtrådt klimaskade skal behandles efter de almindelige erstatningsbetingelser. Selvom kernen i problemformuleringen angår kompensation for endnu ikke indtrådte skader, tjener dette afsnit til at fastlægge de erstatningsretlige grundbegreber og belyse de vanskeligheder, der er forbundet med at rette et klassisk bagudskuende erstatningskrav i klimaretten. Afsnittet bliver navnlig relevant for den senere diskussion af kausalitetsbetingelsen.

### 4.1 Dansk erstatningsret

Den grundlæggende erstatningsret er i vidt omfang ikke lovreguleret. De grundlæggende betingelser for erstatning – henholdsvis betingelserne om skade/tab, ansvarsgrundlag, kausalitet og adækvans – har derimod hjemmel i retspraksis og uskreven ret, herunder forholdets natur og sædvane.<sup>98</sup> I dansk ret sondres der mellem erstatning i og uden for kontraktforhold. Sondringen drejer sig om, hvorvidt det erstatningskrav, der rejses, udspringer af en aftale indgået mellem parterne forud for kravets opståen.<sup>99</sup> I tilfælde, hvor kravet ikke baseres på en kontrakt, må det baseres deliktsretligt. I tilfældet, hvor der er sket en klimaskade, som forårsages af den samlede globale udledning af drivhusgasser, vil der ikke foreligge noget kontraktforhold mellem skadelidte og skadevolder. Det betyder, at skadelidte må basere sit erstatningskrav på almindeligt gældende samfundsnormer frem for på en culpøs misligholdelse af kontrakten.<sup>100</sup> I det følgende gennemgås opfyldelsen af de almindelige erstatningsbetingelser i relation til klimaskader.

#### 4.1.1 Ansvarsgrundlag

Udgangspunktet er, at der skal foreligge culpa, førend der kan statueres et erstatningsansvar.<sup>101</sup> Culpavurderingen kan foretages enten efter den klassiske eller den objektiviserede culparegel. En culpøs handling efter den klassiske culparegel er en adfærd, som afviger fra, hvad en almindelig god samfundsborger (bonus pater familias) ville have gjort i samme situation. Efter den objektiviserede

---

<sup>98</sup> A. Ehlers, *Grundlæggende erstatningsret*, 1. udg., Karnov Group, 2019, s. 40.

<sup>99</sup> Ibid., s. 61.

<sup>100</sup> Ibid., s. 61.

<sup>101</sup> Ibid., s. 70.

culparegel bedømmes ansvaret derimod ved at sammenholde skadevolders adfærd med et anerkendt adfærdsmønster. I dag vurderes culpa oftest efter en objektiviseret culpanorm, fordi der i det moderne samfund findes et meget stort antal såvel skrevne som uskrevne regler for, hvordan man skal agere i bestemte situationer.<sup>102</sup> Når der er tale om professionelle aktørers ansvar, vil ansvarsvurderingen generelt være objektiviseret, og dette gælder også for så vidt angår carbon majors.<sup>103</sup> Det betyder, at der ikke nødvendigvis skal føres bevis for subjektiv tilregnelser, hvis det blot kan bevises, at virksomheden har handlet eller undladt at handle på en måde, som strider imod et anerkendt adfærdsmønster. Hertil skal det dog bemærkes, at der, som beskrevet i afsnittet om klimaregulering, ikke findes love, som forbyder aktiviteter, der fører til CO<sub>2</sub>-udledninger, heller ikke betydelige udledninger.<sup>104</sup> Tværtimod, er det netop disse store virksomheder, som inden for rammerne af dansk lovgivning leverer produkter og ydelser, der er nødvendige for vores velfærdssamfund, eksempelvis energi.

Det kan overvejes, om overholdelse af det tidligere nævnte EU-vedtagne CO<sub>2</sub>-kvotesystem kan udgøre en garanti for ansvarsfrihed, eller om der vil foreligge et ansvarsgrundlag, hvis en virksomhed udleder mere CO<sub>2</sub>, end dens kvoter tillader. Nogle argumenterer for, at overholdelse af CO<sub>2</sub>-kvoter må garantere ansvarsfrihed, mens andre argumenterer for det modsatte.<sup>105</sup> Der må dog her lægges vægt på, at man i de fleste europæiske jurisdiktioner har accepteret, at overholdelse af offentligretlige standarder ikke fritager for civilretligt ansvar.<sup>106</sup> Det kan forekomme ret vidtgående, at en virksomhed, hvis udledninger er fuldt forenelige med dansk lovgivning på udledningstidspunktet, skal kunne idømmes et erstatningsansvar. Men det er almindeligt anerkendt, at kvotesystemet ikke er tilstrækkeligt effektivt – og dermed reelt tillader store udledninger. På samme måde er det usikkert, om et lands klimalovgivning er tilstrækkeligt effektivt. Der skal derfor foretages en selvstændig forsvarligheds-vurdering af en virksomheds aktiviteter.<sup>107</sup> Det bemærkes dog, at der med tidens regulatoriske

---

<sup>102</sup> A. Ehlers, *Grundlæggende erstatningsret*, 1. udg., Karnov Group, 2019, s. 75.

<sup>103</sup> Se hertil M. Hinteregger, *Civil Liability and the Challenges of Climate Change: A Functional Analysis*, *Journal of European Tort Law*, 2017, s. 251 og V. Ulfbeck, *Climate Change in Tort Law? The New Regulatory and External Effect of Suits against Private Actors*, i V. Rodrigo, *The Foundations of European Transnational Private Law*, 345-366, Hart Publishing, 2024, s. 350.

<sup>104</sup> V. Ulfbeck og M. Usynin, *Klimasøgsmål mod private virksomheder – mod en regulatorisk erstatningsret?*, *Juristen* 5-6, 250-256, 2023, s. 251.

<sup>105</sup> M. Spitzer og B. Bartscher, *Liability for Climate Change: Cases, Challenges and Concepts*, *Journal of European Tort Law*, 8, 2017, s. 162 og M. Hinteregger, *Civil Liability and the Challenges of Climate Change: A Functional Analysis*, *Journal of European Tort Law*, 2017, s. 253.

<sup>106</sup> M. Hinteregger, *Civil Liability and the Challenges of Climate Change: A Functional Analysis*, *Journal of European Tort Law*, 2017, s. 253.

<sup>107</sup> V. Ulfbeck og M. Usynin, *Klimasøgsmål mod private virksomheder – mod en regulatorisk erstatningsret?*, *Juristen* 5-6, 250-256, 2023, s. 251.

tendenser opstår flere klimaadfærdsnormer af retlig karakter, hvilket kan udvide muligheden for at påvise ansvarsgrundlag i forbindelse med klimaskader.<sup>108</sup>

Der må dog gælde ansvarsfrihed for tiden, før det blev kendt, at CO<sub>2</sub>-udledninger kunne føre til klimaforandringer.<sup>109</sup> Der blev først videnskabelig konsensus om eksistensen af den globale opvarmning i det 20. århundrede på trods af, at de første studier herom kom frem tidligere. Grænsen trækkes ofte i 1992, hvor United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) blev vedtaget, og hvori klimaforandringer blev anerkendt som menneskeskabte.

### Sammenfatning

På baggrund heraf kan det konkluderes, at det er muligt at fastslå et ansvarsgrundlag for en privat virksomhed, der har bidraget til en klimaskade – også selvom virksomheden antages at have overholdt lovgivning på området. Ansvaret gælder dog kun fra tiden efter, at det blev bredt anerkendt, at menneskeskabte CO<sub>2</sub>-udledninger forårsager global opvarmning. Den næste udfordring bliver imidlertid at påvise, at der er årsagssammenhæng mellem denne udledning og den specifikke skade.

#### 4.1.2 Kausalitet

Betingelsen om kausalitet indebærer, at den adfærd, der konstituerer ansvarsgrundlaget, skal være årsag til den indtrådte skade.<sup>110</sup> Det skyldes grundlæggende, at det forekommer urimeligt at gøre nogen ansvarlig for en skade, vedkommende ikke har forvoldt eller bidraget til at forvolde.<sup>111</sup> I klimaerstatningssager skal skadelidte dermed godtgøre, at der er sket en klimaskade – det vil sige, at skaden er forårsaget eller forværret som følge af menneskeskabte klimaforandringer.<sup>112</sup> Herudover skal skadelidte godtgøre, at der er sammenhæng mellem skadevolderens udledninger og den indtrådte skade.

---

<sup>108</sup> A. Koed, *Klimaerstatningsretten*, i S. Fugleholm m.fl., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg., Djøf Forlag, 2025, s. 812.

<sup>109</sup> M. Spitzer og B. Bartscher, *Liability for Climate Change: Cases, Challenges and Concepts*, Journal of European Tort Law, 8, 2017, s. 159.

<sup>110</sup> B. Eyben og H. Isager, *Lærebog i erstatningsret*, 10. udg., Djøf Forlag, 2024, s. 313.

<sup>111</sup> A. Ehlers, *Grundlæggende erstatningsret*, 1. udg., Karnov Group, 2019, s. 182.

<sup>112</sup> A. Koed, *Klimaerstatningsretten*, i S. Fugleholm m.fl., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg., Djøf Forlag, 2025, s. 816.

I dansk ret er det fastslået, at den test, der som udgangspunkt anvendes, er *conditio sine qua non*-testen (nødvendighedsbetingelsen). Årsagsbetingelsen vurderes herefter ud fra et hypotetisk spørgsmål om, hvorvidt skaden ville være indtrådt, hvis det ansvarsbegrundende forhold ikke havde foreligget.<sup>113</sup> Grundlæggende kan man sondre mellem tre tilfælde, hvor kausalitet bedømmes på det erstatningsretlige område. *Conditio sine qua non*-testen giver sjældent anledning til problemer i det første tilfælde, der omhandler simple årsag-virkningsrelationer, hvor der tydeligt kun er én relevant faktor, der kan være årsag til skaden.<sup>114</sup> Denne kategori kan ikke antages at være relevant for nærværende afhandling, da det er summen af menneskers aktiviteter, der har været årsagen til klimaforandringer, hvorfor det, som udgangspunkt, ikke er muligt at identificere én relevant faktor som årsag til en klimaskade.

Det andet tilfælde foreligger ved samvirkende skadeårsager, hvor to eller flere årsager er med til at forvolde den samme skade.<sup>115</sup> Samtlige årsager til skaden udgør nødvendige betingelser for skadens indtræden, idet de ikke hver for sig ville have udløst skaden. Årsagerne er således begge nødvendige for skadens indtræden, men ikke tilstrækkelige i sig selv til at udløse den. I et sådant tilfælde vil der kunne etableres et solidarisk ansvar. Dog må denne kategori antages at være karakteriseret ved, at den ene begivenhed er fremkaldt af den anden i modsætning til konkurrerende skadeårsager, som er karakteriseret ved uafhængighedskriteriet. Virksomheder, der gennem deres virke udleder CO<sub>2</sub>, må antages at være begivenheder, der fremkalder uafhængigt af hinanden. I øvrigt forekommer det vanskeligt at forestille sig, at det ville kunne bevises, at en klimaskade er udløst som følge af summen af netop disse årsagsfaktorer. Ud af alle de faktorer, der bidrager til den samlede globale udledning, forekommer det praktisk talt umuligt at identificere samtlige aktører, hvis bidrag har været nødvendige for skadens indtræden.

Det tredje tilfælde er konkurrerende skadeårsager, hvor flere årsagsfaktorer, der virker uafhængigt af hinanden, hver for sig ville have medført skaden. Her kan *conditio sine qua non*-testen ikke forklare, hvordan kausalitetsproblemet skal løses.<sup>116</sup> Udgangspunktet er derfor, at man falder tilbage på almindelig erstatningsretlig argumentation.<sup>117</sup> Konkurrerende skadeårsager behandles nærmere i det

---

<sup>113</sup> B. Eyben og H. Isager, *Lærebog i erstatningsret*, 10. udg., Djøf Forlag, 2024, s. 317.

<sup>114</sup> A. Ehlers, *Grundlæggende erstatningsret*, 1. udg., Karnov Group, 2019, s. 182.

<sup>115</sup> Ibid., s. 183.

<sup>116</sup> B. Eyben og H. Isager, *Lærebog i erstatningsret*, 10. udg., Djøf Forlag, 2024, s. 318.

<sup>117</sup> A. Ehlers, *Grundlæggende erstatningsret*, 1. udg., Karnov Group, 2019, s. 183.

følgende afsnit, eftersom denne kategori er relevant for nærværende emne om CO<sub>2</sub>-udledninger, hvor flere aktørers udledninger uafhængigt af hinanden har medført klimaforandringer.

### Årsagskonkurrence

Tre betingelser skal være opfyldt for, at der er tale om konkurrerende skadeårsager.<sup>118</sup> For det første, skal der være tale om uafhængige begivenheder. For det andet, skal begivenhederne hver for sig have været eller ville have været tilstrækkelige til at medføre skaden. For det tredje, skal årsagsfaktorerne have bidraget til den samme skade.

I en miljøretlig kontekst kan man forestille sig situationen, hvor to forskellige virksomheder forvolder miljøskade ved at udlede forurenende stoffer i den samme sø.<sup>119</sup> Der er tale om to uafhængige begivenheder, som hver især er tilstrækkelige til at forårsage skaden i den pågældende sø. Hvis man overfører dette eksempel til en klimarelateret kontekst, kan man forestille sig, at to virksomheder uafhængigt af hinanden bidrager til en klimaskade, eksempelvis en oversvømmelse, gennem deres CO<sub>2</sub>-udledning. Udledningerne hos virksomhederne er hver for sig tilstrækkelige til at frembringe skaden, og derfor er ingen af de to virksomheders handlinger nødvendige for skadens indtræden. Hvis *conditio sine qua non*-testen fastholdes i dette tilfælde, vil begge virksomheder skulle frifindes for erstatningsansvar, selvom der forelå et ansvarsgrundlag hos dem begge. Dette resultat kan ikke godtages erstatningsretligt set, og det er derfor antaget, at disse tilfælde i stedet må løses gennem almindelig erstatningsretlig argumentation.<sup>120</sup> I hver enkelt situation må de relevante argumenter opstilles og afvejes, hvorefter sagen afgøres på baggrund heraf. Situationen, hvor flere årsagsfaktorer er ansvarsbærende, løses derfor som udgangspunkt ved, at skadevolderne pålægges et solidarisk ansvar over for skadelidte, forudsat at de øvrige erstatningsbetingelser er opfyldt.<sup>121</sup> Det kunne umiddelbart være en fordel for klimaretssager, at man i et sådant tilfælde ser bort fra *conditio sine qua non*-testen. Man ville således kunne placere et solidarisk ansvar i en sag, hvor eksempelvis en cementproducent og en logistikvirksomhed har forvoldt en skade, som de gennem deres atmosfærepåvirkning kunne have forvoldt uden den anden virksomheds bidrag.

---

<sup>118</sup> A. Ehlers, *Grundlæggende erstatningsret*, 1. udg., Karnov Group, 2019, s. 183.

<sup>119</sup> Ibid., s. 192.

<sup>120</sup> Ibid., s. 221.

<sup>121</sup> Ibid., s. 196.

Henset til klimaforandringernes grænseoverskridende karakter og den lange tidsperiode, som klimaforandringerne strækker sig over, vil der dog sjældent være tale om sådanne årsagskonkurrencesituationer i klimaerstatningsretten.<sup>122</sup> Udfordringen bliver at bevise, at én virksomhed i sig selv har påvirket atmosfæren på en måde, der udgør en tilstrækkelig betingelse for klimaskaders indtræden. En klimaskade forårsaget af CO<sub>2</sub>-udledninger indtræder alene på grund af summen af flere virksomheders handlinger. På den måde er summen af virksomhedernes handlinger en nødvendig betingelse for skadens indtræden.

Det er også i litteraturen overvejet, om der kan etableres kausalitet, hvis én skadevolders emissioner udgør en nødvendig, men ikke tilstrækkelig betingelse for en klimaskades indtræden.<sup>123</sup> Det vil i givet fald afhænge af adækvansbetragtninger, om et sådant ansvar kan gennemføres. Det vil dog være vanskeligt at identificere én virksomhed, som gennem sine CO<sub>2</sub>-udledninger udgør en så stor del af den samlede udledning, at en klimaskade ikke var indtrådt uden netop denne virksomheds bidrag.

Erstatning for en skade forårsaget af CO<sub>2</sub>-udledninger er dermed vanskelig, fordi det hverken er muligt at identificere én eller flere virksomheder, som er nødvendige eller tilstrækkelige til at forårsage klimaskaden. På baggrund af disse betragtninger forekommer det naturligt, at et modargument for skadevolderen i klimaretssager ofte vil lyde på, at udledningen af drivhusgasser blot udgør en lille dråbe i havet, og at skaden ville være indtruffet alligevel – uanset skadevolderens aktiviteter.<sup>124</sup>

## Sammenfatning

På baggrund af ovenstående forekommer det tvivlsomt, om man kan tale om konkurrerende skadeårsager i tilfælde af klimaskader, eftersom det er svært at bevise, at den anden betingelse om, at begivenhederne hver for sig har været eller ville have været tilstrækkelige til at medføre skaden, er opfyldt.

Hvis en domstol alligevel skulle bedømme kausalitet i en sag om en privat virksomheds erstatningsansvar for dens klimaudledning, skal det bemærkes, at Ehlers fremhæver, at domstolene på ingen

---

<sup>122</sup> A. Koed, *Klimaerstatningsretten*, i S. Fugleholm m.fl., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg., Djøf Forlag, 2025, s. 817.

<sup>123</sup> Ibid., s. 818.

<sup>124</sup> Argumentet er tilsvarende brugt i miljøretten om diffuse skader, dvs. skader, der skyldes, at virksomheden sammen med et stort antal mulige, men ret ubestemmelige skadevoldere har skabt en forurening. Se mere herom i afsnit 7 om ”Miljøretten som alternativ”.

måde går på kompromis med kausalitetskravet.<sup>125</sup> Domstolene tøver ikke med at afvise erstatning, når man finder, at kausalitetskravet ikke er opfyldt. På samme måde peger professor Bo von Eyben og lektor Helle Isager på, at kravene til bevis for årsagsforbindelse kun i visse tilfælde kan lempes – eksempelvis i tilfælde, hvor der foreligger grov eller dog klar culpa hos skadevolderen.<sup>126</sup>

#### 4.1.3 Adækvans

Den tredje betingelse for at pålægge et erstatningsansvar, er kravet om adækvans. Heri ligger, at det lidte tab skal være en adækvat følge af den skadevoldende handling eller undladelse. Ifølge retspraksis såvel som litteratur, ligger det ikke helt fast, hvilket indhold læren om adækvans har.<sup>127</sup> Adækvansbedømmelsen vil således altid have en skønspregt karakter. Der foretages derfor i den enkelte sag en konkret vurdering af, om den skadevoldende handling har forøget risikoen for den indtrådte skade, om den indtrådte skade har været påregnelig, samt overvejelser om erstatningsreglernes bagvedliggende hensyn.<sup>128</sup> Denne konkrete vurdering ses eksempelvis i påregnelighedskriteriet, som kan variere, alt efter om der er tale om professionelle områder, hvor der foreligger erfaring for og viden om, hvilke virkninger en bestemt handlemåde kan have.<sup>129</sup>

Når forholdet mellem ansvarshændelsen og skaden er årsagsmæssigt kompliceret, vil det ofte skyldes at tidsforløbet imellem de to begivenheder er langstrakt.<sup>130</sup> Derfor er klimaretssager ofte kompliceret med hensyn til årsagsforbindelse og adækvans, idet de pågældende virksomheder ofte har eksisteret i mange år, og dermed har udledt drivhusgasser i mange år, mens skaden først har vist sig særligt inden for de seneste år.

Derudover er adækvans vanskelig at bevise, når der er en stor kreds af skadevoldere. Det kunne principielt godtgøres, at en skadevolder holdes ansvarlig for dens procentvise andel af skaden, og de øvrige skadevoldere for deres procentvise dele af skaden. Udgangspunktet efter dansk ret er dog, at

---

<sup>125</sup> A. Ehlers, *Grundlæggende erstatningsret*, 1. udg., Karnov Group, 2019, s. 187.

<sup>126</sup> B. Eyben og H. Isager, *Lærebog i erstatningsret*, 10. udg., Djøf Forlag, 2024, s. 331.

<sup>127</sup> A. Ehlers, *Grundlæggende erstatningsret*, 1. udg., Karnov Group, 2019, s. 257.

<sup>128</sup> *Ibid.*, s. 297.

<sup>129</sup> B. Eyben og H. Isager, *Lærebog i erstatningsret*, 10. udg., Djøf Forlag, 2024, s. 341.

<sup>130</sup> A. Ehlers, *Grundlæggende erstatningsret*, 1. udg., Karnov Group, 2019, s. 256.

skadevolderne hæfter solidarisk over for skadelidte.<sup>131</sup> En alternativ løsning om proratarisk hæftelse anses ikke for en løsning i dansk ret.<sup>132</sup>

#### 4.1.4 Tab

Den sidste betingelse er, at den indtrådte skade skal resultere i et erstatningsretligt relevant tab. De erstatningsretlige regler gælder for alle typer af skader og tab.<sup>133</sup> Der sondres mellem personskade og tingsskade. I kontekst af klimaskade fokuserer denne afhandling på tingsskade, hvor der er tale om en forringelse eller fysisk forandring af et gode, som følge af klimaforandringer.<sup>134</sup> Det kan dog ikke udelukkes, at klimaforandringer kan have både fysiske og psykiske skader på personer.<sup>135</sup>

Kravet om tab forekommer som den mindst problematiske betingelse i relation til klimaskader. En sommerhusejer, der har købt en grund i første række til havet, og hvis grund nogle årtier senere bliver oversvømmet store dele af året, vil have lidt et tab, når huset skal sælges. Der er mange eksempler på økonomiske tab som følge af et vejrfænomen. Arbejdet ligger hovedsageligt i at bevise, at vejrfænomenet skyldes menneskeskabte klimaforandringer, og dernæst, at der er sammenhæng mellem netop denne skade og den påståede skadevolders aktiviteter.

## 4.2 Konklusion

På baggrund af ovenstående kan det konkluderes, at der er en række retlige udfordringer forbundet med klassiske bagudskuende erstatningssøgsmål for klimaskader – særligt vedrørende betingelsen om kausalitet. Det er også forventningen i den juridiske litteratur, at det vil blive særdeles vanskeligt for skadelidte at få medhold i bagudrettede erstatningskrav vedrørende klimaskader.<sup>136</sup> Et mere interessant spørgsmål er derfor, om det i stedet er muligt at rejse compensationssøgsmål for afværgeomkostninger med henblik på at forebygge fremtidige skader. Dette spørgsmål er netop søgt besvaret i tysk ret ved Oberlandesgericht Hamm, hvilket behandles i det følgende afsnit.

---

<sup>131</sup> B. Eyben og H. Isager, *Lærebog i erstatningsret*, 10. udg., Djøf Forlag, 2024, s. 500.

<sup>132</sup> Dette behandles nærmere i afsnit 6.3 om ”Præventive udgifter i erstatningsretten”.

<sup>133</sup> A. Ehlers, *Grundlæggende erstatningsret*, 1. udg., Karnov Group, 2019, s. 21.

<sup>134</sup> *Ibid.*, s. 21.

<sup>135</sup> Se f.eks. *Casquejo and others v Shell plc and another (The Odette Case)*, anlagt i Storbritannien, hvor en gruppe filippinere har sagsøgt Shell med henvisning til filippinsk ret for selskabets udledning af fossile brændstoffer. Søgsmålet vedrører de skader som tyfonen ”Odette” har påført Filippinerne, herunder krav om erstatning for personskade og dødsfald.

<sup>136</sup> A. Koed, *Klimaerstatningsretten*, i S. Fugleholm m.fl., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg., Djøf Forlag, 2025, s. 793.

## 5. Kompensationssøgsmål for afværgeomkostninger i tysk ret

I det følgende gennemgås dommen *Lliuya v RWE*, som Oberlandesgericht Hamm afsagde den 28. maj 2025, med henblik på at klarlægge mulighederne for compensationssøgsmål om afværgeomkostninger til klimaskader i tysk ret. Først introduceres det tyske retsgrundlag for sagen. Dernæst klarlægges sagens faktum og påstande. Herefter introduceres de formelle betingelser kort. Endelig vil domstolsprøvelsen analyseres med henblik på at klarlægge de momenter, som retten i Hamm lagde vægt på. Disse momenter vil få betydning for den senere analyse i afsnit 6 om muligheden for compensation for afværgeomkostninger til klimaskader i dansk ret.

### 5.1 Tysk retsgrundlag

Den tyske civilretlige lovbog ”Bürgerliches Gesetzbuch” (BGB) blev vedtaget i 1896 og havde det formål at samle hele den privatretlige lovgivning i én lovbog.<sup>137</sup> Med denne centrale tyske civilretlige lovbog blev tysk privatret i højere grad kodificeret. Flere landes regler er påvirket af BGB og den tyske retssystematik, herunder også skandinavisk ret.<sup>138</sup>

Det relevante retsgrundlag i *Lliuya v RWE* er § 1004 (1) BGB.<sup>139</sup> En engelsk oversættelse af bestemmelsen har følgende ordlyd:

*”If the ownership is interfered with by means other than removal or retention of possession, the owner may demand that the disturber remove the interference. If there is the concern that further interferences will ensue, the owner may seek a prohibitory injunction.”*<sup>140</sup>

Dog med undtagelsen i § 1004 (2) BGB:

---

<sup>137</sup> C. Tvarnø og R. Nielsen, *Retskilder og retsteorier*, 6. udg., Djøf Forlag, 2021, s. 311.

<sup>138</sup> *Ibid.*, s. 312.

<sup>139</sup> § 1004 BGB lyder: (1) ”Wird das Eigentum in anderer Weise als durch Entziehung oder Vorenthaltung des Besitzes beeinträchtigt, so kann der Eigentümer von dem Störer die Beseitigung der Beeinträchtigung verlangen. Sind weitere Beeinträchtigungen zu besorgen, so kann der Eigentümer auf Unterlassung klagen”.

(2) ”Der Anspruch ist ausgeschlossen, wenn der Eigentümer zur Duldung verpflichtet ist”.

<sup>140</sup> Federal Ministry of Justice and Consumer Protection, German Civil Code BGB, oversættelse af Langenscheidt Übersetzungsservice, [https://www.gesetze-im-internet.de/englisch\\_bgb/englisch\\_bgb.html#p4705](https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p4705) (besøgt d. 11. maj 2026). Oversættelsen ligner i øvrigt retten i Hamms forståelse af bestemmelsen i *Lliuya v RWE*, se hertil s. 31 i dommen.

*”The claim is excluded if the owner is obliged to tolerate the interference”.*<sup>141</sup>

Ud fra en ordlydsfortolkning af § 1004 (1), 1. pkt. BGB kan det udledes, at hvis ejendomsretten indskrænkes på anden måde end ved fratagelse eller rådighedsbegrænsning,<sup>142</sup> kan ejeren kræve, at forstyrrelsen bringer krænkelsen til ophør.<sup>143</sup> Endvidere, er der i 2. pkt. en mulighed for ejeren til at fremsætte et krav om forbud mod krænkelsen, såfremt der er grund til at frygte yderligere krænkelse. Ifølge § 1004 (2) BGB er kravet imidlertid udelukket, når ejeren er forpligtet til at tåle krænkelsen.

Herefter er det nødvendigt at undersøge, hvordan retten i Hamm behandler dette retsgrundlag. Dette, for at kunne forstå, hvordan § 1004 BGB skal fortolkes, og hvordan retten, af bestemmelsen, udleder en ret til kompensation for afværgelsesomkostninger. En domsanalyse af *Lliuya v RWE* foretages derfor i følgende afsnit.

## 5.2 Lliuya v RWE

### 5.2.1 Sagens faktum og påstande

Den peruvianske bonde, Saúl Luciano Lliuya, lagde i 2015 sag an mod det tyske energiselskab ”RWE”, og denne sag blev endeligt afgjort ved Oberlandesgericht Hamm (The Higher Regional Court of Hamm) i 2025.<sup>144</sup> Lliuya er bonde og bjergguide, og ejer sammen med sin partner et hus i Ancash-regionen i Peru. Huset er beliggende i en by, som ligger i bunden af bjergene Nevado Palcaraju og Nevado Pucaranra. Over byen ligger der en gletsjersø kaldet Laguna Palcacocha. Gletsjersøen havde i 1930 en vandvolumen på 10-12 millioner m<sup>3</sup>.<sup>145</sup> I 2016 var selvsamme vandvolumen steget til over 17,4 millioner m<sup>3</sup>. Ifølge Lliuya er det gletsjeren, som smelter ned i søen, der har fået vandvolumen til at stige, hvilket kan resultere i en GLOF (glacial lake outburst flood). Lliuya gør gældende, at gletsjersøen udsætter hans ejendom for en risiko for oversvømmelse, idet ejendommen er placeret i den by, der ligger for foden af gletsjersøen. Hertil kommer, at gletsjeren efter Lliuyas opfattelse

---

<sup>141</sup> Federal Ministry of Justice and Consumer Protection, German Civil Code BGB, oversættelse af Langenscheidt Übersetzungsservice, [https://www.gesetze-im-internet.de/englisch\\_bgb/englisch\\_bgb.html#p4705](https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p4705) (besøgt d. 11. maj 2026).

<sup>142</sup> Kravet på tilbagegivelse må i stedet anses for omfattet af § 985 BGB, hvorefter *”The owner may require the possessor to surrender the thing”*.

<sup>143</sup> Denne ordlydsfortolkning er i overensstemmelse med en tysk-dansk ordbogs oversættelse af bestemmelsen. Se hertil W. Gubba, *Tysk Dansk juridisk ordbog*, 4. udg., Gyldendal, 2006.

<sup>144</sup> Oberlandesgericht Hamm, dom af 28. maj 2025, sag 1-5 U 15/17, Saúl Luciano Lliuya v RWE AG, engelsk oversættelse (herefter ”Lliuya v RWE”).

<sup>145</sup> Lliuya v RWE, s. 3.

smelter som følge af den globale temperaturstigning, der er forårsaget af menneskeskabte drivhusgasudledninger.

RWE har bidraget med cirka 0,38 pct.<sup>146</sup> af de samlede globale drivhusgasudledninger i perioden fra 1965 indtil 2010.<sup>147</sup> Selskabet udleder betydelige mængder drivhusgasser, navnlig CO<sub>2</sub>, primært som følge af driften af kulkraftværker. Udledningerne er imidlertid ikke ulovlige, idet selskabet altid har overholdt sine forpligtelser i henhold til den tyske Greenhouse Gas Emissions Trading Act (TEHG).<sup>148</sup><sup>149</sup> På baggrund af RWE's andel af globale udledninger, gør Lliuya gældende, at selskabet bør holdes ansvarlig for 0,38 pct. af de omkostninger, der er nødvendige for at afværge risikoen for oversvømmelse af hans ejendom.<sup>150</sup> Påstanden er, at der i medfør af det ejendomsretlige princip i § 1004 BGB kan kræves ophør af risikoen for skadeudsættelse. Det anføres desuden, at denne risiko kun kan elimineres ved afværgeforanstaltninger, hvortil Lliuya mener, at en reduktion af vandmængden til omkring 7 millioner m<sup>3</sup> ville være forsvarligt.<sup>151</sup> Lliuya påstår, at RWE må bære omkostningerne hertil, hvorimod RWE nedlægger påstand om afvisning af sagen.<sup>152</sup> RWE argumenterer blandt andet for, at der ikke foreligger kausalitet mellem RWE's udledninger og en potentiel oversvømmelse af Lliuyas ejendom.<sup>153</sup> RWE anfører endvidere, at virksomhedens udledninger ikke er ulovlige.<sup>154</sup>

Sagen blev i december 2016 afvist i første instans ved Landgericht Essen (The District Court of Essen) på flere grundlag. For det første var påstanden ikke specifik nok, idet Lliuya lod det være op til retten at fastsætte størrelsen af RWE's bidrag.<sup>155</sup> Derudover fandt retten, at RWE ikke kunne anses for at være en ”*disturber*” i § 1004 BGB's forstand, fordi der manglede tilstrækkelig kausalitet mellem RWE's handlinger og den relevante krænkelse.<sup>156</sup>

---

<sup>146</sup> Tallet har ændret sig siden påstanden i første sagsanlæg i 2015, hvor det lå på 0,47%. Se Lliuya v RWE, s. 13.

<sup>147</sup> Lliuya v RWE, s. 5.

<sup>148</sup> The Greenhouse Gas Emissions Trading Act (TEHG) er en tysk lov, som implementerer CO<sub>2</sub>-kvotedirektivet.

<sup>149</sup> Lliuya v RWE, s. 2.

<sup>150</sup> Ibid., s. 13.

<sup>151</sup> Ibid., s. 6.

<sup>152</sup> Ibid., s. 14.

<sup>153</sup> Ibid., s. 18.

<sup>154</sup> Ibid., s. 19.

<sup>155</sup> District Court of Essen, afgørelse af 15. december 2016, sag 2 O 285/15, Saúl Luciano Lliuya v RWE AG, engelsk oversættelse, s. 4.

<sup>156</sup> Ibid., s. 5. Retten i Essen henviste bl.a. til kausalitetsvurderingen i den tyske sag: ”The Forest Damage Case” (Waldschadenurteil, Federal Court, III ZR 220/86, af 10. december 1987). Et argument som retten i Hamm senere afviser, se Lliuya v RWE, s. 53.

Lliuya appellerede afgørelsen, og den 28. maj 2025 afsagde Oberlandesgericht Hamm dom i sagen, hvor Lliuya heller ikke fik medhold. Sagen anses dog alligevel for banebrydende inden for civilretligt ansvar for carbon majors.<sup>157</sup> Retten fastslog, at virksomheder, der udleder betydelige mængder drivhusgasser, i princippet kan ifalde civilretligt ansvar for deres bidrag til klimaforandringerne. Lliuyas sag faldt derfor på faktuelle omstændigheder, men principielt ville sagen kunne få et andet udfald under andre omstændigheder. I det følgende uddybes det nærmere, hvordan retten i Hamm kom frem til dette resultat.

### 5.2.2 Formelle betingelser

Retten indleder med at fastslå, at den har jurisdiktion i sagen.<sup>158</sup> Udgangspunktet følger af Bruxelles-I-forordningens art. 4, stk. 1, hvorefter personer skal sagsøges i den medlemsstat, de har bopæl i. Dette skal sammenholdes med art. 63, stk. 1, hvorefter selskaber og juridiske personer anses for at have bopæl dér, hvor de har deres hjemsted, har deres hovedkontor eller driver deres hovedvirksomhed.

Retten fastslår dernæst, at sagsøgeren har retlig interesse, idet der foreligger en konkret trussel mod en absolut beskyttet rettighed, nemlig hans ejendom.<sup>159</sup> Endvidere fastslår retten, at de formelle krav til sagens anlæg, herunder at påstanden er tilstrækkeligt specificeret og begrundet, er opfyldt.<sup>160</sup>

Retten lægger herefter til grund, at tysk ret finder anvendelse, idet parterne er enige om at anvende tysk ret.<sup>161</sup> Dette er i overensstemmelse med princippet om ”*choice of law*” efter Rom II-forordningen art. 14 om aftalt lovvalg.<sup>162</sup> Den omstændighed, at sagsøgeren er bosat i Peru, som ikke er en medlemsstat, afskærer ham ikke fra at anlægge sag efter tysk lov jf. art. 3 i Rom II-forordningen.<sup>163</sup>

---

<sup>157</sup> London School of Economics and Political Science, *Luciano Lliuya v. RWE: a major step forward for climate justice*, <https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/news/luciano-lliuya-v-rwe-a-major-step-forward-for-climate-justice/> (besøgt d. 23. april 2026).

<sup>158</sup> Lliuya v RWE, s. 23.

<sup>159</sup> Ibid., s. 24.

<sup>160</sup> Ibid., s. 28. Der henvises til bestemmelser i Zivilprozessordnung, af 12. september 1950 (”ZPO”).

<sup>161</sup> Ibid., s. 29.

<sup>162</sup> Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 864/2007 af 11. juli 2007 om lovvalgsregler for forpligtelser uden for kontrakt (”Rom II-forordningen”).

<sup>163</sup> Lliuya v RWE, s. 29.

### 5.2.3 Ejendomsindgreb efter § 1004 (1) BGB

Der kan imidlertid identificeres en række betingelser, som skal være opfyldt, førend der kan statueres et ansvar efter § 1004 (1) BGB. For det første, skal der foreligge et ejendomsindgreb eller en trussel herom. For det andet, skal der identificeres en ”*disturber*”, som forårsager dette ejendomsindgreb. Og for det tredje, må ejeren ikke være underlagt en tålepligt i det konkrete tilfælde.

Spørgsmålet er herefter, hvad der ifølge retten skal til, førend der foreligger et ejendomsindgreb. Retten uddyber begrebet ”*impairment*” i § 1004 (1) BGB, og definerer det på følgende måde:

*”Impairment within the meaning of § 1004 (1) is any interference with the legal or actual power of the owner that contradicts the content of the property (§ 903 BGB) and is not only insignificant in terms of duration and intensity.”*<sup>164</sup>

Retten fastslår herefter, at oversvømmelsesrisikoen for Lliuyas ejendom — forudsat at den er så høj og overhængende, som Lliuya har beskrevet — udgør et ejendomsindgreb efter § 1004 (1) BGB.<sup>165</sup>

Retten bemærker hertil, at der ikke af § 1004 (1) BGB kan udledes et krav om en særlig relation mellem sagsøgte og skaden eller ejendommen.<sup>166</sup> Det faktum, at Lliuya bor i Peru, afholder ham ikke fra at klage under § 1004 (1) BGB. Distancen mellem kilden til skaden – i dette tilfælde Tyskland – og den berørte ejendom er også irrelevant ifølge bestemmelsens ordlyd og formålet. Retten bemærker dog, at der kan forekomme en vis tålegrænse fra naboretten, som kræver et naboretligt forhold. Dette behandles nærmere i afsnittet om tålepligter.

Det afgørende spørgsmål er herefter, om § 1004 (1) BGB kan udgøre retsgrundlag for Lliuyas krav om kompensation for afværgeomkostninger.

---

<sup>164</sup> Lliuya v RWE, s. 36. § 903, 1. pkt. BGB lyder: ”*The owner of a thing may, to the extent that a statute or third-party rights does not conflict with this, deal with the thing at their discretion and exclude others from exercising any influence whatsoever*”.

<sup>165</sup> Ibid., s. 37.

<sup>166</sup> Ibid., s. 35.

### Lliuyas påstand om kompensation for afværgeomkostninger

Det følger af § 1004 (1) BGB, 1. pkt., at man kan kræve, at skadevolderen skal ophøre med sin aktivitet, hvis ejendommen er udsat for skade. Lliuyas påstand er imidlertid ikke, at RWE skal ophøre med at udlede drivhusgasser.<sup>167</sup> Det påståede indgreb er den risiko for oversvømmelse, som Lliuyas ejendom er udsat for. Risikoen for oversvømmelse skyldes blandt andet de drivhusgasudledninger, som RWE allerede har udledt, hvilket har ført til global temperaturstigning. Men som retten påpeger, er det umuligt at eliminere RWE's udledninger, eftersom drivhusgasudledningerne allerede er frigivet i atmosfæren.<sup>168</sup> Det er derfor, efter rettens opfattelse, alene muligt at eliminere risikoen for oversvømmelse ved, at der straks foretages effektive sikkerhedsforanstaltninger. Der er således ikke tale om foranstaltninger, der direkte skal forhindre de drivhusgasudledninger, som allerede er udledt, men derimod sikkerhedsforanstaltninger, der skal afværge risikoen for oversvømmelsen af Lliuyas ejendom. Det er, ifølge retten, ikke afgørende, om foranstaltningerne iværksættes direkte på gletsjersøen for at forhindre GLOF (glacial lake outburst flood), eller om foranstaltningerne foretages på Lliuyas ejendom.<sup>169</sup>

Der er imidlertid endnu ikke sket en skade på Lliuyas ejendom, men den er angiveligt i risiko for oversvømmelse. Spørgsmålet er herefter, om § 1004 (1) BGB anerkender et krav om præventive udgifter, idet skaden endnu ikke er sket. Efter § 1004 (1) BGB, 2. pkt. kan der gives "*injunctive relief*", det vil sige et forbud mod fremtidige krænkelse, såfremt man formoder, at der vil komme flere skader. Retten fastslår, at dette også gælder, såfremt den første skade endnu ikke er indtrådt – det vil sige, at der alene er en risiko for en skade i førstegangstilfælde.<sup>170</sup> "*Injunctive relief*" kan ifølge retten både dække over en negativ forpligtelse til at undlade at gøre en bestemt handling, men kan også rumme en positiv forpligtelse til at foretage konkrete foranstaltninger. Hermed kan det udledes, at bestemmelsen i § 1004 (1) BGB også rummer præventive krav, idet bestemmelsen kan medføre en positiv forpligtelse, som skal garantere, at skaden på ejendommen ikke bliver realiseret i første omgang.<sup>171</sup> Dette betyder således, at § 1004 (1) BGB rummer en forpligtelse til at foretage afværgeforanstaltninger, og omkostningerne skal afholdes af den, som forårsager indgrebet efter bestemmelsen.<sup>172</sup>

---

<sup>167</sup> Lliuya v RWE, s. 61.

<sup>168</sup> Ibid., s. 32.

<sup>169</sup> Ibid., s. 33.

<sup>170</sup> Ibid., s. 31.

<sup>171</sup> Ibid., s. 32.

<sup>172</sup> V. Ulfbeck, *Climate Change in Tort Law? The New Regulatory and External Effect of Suits against Private Actors*, i V. Rodrigo, *The Foundations of European Transnational Private Law*, 345-366, Hart Publishing, 2024, s. 353.

Retten bemærker også, at en ejer kan kræve kompensation for de omkostninger, vedkommende allerede før kravet fremsættes, har afholdt, i forbindelse med at afværge skaden på sin ejendom jf. § 1004 (1) BGB. Dette gælder også udgifter for præventive foranstaltninger.<sup>173</sup> Det er i princippet den, der har forårsaget forstyrrelsen på ejendommen, som kan beslutte, hvilke nødvendige og proportionale foranstaltninger, der skal igangsættes. Dette gælder imidlertid ikke, hvor forstyrrelsen definitivt afslår at afværge skaden, hvilket er tilfældet i denne sag. RWE har gentagende gange udtrykt, at virksomheden ikke betragter sig selv som forpligtet til at afværge skaden.<sup>174</sup> I et sådan tilfælde vil retten til at foretage foranstaltninger falde tilbage på en almindelig tysk obligationsretlig bestemmelse, hvorefter tredjemand kan foretage handlinger, når der ikke er tale om en personlig forpligtelse.<sup>175</sup> Dette er særligt relevant i forhold til muligheden for at få kompensation for de udgifter, som Lliuya allerede har afholdt i forbindelse med at sikre sin ejendom mod oversvømmelse.<sup>176</sup>

Sammenfattende kan det konkluderes, at en oversvømmelsesrisiko kan udgøre et ejendomsindgreb efter § 1004 (1) BGB, og at bestemmelsen åbner mulighed for at eliminere denne risiko gennem afværgende foranstaltninger.

#### 5.2.4 Ansvarsgrundlag

Spørgsmålet er herefter, om RWE kan gøres ansvarlig for en sådan ”interference” som beskrevet i § 1004 (1) BGB. Da sagen baserer sig på et ejendomsretligt princip i stedet for et erstatningsretligt princip, foreligger der ikke et krav om ansvarsgrundlag i form af culpa, som man kender det fra erstatningsretten. Retten undersøger i stedet for, om RWE er en ”disturber” i § 1004 (1) BGB’s forstand. Retten udtaler, at en ”disturber” i henhold til bestemmelsen er:

*”Anyone who has adequately caused the actual or imminent impairment of another person’s property through their actions or failure to act in breach of duty, as well as anyone through whose decisive will the property-impairing condition is maintained.”<sup>177</sup>*

---

<sup>173</sup> Lliuya v RWE, s. 33.

<sup>174</sup> Ibid., s. 34.

<sup>175</sup> Bestemmelsen er § 267 BGB.

<sup>176</sup> Lliuya har allerede før retssagen været nødt til at afholde udgifter for at gøre sin ejendom ”flood-proof”. Se Lliuya v RWE, s. 6. Disse udgifter anser retten dog for irrelevante at behandle, da retten i sidste ende finder, at der ikke foreligger en ”imminent threat of damage”, se Lliuya v RWE, s. 118.

<sup>177</sup> Lliuya v RWE, s. 37.

Dette betyder, at enhver, som har forårsaget den faktiske skade eller den overhængende fare for skade, kan være ansvarlig. Retten udtaler endvidere, at dette beror på en konkret vurdering, og henviser til principperne om henholdsvis kausalitet og adækvans.<sup>178</sup> Hertil skal det bemærkes, at RWE ikke kan holdes ansvarlig for hele indgrebet, da RWE blot er én blandt mange virksomheder, der har en høj CO<sub>2</sub>-udledning. Retten behandler derfor også konstruktionen af det proratariske ansvar. Lliuya påstår, at RWE skal bære 0,38 pct. af omkostningerne – svarende til selskabets andel af de globale CO<sub>2</sub>-udledninger. Lliuyas hovedpåstand lyder således:

*”To establish that the defendant is obliged pro rata to its share of the impairment of 0,38 % (share of the global greenhouse gas emissions) to bear the costs of appropriate protective measures in favor of its property”.*<sup>179</sup>

Lliuya angiver dermed allerede i sin påstand, at der er tale om en pro rata hæftelse. Retten udtaler, at den omstændighed, at RWE er én blandt mange carbon majors, ikke afskærer Lliuya fra alene at rette kravet mod RWE.<sup>180</sup> Retten anerkender dog, at sagen skiller sig ud, fordi der er tale om en ubestemt kreds af skadevoldere. I den situation kan sagsøgte, ifølge retten, pålægges et proportionalt ansvar:

*”(...) in the case in dispute there is an indeterminate number of disturbing parties; against this background, the defendant can and should only be held proportionally liable.”*<sup>181</sup>

Retten åbner dermed for, at den enkelte virksomhed kan pålægges at betale sin proportionelle del af afværgeomkostningerne. Det skal hertil bemærkes, at retten ikke henviser til en konkret bestemmelse i tysk ret som hjemmel for det proratariske ansvar. Det må derfor være en tolkning foretaget inden for rammen af § 1004 BGB. Denne tilgang gør det desuden også lettere at påvise kausalitet og adækvans, fordi vurderingen kan foretages for hver enkelt skadevolders konkrete bidrag.

Retten adresserer det faktum, at RWE er moderselskabet, men at det er RWE's datterselskaber, som er de dominerende aktører i energiproduktionen. Retten fastslår, at dette ikke fratager RWE som moderselskab en status som ”disturber”.<sup>182</sup> Udledningerne fra datterselskaberne kan henføres til

---

<sup>178</sup> Lliuya v RWE, s. 38.

<sup>179</sup> Ibid., s. 13.

<sup>180</sup> Ibid., s. 57.

<sup>181</sup> Ibid., s. 27.

<sup>182</sup> Ibid., s. 38.

moderselskabet, såfremt moderselskabet instruerer og fører kontrol med datterselskabet jf. § 18 (1) AktG.<sup>183</sup> Da moder- og datterselskab betragtes som to selvstændige juridiske enheder, ville det også i dansk ret, være nødvendigt at påvise, at moderselskabet selv har handlet ansvarspådragende – eksempelvis gennem beslutninger, retningslinjer eller instruktioner til datterselskabet. Dette behandles dog ikke videre, da det er et selskabsretligt spørgsmål, som falder uden for afhandlingens emne.

Retten forholder sig også til RWE's argument om, at selskabets udledninger er lovlige. Hertil bemærker retten, at anvendelsen af § 1004 (1) BGB ikke forudsætter, at der foreligger en ulovlig handling. Det afgørende er, om der foreligger en handling, som påvirker ejerens grund, og som ejeren ikke er forpligtet til at tåle.<sup>184</sup> Den omstændighed, at en aktivitet er lovlig efter offentligretlige regler, udelukker således ikke et civilretligt ansvar.

På baggrund disse betragtninger konkluderer retten, at RWE godt kan være en ”*disturber*” i § 1004 (1) BGB's forstand.<sup>185</sup>

#### 5.2.5 Kausalitet

*Lliuya v RWE* beskrives ofte som en erstatningssag, men det er den teknisk set ikke. Sagen baserer sig derimod på ejendomsretten, da sagen er anlagt efter den ejendomsretlige bestemmelse i § 1004 (1) BGB.<sup>186</sup> Det betyder, at sagen ikke følger de almindelige betingelser for erstatning. Hertil kommer, at sagen ikke er en sag om erstatning i klassisk forstand, idet Lliuya nedlægger påstand om kompensation for afværgeomkostninger – og ikke en påstand om erstatning for et bagudrettet tab. På trods af, at sagen er anlagt efter en ejendomsretlig bestemmelse, er der dog paralleller til erstatningsretten, og det viser sig ved, at visse principper fra erstatningsretten bliver inddraget i sagen, eksempelvis princippet om kausalitet.<sup>187</sup>

En afgørende del af dommen vedrører spørgsmålet om, hvorvidt der er en kausal forbindelse mellem RWE's udledninger og den skade, der er risiko for, vil indtræde på Lliuyas grund. Retten opdeler

---

<sup>183</sup> Se den tyske selskabslov: Stock Corporation Act, Aktiengesetz, af 6. september 1965 (”AktG”).

<sup>184</sup> *Lliuya v RWE*, s. 59.

<sup>185</sup> *Ibid.*, s. 38.

<sup>186</sup> V. Ulfbeck, *Climate Change in Tort Law? The New Regulatory and External Effect of Suits against Private Actors*, i V. Rodrigo, *The Foundations of European Transnational Private Law*, 345-366, Hart Publishing, 2024, s. 353.

<sup>187</sup> *Ibid.*, s. 354.

herefter kausalitetsvurderingen i to kategorier, dels ”equivalent causation”, dels ”adequately causation”.

### ”Equivalent causal”

Den første kategori om equivalent causation (ækvivalent kausalitet) behandler retten, fordi Lliuya har fremsat en påstand om, at truslen mod hans ejendom ville have været lavere, hvis ikke RWE havde udledt drivhusgasser. Logikken er, at enhver udledning leder til en hurtigere og kraftigere smeltning af gletsjeren.<sup>188</sup> Uden RWE’s udledning ville den nuværende trussel mod hans ejendom være betydeligt lavere, hvorfor den konkrete trussel ikke er den samme. Retten finder, at såfremt denne påstand er rigtig, er der tale om ækvivalent kausalitet, fordi RWE gennem sine udledninger har sat en nødvendig, men ikke tilstrækkelig betingelse for skadens indtræden. Det nævnes ikke direkte i dommen, at retten anvender *conditio sine qua non*-testen, som vi kender fra dansk erstatningsret.<sup>189</sup> Men i rettens behandling af ækvivalent kausalitet tyder det på, at testen alligevel anvendes – dog med en lempelse af nødvendighedskravet. Forskellen ligger i, at man siger, at uden RWE’s drivhusgasudledninger, ville risikoen for oversvømmelse være betydeligt lavere. Dermed er det ikke ensbetydende med, at RWE’s udledninger er nødvendige for, at skaden overhovedet ville indtræde, men dog ville den konkrete risiko være mindre. Det fremstår imidlertid ikke tydeligt, om retten reelt accepterer denne kausalitetsforbindelse, da retten alene udtaler følgende:

”Assuming this assertion to be correct, the defendant’s emissions would be equivalently causal for the alleged endangerment of the plaintiff’s property in its concrete form”.<sup>190</sup>

Retten udtaler derfor en anelse forsigtigt, at såfremt hver eneste andel af drivhusgasudledninger bidrager til en temperaturstigning, som fører til en hurtigere smeltning af gletsjeren – ville RWE’s udledninger være ækvivalent kausale, idet de udgør en nødvendig, men ikke tilstrækkelig betingelse for skadens indtræden.<sup>191</sup>

---

<sup>188</sup> Lliuya v RWE, s. 42.

<sup>189</sup> Jf. tidligere afsnit 4.1.2 om kausalitet i dansk erstatningsret.

<sup>190</sup> Lliuya v RWE, s. 42.

<sup>191</sup> Ibid., s. 42.

## ”Adequately causal”

Mere omfattende behandler retten Lliuyas argument om, at der med RWE’s bidrag foreligger adequately causation (adækvat kausalitet). *Lliuya v RWE* tydeliggør, at adækvans er svært at bevise, når der er en stor kreds af skadevoldere.<sup>192</sup> RWE er én blandt mange carbon majors, som har bidraget til en global temperaturstigning. Derfor har RWE også argumenteret for, at RWE’s bidrag på 0,38 pct. er så småt, at det ikke kan anses for væsentligt. Men dette afviser retten ved at anlægge en komparativ vurdering, hvorefter retten konkluderer, at RWE’s bidrag til de globale udledninger på 0,38 pct. ikke er ubetydeligt.<sup>193</sup> Retten henviser til undersøgelser, der viser, at selv de virksomheder, som står for den største andel af drivhusgasudledninger, hver især står for under 3,6 pct. af den samlede globale udledning.<sup>194</sup> Derfor er RWE med sine ”blot” 0,38 pct. også blandt verdens største udledere. På den måde afviser retten ”en-dråbe-i-havet”-argumentet. Retten fastslår, at dråben ikke skal vurderes på baggrund af hele havet, men i relation til de andre dråber.<sup>195</sup> På den baggrund finder retten, at RWE’s udledninger – sammenlignet med andre aktørers udledninger – har bidraget mærkbart til klimaforandringerne.

## Tidsaspektet

Lliuya har nedlagt påstand om, at RWE skal betale 0,38 pct. af afværgeomkostningerne. Dette tal er baseret på en beregning af RWE’s udledninger i perioden fra 1965 til 2010, idet 1965 er det tidligste tidspunkt, hvorfra der foreligger data for RWE’s udledninger. Beregningen følger det føromtalte ”The Heede study”.<sup>196</sup> I forlængelse heraf behandler retten i Hamm tidsaspektet i forbindelse med opfyldelsen af adækvansbetingelsen. Dette stemmer overens med den tidligere nævnte pointe fra læren om adækvans i dansk ret, hvorefter adækvansvurderingen ofte er problematisk, når tidsforløbet mellem ansvarshændelsen og skaden er langstrakt.<sup>197</sup> Retten fastslår, at adækvans tidligst kan fastsættes fra det tidspunkt, hvor det var forudsigeligt, at CO<sub>2</sub>-udledningerne ville bidrage til klimaforandringer med konsekvenser som i det foreliggende tilfælde.<sup>198</sup> Det afgørende er altså ikke, hvornår RWE rent

---

<sup>192</sup> Jf. tidligere afsnit 4.1.3 om adækvans i dansk erstatningsret.

<sup>193</sup> *Lliuya v RWE*, s. 46.

<sup>194</sup> *Ibid.*, s. 47.

<sup>195</sup> Climate Law A Sabin Center blog, *What Lliuya v. RWE Means for Climate Change Loss and Damage Claims* <https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2025/06/19/what-lliuya-v-rwe-means-for-climate-change-loss-and-damage-claims/> (besøgt d. 3. april 2026).

<sup>196</sup> *Lliuya v RWE*, s. 5.

<sup>197</sup> Jf. tidligere afsnit 4.1.3 om adækvans i dansk erstatningsret.

<sup>198</sup> *Lliuya v RWE*, s. 43.

faktisk begyndte at udlede drivhusgasser, men hvornår selskabet kunne forudse de skadelige konsekvenser af udledningen.

Retten vurderer, at det siden midten af 1960'erne har været forudsigeligt for energiselskaber, herunder RWE, at udledning af CO<sub>2</sub> fra fossile brændsler kunne have negative konsekvenser for klimaet.<sup>199</sup> Til støtte herfor henviser retten til tidlige videnskabelige målinger og analyser, herunder klimaforskeren, Charles D. Keelings arbejde fra 1958, som dokumenterede sammenhængen mellem CO<sub>2</sub>-udledning og temperaturstigninger.<sup>200</sup> Retten fremhæver, at det ikke krævede særlig specialiseret viden for en energiproducent som RWE at indse denne sammenhæng.<sup>201</sup> Tværtimod har et selskab som RWE, efter rettens opfattelse, en pligt til at holde sig orienteret om den videnskabelige og teknologiske udvikling inden for sit virksomhedsområde.<sup>202</sup> Retten bemærker dog, at skæringstidspunktet muligvis først skal fastsættes til senere – eksempelvis ved vedtagelsen af United Nations Framework Convention on Climate Change i 1992.<sup>203</sup> Retten lader dog spørgsmålet om det præcise skæringspunkt stå åbent.

#### 5.2.6 Tålepligt

Kravet om kompensation for afværgeomkostninger er imidlertid udelukket, såfremt Lliuya har pligt til at tåle den krænkelse – i dette tilfælde risikoen for oversvømmelse – der truer hans ejendom, jf. undtagelsen i § 1004 (2) BGB. Det er sagsøgte, der skal løfte bevisbyrden for, at sagsøgeren har en pligt til at tåle.<sup>204</sup> Retten gennemgår en række forskellige tålegrænser i tysk ret, og vurderer om der foreligger en pligt for Lliuya til at tåle risikoen for oversvømmelse.

#### Den naboretlige tålegrænse

Retten bemærker først, at der kan forekomme ”*toleration obligations*” fra naboretlige regler, og henviser til § 906 BGB for at vurdere, om den naboretlige tålegrænse er overskredet.<sup>205</sup> Retten behandler både bestemmelsen i § 906 (1) BGB og § 906 (2). Retten afviser en tålepligt for Lliuya i medfør af §

---

<sup>199</sup> Lliuya v RWE, s. 44.

<sup>200</sup> Ibid., s. 44.

<sup>201</sup> Ibid., s. 45.

<sup>202</sup> Ibid., s. 45. Hvilket stemmer overens med påregnelighedskriteriet på professionelle områder, som gennemgået i afsnit 4.1.3 om adækvans i dansk erstatningsret.

<sup>203</sup> Ibid., s. 45. United Nations, United Nations Framework Convention on Climate Change, New York, af 9. maj 1992 (”UNFCCC”).

<sup>204</sup> Ibid., s. 61.

<sup>205</sup> Ibid., s. 35.

906 (1) BGB,<sup>206</sup> hvilket indebærer en pligt til at tåle ”*insignificant impairments*”. Ifølge retspraksis fra Tysklands højesteret skal denne tålegrænse vurderes på baggrund af:

*"perception of a reasonable average person and according to what can be expected of him taking into account other public and private interests".*<sup>207</sup>

Efter denne standard finder retten, at Lliuya ikke kan forventes at acceptere risikoen for et indgreb i form af en oversvømmelse af hans ejendom.

Retten behandler herefter tålegrænsen i § 906 (2),<sup>208</sup> som går videre end stk. 1, idet den indebærer en tålepligt for indgreb, der er væsentlige. Der gælder således en tålepligt, såfremt indgrebet er sædvanligt for stedet (*"customary in the location"*), og indgrebet ikke kan forhindres ved foranstaltninger, som det med rimelighed kan forventes, at ejeren kan bære økonomisk (*"reasonably can be expected to tolerate in economic terms"*). Hertil kommer, at hvis ejeren er forpligtet til at tåle et indgreb, der forringer ejerens brug eller udbytte af ejendommen ud over, hvad ejeren med rimelighed kan forvente, kan der bestå en ret til rimelig økonomisk kompensation efter § 906 (2), 2. pkt.

Retten vurderer først, om parterne overhovedet kan anses for naboer i bestemmelsens forstand. Nabobegrebet kan fortolkes snævert ud fra et krav om geografisk nærhed mellem de to ejendomme.<sup>209</sup> Efter denne fortolkning af begrebet finder retten, at der åbenlyst ikke er et naboretligt forhold i § 906 BGB's forstand, når sagsøgeren bor i Peru, og energiselskabet opererer i Tyskland eller Europa i øvrigt. Alternativt kan man anlægge en udvidet fortolkning af nabobegrebet, hvorefter en ejendom

---

<sup>206</sup> § 906 (1) lyder: *"The owner of a plot of land may not prohibit the introduction of gases, steam, smells, smoke, soot, warmth, noise, vibrations and similar influences emanating from another plot of land to the extent that the influence does not impair the use of their plot of land, or impairs it only to an insignificant extent. An insignificant impairment normally is given if the limits or targets laid down in statutes or by statutory instruments are not exceeded by the influences established and assessed under these provisions. The same applies to values in general administrative provisions that have been issued under section 48 of the Federal Environmental Impact Protection Act (Bundes-Immissionsschutzgesetz) and represent the state of the art."*

<sup>207</sup> Lliuya v RWE, s. 62.

<sup>208</sup> § 906 (2) BGB lyder: *"The same applies to the extent that a material impairment is brought about by a use of the other plot of land that is customary in the location and cannot be prevented by measures that users of this kind reasonably can be expected to tolerate in economic terms. Where the owner is obliged to tolerate an influence under these provisions, they may require from the user of the other plot of land reasonable compensation in money if the influence impairs a use of the owner's plot of land that is customary in the location or its yield beyond the degree that the owner reasonably can be expected to tolerate."*

<sup>209</sup> Lliuya v RWE, s. 63.

anses for at ligge i et naboforhold, hvis den befinder sig inden for udledningens påvirkningsområde.<sup>210</sup> Selv med en bredere fortolkning af begrebet ”nabo” i medfør af § 906 BGB, vil det ifølge retten, ikke føre til en anden vurdering.<sup>211</sup>

Dette begrunder retten med, at CO<sub>2</sub>-udledninger blandes i atmosfæren, og påvirker den globale gennemsnitstemperatur, hvilket med en bred fortolkning af nabobegrebet, ville gøre alle, der udleder CO<sub>2</sub>, ansvarlige i forhold til enhver ejer over hele verden.<sup>212</sup> Et nabobegreb, der strækkes så vidt, ville miste sin funktion. Retten beskriver, at naboretten er til for at balancere interesserne mellem forskellige ejendomsejere, hvorfor man accepterer visse ulemper, og om nødvendigt med kompensation som modsvar.<sup>213</sup> Særligt interessant er rettens diskussion af, at klimaskader adskiller sig fra andre typer gener, da det netop ikke er den nære nabo, der er mest påvirket.<sup>214</sup> Tværtimod er det ejere over hele verden, der bærer den tungeste byrde. Logikken i naboretten er, at påvirkningen aftager i takt med afstanden, hvilket vendes på hovedet i relation til klimaskader, hvor påvirkningen kan ramme ejendomme tusinder af kilometer væk fra den, som har udledt CO<sub>2</sub>, og dermed langt hårdere end de nærliggende ejendomme.

Retten konkluderer, at drivhusgasudledninger kan forårsage signifikant fare og skade.<sup>215</sup> Den tyske naboretlige tålegrænse kan imidlertid uanset dette ikke finde anvendelse i nærværende tilfælde, fordi der, ifølge retten, mangler et naboforhold.<sup>216</sup> Dermed har RWE ikke løftet bevisbyrden for, at Lliuya har en naboretlig pligt til at tåle risikoen for oversvømmelse af sin ejendom.

### **Forholdet til offentligretlig regulering**

Herefter gennemgår retten, om der er offentligretlig regulering, som forpligter Lliuya til at tåle risikoen. Retten finder, at selvom RWE har overholdt al offentligretlig regulering i form af kvoter samt offentlige godkendelser, udelukker det ikke civilretligt ansvar.<sup>217</sup> § 906 (1), 2. pkt. BGB skaber ellers en formodning for, at der foreligger en tålepligt, såfremt grænseværdierne fastsat i anden lovgivning ikke er overskredet (*“the limits or targets laid down in statutes or by statutory instruments are not*

---

<sup>210</sup> Lliuya v RWE, s. 64.

<sup>211</sup> Ibid., s. 64.

<sup>212</sup> Ibid., s. 65.

<sup>213</sup> Ibid., s. 63.

<sup>214</sup> Ibid., s. 68.

<sup>215</sup> Ibid., s. 62.

<sup>216</sup> Ibid., s. 62.

<sup>217</sup> Ibid., s. 70.

*exceeded*”). Retten finder dog, at den lovgivning som RWE påberåber – the Greenhouse Gas Emissions Trading Act (TEHG)<sup>218</sup> – ikke etablerer grænser eller målværdier i medfør af § 906 (1) BGB’s forstand, idet TEHG’s formål er at udgøre et kvotehandelssystem og ikke en grænseværdiregulering.<sup>219</sup> Formodningsreglen i § 906 (1) BGB kan derfor ikke aktiveres på baggrund af RWE’s overholdelse af TEHG. I øvrigt har retten, som nævnt ovenfor, allerede afvist § 906 BGB som følge af manglende naboforhold.

RWE har desuden fremført et argument om, at der er en almen samfundsinteresse i energiforsyning.<sup>220</sup> Retten anerkender, at et energiselskab som RWE varetager en vigtig interesse for Tyskland og dens befolkning. Retten finder imidlertid, at almene interesser ikke kan retfærdiggøre en omfattende krænkelse af tredjemands ejendom uden retsfølger.<sup>221</sup> Retten lægger vægt på, at der er tale om en signifikant skade, og at sagsøgeren, som bor i Peru, ingen interesse har i den energi, som genereres i Tyskland. Retten bemærker, at hvis man alligevel skulle pålægge en tålepligt som følge af den almene samfundsinteresse, må den ledsages af compensation.

### **Risikoaccept**

Endelig behandler retten spørgsmålet om, hvorvidt Lliuya er forpligtet til at tåle den overhængende fare for skade, som følge af sagsøgerens egen adfærd. RWE argumenterer for, at Lliuya har udsat sig selv for risikoen for oversvømmelse ved at bo i nærheden af en gletsjer.<sup>222</sup> Retten afviser dette blandt andet under hensyn til, at sagsøgerens forældre erhvervede grunden i 1984, hvor der allerede var foretaget sikkerhedsforanstaltninger i form af et ”*safety dam*”, som succesfuldt havde sikret gletsjersøen.<sup>223</sup> Retten bemærker desuden, at i 2014, på det tidspunktet hvor sagsøger overtog ejendommen fra sine forældre, var vandmængden reduceret signifikant gennem en ”*drainage process*”, som var blevet igangsat af myndighederne i 2012. Desuden var det fra myndighedernes side udmeldt, at der ikke længere var en konkret fare fra lagunen. Retten udtaler dog, at der var en abstrakt risiko, som Lliuya, særligt som bjergguide, måtte have været klar over. Men retten anfører samtidig, at selv hvis

---

<sup>218</sup> The Greenhouse Gas Emissions Trading Act, af 15. juli 2004, (TEHG). Den tyske lov som implementerer CO<sub>2</sub>-kvotedirektivet.

<sup>219</sup> Lliuya v RWE, s. 71.

<sup>220</sup> Ibid., s. 72.

<sup>221</sup> Ibid., s. 73.

<sup>222</sup> Ibid., s. 73.

<sup>223</sup> Ibid., s. 74.

man overtager en ejendom med kendskab til en abstrakt risiko, betyder det imidlertid ikke, at man skal tåle enhver risiko.<sup>224</sup>

Lliuya har, ifølge retten, heller ikke bidraget til risikoen for skade blot ved at overtage ejendommen. Ejendommen ville være udsat for den samme risiko, uanset om Lliuya eller hans forældre havde erhvervet den – og derfor foreligger der ikke egenskyld hos sagsøgeren.<sup>225</sup> Retten bemærker i øvrigt, at Lliuyas ejendom er beliggende 25 km fra lagunen og omgivet af byområde.<sup>226</sup> På den baggrund ville det forekomme uretfærdigt at pålægge Lliuya egenskyld for erhvervelsen af ejendommen.

### 5.2.7 Bevisvurderingen

Retten anerkender således, at alle de ovenstående behandlede retlige betingelser for at pålægge RWE et proportionelt ansvar er opfyldt – herunder kausalitet, adækvans og fraværet af tålepligt. Men sagen falder i sidste ende på bevisniveau.<sup>227</sup> Retten finder, at Lliuya, der har bevisbyrden, ikke har formået at bevise, at hans ejendom er udsat for en overhængende fare i medfør af bestemmelsen i § 1004 (1), 2. pkt. BGB.<sup>228</sup> Baggrunden for denne vurdering er, at kravet om en konkret fare ikke er opfyldt, samt at sandsynligheden for en oversvømmelse inden for de kommende 30 år er for lav til at udgøre en alvorlig trussel i bestemmelsens forstand.

#### Kravet om ”konkret fare”

Retten finder med henvisning til Tysklands højesteret, at det kræves, at der er en aktuel eller i det mindste konkret overhængende skade på ejendommen.<sup>229</sup> En abstrakt og potentiel fare er ikke tilstrækkelig. Et krav kan kun rejses i det øjeblik, hvor en konkret kilde til fare objektivt har udformet sig på ejerens grund, hvorefter handling er påkrævet. Retten udtaler:

*”According to these principles, a potential or abstract or theoretical danger is not sufficient for a defensive claim under § 1004 (1) sentence 2 BGB, but a sufficiently concrete danger is required.”*<sup>230</sup>

---

<sup>224</sup> Lliuya v RWE, s. 76.

<sup>225</sup> Ibid., s. 76.

<sup>226</sup> Ibid., s. 77.

<sup>227</sup> Dommen opfylder i øvrigt ikke betingelserne for appel til Bundesgerichtshof (The Federal Court of Justice) jf. § 543 (2) ZPO. Se Lliuya v RWE, s. 121.

<sup>228</sup> Lliuya v RWE, s. 81.

<sup>229</sup> Ibid., s. 82.

<sup>230</sup> Ibid., s. 82.

Ifølge retten, er der tale om et tidsaspekt, når man skal vurdere, om skaden er overhængende, eller udgør en alvorlig trussel.<sup>231</sup> Derfor går retten herefter videre til at vurdere, hvorvidt en 30-års-periode er for lang til at karakterisere faren for oversvømmelse som overhængende.

### **30-års vurderingsperioden**

Retten vurderer, at 30 år er den maksimale tidshorisont for, hvad der kan anses for en ”overskuelig fremtid” i § 1004 BGB’s forstand.<sup>232</sup> Retten bemærker, at Tysklands højesteret benytter en 100-års vurderingsperiode, når de behandler sager om statens ansvar for beskyttelse mod oversvømmelser. Retten udtaler, at situationen er anderledes, når der som i denne sag, er tale om ansvaret mellem to private parter.<sup>233</sup> Samtidig bemærker retten, at perioden ikke må være for lang, fordi der er mange faktorer, som kan påvirke udviklingen af gletsjersøen – heriblandt den økonomiske udvikling i Peru, befolkningsudviklingen, samt politiske faktorer i form af myndighedernes beslutninger på området etc.<sup>234</sup> På den anden side bemærker retten også, at perioden ikke må være for kort, eftersom der er tale om alvorlig skade på liv og ejendom.<sup>235</sup>

### **Sandsynlighedsvurderingen**

På baggrund af omfattende sagkyndige vurderinger konstateres det, at sandsynligheden for, at en oversvømmelse vil ramme Lliuyas ejendom inden for de kommende 30 år, er omkring 1 pct.<sup>236</sup> Retten finder, at en sandsynlighed på 1 pct. ikke opfylder kravet for en fremtidig overhængende trussel i medfør af § 1004 (1), 2. pkt. BGB.<sup>237</sup> Det skal hertil bemærkes, at Lliuya fremsatte en række indvendinger mod de ekspertvurderinger, der leder til konklusionen om 1 pct. risiko, og at disse indvendinger behandles udførligt af retten.<sup>238</sup> Da indvendingerne er af overvejende geologisk og naturvidenskabelig karakter, og derfor ikke har retlig betydning ud over selve sandsynlighedsvurderingen, vil de ikke blive behandlet nærmere i denne afhandling.

---

<sup>231</sup> Lliuya v RWE, s. 82.

<sup>232</sup> Ibid., s. 82.

<sup>233</sup> Ibid., s. 83.

<sup>234</sup> Ibid., s. 84.

<sup>235</sup> Ibid., s. 84.

<sup>236</sup> Ibid., s. 89.

<sup>237</sup> Ibid., s. 97.

<sup>238</sup> Se hertil særligt Lliuya v RWE, s. 99 – 117.

### 5.3 Konklusion

På baggrund af ovenstående analyse kan det fastslås, at der i tysk ret foreligger en mulighed for at pålægge en privat virksomhed et erstatningsansvar for kompensation af omkostninger i forbindelse med afværgelsen af en klimaskade.

Overordnet set, må det ud fra domstolens præmisser udledes, at det har haft betydning for sagens udfald, at kravet i *Lliuya v RWE* bygger på en ejendomsretlig bestemmelse. Anvendelsen af § 1004 (1) BGB som retsgrundlag giver retten en mulighed for at lempe på vurderingen af de almindelige erstatningsretlige betingelser. Retten finder, at RWE godt kan blive holdt proportionelt ansvarlig for den del af skaden, som virksomheden har bidraget til gennem sine CO<sub>2</sub>-udledninger. Det er således tilstrækkeligt for retten, at RWE's aktiviteter har bidraget til øget CO<sub>2</sub> i atmosfæren, hvilket har skabt en øget risiko for oversvømmelse af Lliuyas ejendom. Hertil kommer, at der, ifølge retten, ikke foreligger nogen form for tålepligt hos Lliuya i medfør af § 1004 (2) BGB. Retten i Hamm imødekommer dermed udfordringen om henholdsvis kausalitet og adækvans ved at åbne op for muligheden for at holde én skadevolder ansvarlig for sin procentvise andel af skaden.

På trods af dette, fastslår retten imidlertid, at Lliuya ikke har løftet bevisbyrden for, at gletsjersøen Laguna Palcacocha udgør en tilstrækkelig konkret og alvorlig trussel mod hans ejendom i § 1004 (1) BGB's forstand. Dommen er dermed også et udtryk for, at et erstatningsansvar for omkostninger forbundet med afværgelsen af klimaskader forudsætter, at bevisbyrden for, at klimaskaden udgør en alvorlig, konkret og overhængende trussel mod ejendommen, er løftet.

## 6. Kompensationssøgsmål for afværgeomkostninger i dansk ret

*Lliuya v RWE* baserer sig på § 1004 BGB, som er en ejendomsretlig bestemmelse. Det følgende undersøger derfor først, om dansk ejendomsret rummer en tilsvarende mulighed for at kræve kompensation for afværgeomkostninger. Herefter behandles henholdsvis naboretten og erstatningsretten med henblik på at afklare om, en sådan adgang findes inden for disse retsdiscipliner.

## 6.1 Ejendomsretten

Ejendomsretten defineres som retten til almindelig råden over et formuegode i enhver henseende, hvor der ikke ved lovgivning eller privat viljeserklæring er fastsat særlige grænser herfor.<sup>239</sup> Af ejendomsretten følger således nogle eksklusive beføjelser for ejeren af det pågældende formuegode, som afgrænses ved, at andre – netop fordi de ikke er ejere – ikke har de samme beføjelser. Den, der ejer en fast ejendom, betegnes som indehaver af den fuldstændige ejendomsret.<sup>240</sup> Ejendomsretten indebærer som udgangspunkt fuld og tidsubegrænset rådighed over ejendommen, men begrænses af aftaler mellem private parter, af lovgivning og af privatretlige regler, idet ejeren eksempelvis skal overholde miljølovgivning og naboetlige regler.

I afhandlingens kontekst er spørgsmålet, i hvilken udstrækning ejendomsretten sætter grænser for, hvilke indgreb en borger skal tåle fra en anden borger – herunder klimaskader.

### 6.1.1 Ejendomsret efter grundloven

I dansk ret er ejendomsretten alene sikret ved grundlovens § 73, stk. 1, der har følgende ordlyd:

*”Ejendomsretten er ukrænkelig. Ingen kan tilpligtes at afstå sin ejendom, uden hvor almenvellet kræver det. Det kan kun ske ifølge lov og mod fuldstændig erstatning”.*

Bestemmelsen beskytter alene mod afståelse af ejendom – det vil sige ekspropriation – og yder dermed kun beskyttelse mod statslige og offentlige indgreb. Der kan derfor ikke udledes nogen beskyttelsespligt eller erstatningsforpligtelse vedrørende de fysiske konsekvenser af klimaforandringer i medfør af bestemmelsen.<sup>241</sup> Ejendomsretten har derimod ofte været anvendt til det modsatte formål, idet den på miljøområdet typisk anskues som en modpol til miljøhensyn.<sup>242</sup> Det ses navnlig i sager, hvor ejere søger erstatning for offentlige indgreb i deres ejendomsret som følge af miljøregulering.<sup>243</sup>

---

<sup>239</sup> P. Pagh og T. Haugsted, *Fast ejendom: regulering og køb*, 4. udg., Karnov Group, 2022, s. 711.

<sup>240</sup> *Ibid.*, s. 711.

<sup>241</sup> A. Nyborg, *Om forholdet mellem dansk-europæiske menneskerettigheder og bæredygtighedskrisen*, 1. udg., Djøf Forlag, 2025, s. 175.

<sup>242</sup> *Ibid.*, s. 237.

<sup>243</sup> *Ibid.*, s. 238. Det klassiske eksempel herpå er landmanden, som bliver pålagt at reducere brugen af visse kemikalier for at beskytte biodiversiteten og grundvandet. Meget relevant bliver derfor den aktuelle diskussion om et nationalt sprøjteforbud i kampen for rent drikkevand.

Lovgivning, der hjemler afståelse af ejendom af hensyn til klimaet og miljøet, vil som udgangspunkt varetage et legitimt samfundshensyn både efter grundloven og EU-retten.<sup>244</sup> Det fremgår således, at klimaet efter lovgivningsmagtens opfattelse udgør en beskyttelsesværdig interesse, men der findes ikke en ejendomsretlig beskyttelse af klimaskader, når det gælder indgreb mellem borgere. Grundloven indeholder i øvrigt ingen rettigheder, der direkte sigter mod at beskytte borgerne mod konsekvenserne af klimaforandringer.<sup>245</sup>

### 6.1.2 Ejendomsret efter EU-retten

Det EU-retlige modstykke til grundlovens § 73 findes i art. 17, stk. 1, i EU's Charter om Grundlæggende Rettigheder, afsnit II om friheder.<sup>246</sup> I henhold til Chartrets art. 51, stk. 1 er chartret alene bindende for institutioner, organer, kontorer og agenturer samt medlemsstaterne, når de gennemfører EU-retten. Chartret kan derfor ikke antages at være relevant i en sag mellem private parter. Det kan derfor være mere relevant at kigge mod EMRK, hvor en eventuel horisontal virkning har været omdiskuteret.<sup>247</sup> Art. 1 i Den Europæiske Menneskerettighedskonventions Tillægsprotokol 1 (EMRK P1)<sup>248</sup> svarer imidlertid til Chartrets art. 17, stk. 1.<sup>249</sup> EMRK P1, art. 1 har følgende ordlyd:

*”Enhver fysisk eller juridisk person er berettiget til uforstyrret nydelse af sin ejendom. Ingen må berøves sin ejendom undtagen i samfundets interesse og i overensstemmelse med de ved lov og folkerettens almindelige principper fastsatte betingelser”.*

Selvom et indgreb ikke kan anses for afståelse efter grundlovens § 73, kan det efter EMD's praksis alligevel udgøre en krænkelse af retten til respekt for privat ejendom i strid med EMRK P1, art. 1.<sup>250</sup> Det antages, at EMD's praksis kan medføre en tilsvarende udvikling i fortolkningen af grundlovens § 73. EMRK P1, art. 1 anses for krænkelse, når der er foretaget et indgreb i privat ejendom, og indgrebet går ud over en rimelig balance mellem offentlige interesser og ejerens adgang til at råde over sin

---

<sup>244</sup> A. Nyborg, *Om forholdet mellem dansk-europæiske menneskerettigheder og bæredygtighedskrisen*, 1. udg., Djøf Forlag, 2025, s. 240.

<sup>245</sup> *Ibid.*, s. 59.

<sup>246</sup> EU, Den Europæiske Unions Charter om Grundlæggende Rettigheder, 2000/C 364/01, af 18. december 2000 ("EU-Chartret").

<sup>247</sup> J. Rytter, *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention – og dansk ret*, 2. udg., Forlaget Thomson, 2006, s. 54.

<sup>248</sup> EU, Tillægsprotokol til Konventionen til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, Paris, af 20. marts 1952 ("EMRK TP 1").

<sup>249</sup> P. Pagh og T. Haugsted, *Fast ejendom: regulering og køb*, 4. udg., Karnov Group, 2022, s. 714. Chartret behandles derfor ikke nærmere.

<sup>250</sup> *Ibid.*, s. 716.

ejendom.<sup>251</sup> Bestemmelsen omfatter alle typer indgreb i ejendomsretten, og rummer dermed en bredere beskyttelse end grundlovens § 73.<sup>252</sup> EMRK P1, art. 1 beskytter særligt mod afståelse af ejendom og kontrol af ejendom, men anvendelsesområdet er ikke begrænset til disse indgrebstyper.<sup>253</sup> Det er derfor ikke udelukket, at en klimaskade vil kunne udgøre et indgreb i bestemmelsens forstand.

På trods af diskussionen om EMRK's virkning mellem private parter, må det antages at denne virkning forbliver indirekte. EMRK og dens protokoller har som udgangspunkt alene vertikal virkning og beskytter således ikke mod krænkelse fra private aktører.<sup>254</sup> Det er alene den danske stat, der er forpligtet heraf.<sup>255</sup> Private kan derfor være rettighedssubjekter, men ikke pligtsubjekter efter EMRK. Konsekvensen heraf er, at A ikke uden selvstændigt hjemmelsgrundlag i dansk ret, kan få dømt B for en krænkelse af A's rettigheder efter EMRK. Det er dog antaget i litteraturen, at såfremt denne retstilstand strider med EMRK, vil A have muligheden for at indbringe Danmark for EMD og rette et erstatningskrav mod den danske stat.<sup>256</sup> Tilsvarende ses på menneskerettighedsområdet, hvor stater har overtrådt EMRK, fordi de har undladt at beskytte borgere mod menneskerettighedskrænkelser forårsaget af tredjeparter, herunder virksomheder.<sup>257</sup> Dette indebærer, at de danske domstole skal anvende og fortolke dansk ret, herunder reglerne om naboretlige konflikter, i lyset af EMRK. Den naboretlige tålegrænse skal således foruden EMRK P1, art. 1, fortolkes i lyset af EMRK art. 8, stk. 1, hvorefter enhver har ret til respekt for sit privatliv, familie, sit hjem og sin korrespondance.<sup>258</sup> På den måde kan man sige, at EMRK ikke har direkte virkning mellem private parter, men at konventionen alligevel kan få indirekte betydning i retsforhold mellem private parter som følge af statens forpligtelse til aktivt at beskytte rettighederne.<sup>259</sup>

På den baggrund kan det konkluderes, at staten efter EU-retten har en pligt til at sikre beskyttelse mod naboretlige ulemper, der overstiger den naboretlige tålegrænse, eksempelvis i form af

---

<sup>251</sup> P. Pagh og T. Haugsted, *Fast ejendom: regulering og køb*, 4. udg., Karnov Group, 2022, s. 798.

<sup>252</sup> N. Langager, *Almenvellet – En analyse af grundlovens § 73 og Den Europæiske Menneskerettighedskonventions P1-1*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2019, s. 28.

<sup>253</sup> *Ibid.*, s. 194.

<sup>254</sup> J. Rytter, *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention – og dansk ret*, 2. udg., Forlaget Thomson, 2006, s. 45.

<sup>255</sup> *Ibid.*, s. 46. Sammenholdt med artikel 1 i EU, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, Rom, af 4. november 1950 ("EMRK").

<sup>256</sup> *Ibid.*, s. 48.

<sup>257</sup> L. Nordlander, *National praksis*, i S. Fugleholm m.fl., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg. Djøf Forlag, 2025, s. 371.

<sup>258</sup> S. Jensen, *Forholdet mellem naboretten og den offentligretlige regulering*, i M. Andersen m.fl., *Festskrift til Peter Pagh*, 1. udg., Djøf Forlag, 2023, s. 387.

<sup>259</sup> J. Rytter, *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention – og dansk ret*, 2. udg., Forlaget Thomson, 2006, s. 55.

erstatning.<sup>260</sup> Det er imidlertid den almindelige antagelse, at en sådan beskyttelse er sikret fuldt ud gennem de naboretlige regler i dansk ret.<sup>261</sup> Indholdet af den danske naboret synes således at ligge inden for det skøn, som staterne er tillagt efter hidtidig praksis.<sup>262</sup> Spørgsmålet om statens eventuelle ansvar falder dog uden for afhandlingens emne, der angår civilretlige krav mellem private aktører.

### 6.1.3 Konklusion

På den baggrund er der ikke grundlag for at antage, at dansk ejendomsret rummer en beskyttelse svarende til den, der følger af den tyske ejendomsretlige bestemmelse i § 1004 BGB. Hverken grundloven eller EU-retten beskyttelse af ejendomsretten indeholder en direkte regulering af indgreb fra private aktører. Grundloven yder desuden alene beskyttelse mod ekspropriation.

## 6.2 Naboretten

Som påvist ovenfor har dansk ret ikke en ejendomsretlig beskyttelse svarende til den tyske BGB § 1004. Spørgsmålet er herefter, om der kan være grundlag for at få bragt den klimaskadende handling til ophør i medfør af naboretten. Formålet med naboretten er at beskytte ejere og lejere af fast ejendom mod uretmæssige hindringer i at udnytte og bruge den faste ejendom.<sup>263</sup> Det kan på den baggrund overvejes, om beskyttelsen også omfatter beskyttelse af en borgers faste ejendom, når denne er truet af klimaforandringer.

Naboretten er i Danmark udviklet som dommerskabte retsgrundsætninger.<sup>264</sup> De naboretlige grundsatninger er en videreudvikling af den offentligretlige regulering af naboforhold.<sup>265</sup> Allerede Jyske Lov fra 1241 og Danske Lov fra 1683 indeholdte bestemmelser, der regulerede retsforholdet mellem naboejendomme. Den dommerskabte naboret udvikledes i slutningen af 1800-tallet, fordi lovgivningsmagten undlod at regulere på området. Det kan ikke fastlås præcist, hvornår naborettens grundlæggende begreber, principper og regler var færdigudviklet, men allerede i 1929 udtalte den anerkendte juraprofessor Frederik Vinding Kruse om naboretten:

---

<sup>260</sup> P. Pagh og T. Haugsted, *Fast ejendom: regulering og køb*, 4. udg., Karnov Group, 2022, s. 798.

<sup>261</sup> *Ibid.*, s. 799.

<sup>262</sup> *Ibid.*, s. 805.

<sup>263</sup> *Ibid.*, s. 260.

<sup>264</sup> *Ibid.*, s. 259. I andre lande er naboretten fastslået ved lov, se f.eks. Granneloven i Norge.

<sup>265</sup> J. Evald, *Hovedtræk af naborettens udvikling*, i M. Andersen m.fl., *Festskrift til Peter Pagh*, 1. udg., Djøf Forlag, 2023, s. 219.

*”Men vi har rundt om i særlige love en række bestemmelser, der angår dette retsforhold, og vi har efterhånden fået en betydelig retspraksis desangående, således at vi i virkeligheden er i stand til at opstille et fast system af retsregler om vor naboret, lige så vel som de fremmede lande, der har en almindelig lov eller et system af lovregler på dette område.”*<sup>266</sup>

En del af de hensyn, som søges beskyttet i naboretten, opnås allerede gennem offentligretlig regulering.<sup>267</sup> Der er dog behov for en mere generel beskyttelse af den enkelte ejers rådighed over og udnyttelse af sin faste ejendom, idet visse ulemper ikke dækkes af den offentlige regulering.<sup>268</sup> Denne afhandling undersøger udelukkende det privatretlige ansvar, da der er tale om virksomhedernes ansvar, hvilket ikke antages at være dækket af offentligretlig regulering.<sup>269</sup>

Det grundlæggende synspunkt i naboretten er, at en ejer ikke må råde over sin ejendom på en måde, der uretmæssigt begrænser andre ejeres rådighed over deres ejendom.<sup>270</sup> Naborettens beskyttelse kan anskues som tosidet. På den ene side er formålet at beskytte ejere mod uretmæssige hindringer i at udnytte og bruge deres faste ejendomme, og i den forstand kan naboretten ses som det civilretlige modstykke til grundlovens ejendomsbeskyttelse.<sup>271</sup> På den anden side indebærer naboretten også en negativ rådighedsbegrænsning, hvor ejeren af en fast ejendom selv begrænses i udnyttelsen af sin ejendomsret, idet udnyttelsen skal ske under respekt for andre ejeres tilsvarende udnyttelse. Fokus for denne afhandling er naboretten som en positiv beskyttelse af den enkelte ejers mulighed for at udnytte sin ejendom uden uretmæssige hindringer fra andre – i dette tilfælde i form af klimaforandringer.

Naboretten er imidlertid ikke begrænset til bestemte ulemper, og beskyttelsen omfatter dermed enhver ulempe, der fratager ejer eller lejer mulighed for retmæssigt at udnytte sin ejendom eller væsentligt reducerer dennes værdi.<sup>272</sup> Det er dog et krav, at den ulempe, som ejendomsejeren udsættes for, har en vis grad af væsentlighed.<sup>273</sup> Vurderingen beror på, om ulempen kan anses for at overskride det,

---

<sup>266</sup> F. Kruse, *Ejendomsretten*, 2. udg., første bind, C.E.C. Gad, 1945, s. 339.

<sup>267</sup> P. Pagh og T. Haugsted, *Fast ejendom: regulering og køb*, 4. udg., Karnov Group, 2022, s. 260.

<sup>268</sup> S. Jensen, *Forholdet mellem naboretten og den offentligretlige regulering*, i M. Andersen m.fl., *Festskrift til Peter Pagh*, 1. udg., Djøf Forlag, 2023, s. 384.

<sup>269</sup> *Ibid.*, s. 386.

<sup>270</sup> P. Pagh og T. Haugsted, *Fast ejendom: regulering og køb*, 4. udg., Karnov Group, 2022, s. 259.

<sup>271</sup> *Ibid.*, s. 260.

<sup>272</sup> *Ibid.*, s. 263.

<sup>273</sup> J. Evald, *Hovedtræk af naborettens udvikling*, i M. Andersen m.fl., *Festskrift til Peter Pagh*, 1. udg., Djøf Forlag, 2023, s. 232.

man i almindelighed kan påregne i naboforhold. I den forbindelse er der udviklet en grundsætning om den naboretlige tålegrænse, som fastlægger, hvad der må tåles i et naboforhold.

### 6.2.1 Den naboretlige tålegrænse

Den naboretlige tålegrænse er dynamisk, og der eksisterer derfor ikke faste retningslinjer for, hvornår grænsen er overskredet.<sup>274</sup> I traditionel forstand drejer naboretlige ulemper sig om gener såsom støj, lugt, røg, støv eller skyggende træer.<sup>275</sup> Naboretten beskytter også mod skader af mere enkeltstående karakter såsom forureningsskader, sætningsskader i bygninger som følge af rystelser samt oversvømmelsesskader.<sup>276</sup> Med et så bredt ulempebegreb kan det anføres, at klimaforandringer, der udløser ekstreme vejrforhold såsom storme, oversvømmelser eller tørke, kan karakteriseres som en naboretlig ulempe, da konsekvenserne risikerer at fratage en ejer muligheden for at udnytte sin ejendom. CO<sub>2</sub>-udledning er noget vi ikke kan se med det blotte øje, og som blander sig ind i atmosfæren. På den måde er det en gene, som minder mest om lugt, røg og støv. Hvorimod konsekvensen af CO<sub>2</sub>-udledningen bliver vi mere direkte konfronteret med, når der eksempelvis sker oversvømmelsesskader. Retten i Hamm fremførte i *Lliuya v RWE*, at den naboretlige tålegrænse formentlig var overskredet, da en sådan oversvømmelse kunne betyde total ødelæggelse af ejendommen, og udgør derfor en ulempe af betydelig karakter for ejeren. Dog fastslog retten, at der manglede naboforhold, som gjorde, at tålegrænsen alligevel ikke var anvendelig i dette tilfælde.<sup>277</sup>

Ved vurderingen af om den naboretlige tålegrænse er overskredet, tages der hensyn til den almindelige samfundsudvikling og til, hvad der må anses for accepterede og ikke-accepterede gener.<sup>278</sup> Også lokalitetens karakter har betydning, idet der eksempelvis kan forventes andre typer gener i et industriområde end i et parcelhuskvarter.<sup>279</sup> På den baggrund kan det overvejes, om eksempelvis en ejer af fast ejendom beliggende ved kysten må forvente, at vandstanden vil stige som følge af klimaforandringer, og dermed bør inddrage disse overvejelser ved købet af ejendommen. Dette argument blev også behandlet i *Lliuya v RWE*, hvorefter retten udtalte, at hvis man har overtaget ejendommen med

---

<sup>274</sup> S. Jensen, *Forholdet mellem naboretten og den offentligretlige regulering*, i M. Andersen m.fl., *Festskrift til Peter Pagh*, 1. udg., Djøf Forlag, 2023, s. 385.

<sup>275</sup> J. Evald, *Hovedtræk af naborettens udvikling*, i M. Andersen m.fl., *Festskrift til Peter Pagh*, 1. udg., Djøf Forlag, 2023, s. 232.

<sup>276</sup> P. Pagh og T. Haugsted, *Fast ejendom: regulering og køb*, 4. udg., Karnov Group, 2022, s. 264.

<sup>277</sup> *Lliuya v RWE*, s. 62.

<sup>278</sup> P. Pagh og T. Haugsted, *Fast ejendom: regulering og køb*, 4. udg., Karnov Group, 2022, s. 266.

<sup>279</sup> *Ibid.*, s. 264.

kendskab til en abstrakt risiko, betyder det ikke, at man skal tåle enhver risiko.<sup>280</sup> Den ejer som har købt en ejendom, der er i risiko for eksempelvis oversvømmelse, har ikke bidraget til denne risiko ved købet, og derfor kan der ikke foreligge egenskyld.<sup>281</sup>

På samme måde er det heller ikke antagelsen i dansk retspraksis, at ejeren afskæres fra at gøre naboretlige indsigelser gældende, selv om vedkommende var bekendt med ulempen ved købet af ejendommen.<sup>282</sup> I U 1890.141 LHSO fandt retten, at det ikke påhvilede køberen af en ejendom at tage hensyn til ulemper fra en allerede etableret fabrik ved anlæggelsen af en have. Naboen krævede erstatning fra fabrikken, der producerede svovlsyre og kunstgødning, hvilket var skadeligt for plantearterne i haveanlægget. Fabriksejeren gjorde gældende, at naboen burde have inddraget de potentielle ulemper i sine overvejelser ved anlæggelsen af haven. Fabriksejeren fik ikke medhold, idet retten fandt, at ulempen var væsentlig, og at fabriksejeren ikke kunne vinde hævd på at forurene. Det er således ikke afgørende, hvem der kommer først, den forulempede eller den forulempende virksomhed.<sup>283</sup> Det er imidlertid ikke ensbetydende med, at en køber slet ikke kan tilregnes en vis viden forud for erhvervelsen af en ejendom. I U 2015.3628 Ø lagde landsretten således vægt på, at en nabo til Hellerup Roklub forud for købet af ejendommen var bekendt med, at der på roklubbens grund var placeret en sauna og badebro, og at badebroen blev anvendt til badning hele året – også uden badetøj. Særligt henset til, at der ved en sag om compensationssøgsmål for afværgeomkostninger er tale om en risiko for skade, virker det umiddelbart endnu mere fjernet at kræve, at en køber overvejer samtlige risici forud for erhvervelsen af en ejendom.

### 6.2.2 Ansvarsgrundlag

Selv hvor den naboretlige tålegrænse anses for overskredet, er det ikke nødvendigvis ensbetydende med, at der kan statueres et naboretligt ansvar. I nogle tilfælde forudsætter et naboretligt ansvar, at der er handlet culpøst, mens der i andre tilfælde gælder et objektivt ansvar.<sup>284</sup> Det grundlæggende synspunkt er imidlertid, at der generelt gælder et culpaansvar i naboretten. En virksomhed, som over en lang årrække har udledt store mængder drivhusgasser, udgør en vedvarende ulempe.<sup>285</sup> I

---

<sup>280</sup> Lliuya v RWE, s. 76.

<sup>281</sup> Ibid., s. 76.

<sup>282</sup> P. Pagh og T. Haugsted, *Fast ejendom: regulering og køb*, 4. udg., Karnov Group, 2022, s. 267.

<sup>283</sup> J. Evald, *Hovedtræk af naboretten udvikling*, i M. Andersen m.fl., *Festskrift til Peter Pagh*, 1. udg., Djøf Forlag, 2023, s. 232.

<sup>284</sup> P. Pagh og T. Haugsted, *Fast ejendom: regulering og køb*, 4. udg., Karnov Group, 2022, s. 279.

<sup>285</sup> B. Eyben og H. Isager, *Lærebog i erstatningsret*, 10. udg., Djøf Forlag, 2024, s. 205.

modsætning til enkeltstående skadetilføjelser vil culpa her være lettere at bevise, eftersom en virksomhed, der igennem længere tid har udledt drivhusgasserne, sjældent vil være uvidende herom. Det centrale spørgsmål er, om den ansvarlige virksomhed kunne eller burde have forudset, at aktiviteten ville påføre ejere og brugere af de omkringliggende ejendomme væsentlige ulemper.<sup>286</sup> Hvis nabo-ejendommen udsættes for en alvorlig risiko for de omkringboendes liv og helbred, vil der endda kunne pålægges naboretligt ansvar, selv om risikoen ikke oprindeligt var forudseelig.

Man kan eksempelvis med henvisning til miljøretten se, at der gælder et krav om ansvarsgrundlag ved naboretlige indsigelser. En nabo, som er blevet påført forurening af en virksomhed, kan kun rejse krav på grundlag af naboretlige grundsætninger forudsat, at der er et fornødent ansvarsgrundlag.<sup>287</sup> Et eksempel herpå er MAD 1998.192 B, hvor der skete et olieudslip fra en olietankinstallation, som medførte forurening på nabogrunden. Naboen gjorde gældende, at sagsøgte var erstatningsansvarlig som følge af mangelfuldt vedligehold og tilsyn med anlægget. Dommen drejede sig derfor overvejende om, hvorvidt der forelå et ansvarsgrundlag i form af en culpøs adfærd hos sagsøgte, mens bevisførelsen vedrørende årsagssammenhæng fyldte mindre.<sup>288</sup> På dette punkt adskiller miljøskader sig fra klimaskader. Det kan forekomme forholdsvis enkelt at godtgøre et ansvarsgrundlag hos en virksomhed, som har udledt CO<sub>2</sub> i årtier velvidende, at det er skadeligt for klimaet. Til gengæld er kausaliteten typisk lettere at påvise i miljøretlige – eksempelvis jordforurening – fordi forureningen ofte kan spores direkte tilbage til den enkelte forurener. I klimasager er det modsatte tilfældet, idet det er svært at adskille den enkelte virksomheds CO<sub>2</sub>-bidrag fra resten af de globale udledninger.

Det forhold, at den forulempende virksomhed er lovlig eller hviler på en tilladelse fra en offentlig myndighed, udelukker ikke, at naboen kan kræve den forulempende aktivitet bragt til ophør, nedbragt til et vist niveau eller kræve erstatning for tab.<sup>289</sup> Den samme pointe gjorde retten i Hamm gældende, da RWE argumenterede for, at de måtte holdes ansvarsfri under hensyn til deres overholdelse af offentligretlige regler og tilladelser.<sup>290</sup>

---

<sup>286</sup> P. Pagh og T. Haugsted, *Fast ejendom: regulering og køb*, 4. udg., Karnov Group, 2022, s. 281.

<sup>287</sup> P. Pagh, *Lærebog i miljørettens almindelige del*, 1. udg., Jurist- og økonomforbundet, 2006, s. 179.

<sup>288</sup> Se MAD 1998.1357 Ø og MAD 2000.300 V for andre eksempler på domme, hvor naboer fik tilkendt erstatning for forurening fra naboejendom.

<sup>289</sup> J. Evald, *Hovedtræk af naborettens udvikling*, i M. Andersen m.fl., *Festskrift til Peter Pagh*, 1. udg., Djøf Forlag, 2023, s. 232.

<sup>290</sup> *Lliuya v RWE*, s. 70.

Den centrale diskussion er snarere, om risikoen for den ødelæggelse, eksempelvis en gletsjer kan forårsage, er tilstrækkelig til at karakteriseres som en ulempe i naboretlig forstand. Spørgsmålet er altså, om der kan gøres naboretlige indsigelser gældende på baggrund af en risiko for skade.

### 6.2.3 Risiko for skade

Udgangspunktet er, at naboretten er bagudrettet, således at naboretlige indsigelser først kan gøres gældende, når ulempen har vist sig.<sup>291</sup> Det er dog antaget, at naboen kan reagere, allerede når der foreligger en overhængende fare for, at skaden vil indtræffe, selvom skaden endnu ikke er sket.<sup>292</sup> Hvor der er grundlag for at kræve aktiviteten ophørt og/eller kræve erstatning ved indtrådt skade, må naboen således også – ved blot risiko for skade – kunne kræve, at der foretages forebyggende foranstaltninger.<sup>293</sup> Samme standpunkt indtages af Frederik Vinding Kruse i hans hovedværk *Ejendomsretten*. Hvis en bygning hælder ind over nabogrunden, kan naboen, ifølge Kruse, forlange, at ejeren retter den op.<sup>294</sup> Endvidere skriver Kruse, at hvis bygningen truer grunden med en øjensynlig fare, må naboejeren efter den almindelige nødretsgrundsætning kunne træffe afværgende foranstaltninger på den andens bekostning.

Retspraksis har også vist, at der kan idømmes naboretligt ansvar for risiko for betydelig skade fra naboejendom.<sup>295</sup> I sagen MAD 1999.88 V blev der tilkendt erstatning for eksplosionsfare fra en nærliggende nedlagt losseplads. En kommune havde etableret en losseplads i nærheden af en borgers grund, og indgik et forlig med borgeren, hvorefter denne fik godtgørelse for de heraf følgende ulemper og gener. Efterfølgende etablerede kommunen et methangasanlæg, hvilket medførte en risiko for eksplosionsfare. Retten vurderede, at risiciene oversteg, hvad en nabo bør tåle. Der blev tilkendt erstatning under hensyn til, at oplysninger om selv en lille risiko for en alvorlig eksplosionsulykke ville påvirke salgsprisen for naboens ejendom markant. Efter en skønsmandsvurdering blev tabet fastsat til 500.000 kr. Dommen taler for, at der i dansk ret kan tilkendes erstatning på baggrund af en risiko for skade. Erstatning kan dog ikke tilkendes, hvis risikoen må anses for ophørt.<sup>296</sup>

---

<sup>291</sup> P. Pagh og T. Haugsted, *Fast ejendom: regulering og køb*, 4. udg., Karnov Group, 2022, s. 260.

<sup>292</sup> M. Stagetorn, *Nabo-ret*, Berlingske Forlag, 1978, s. 20.

<sup>293</sup> Et lovreguleret eksempel herpå er lovbekendtgørelse nr. 1040 af 10. juli 2023 om hegn ("hegnsloven") § 19, stk. 2.

<sup>294</sup> F. Kruse, *Ejendomsretten*, 2. udg., første bind, C.E.C. Gad, 1945, s. 343.

<sup>295</sup> P. Pagh og T. Haugsted, *Fast ejendom: regulering og køb*, 4. udg., Karnov Group, 2022, s. 278.

<sup>296</sup> MAD 2015.327 B. Her godtgjorde affaldsselskabet, at der ikke længere var en risiko for methangasudsivning og eksplosionsfare.

Selv hvor risikoen nærmest er af ren spekulativ karakter, kan der på naboretligt grundlag tilkendes erstatning for reduceret ejendomsværdi. I slutningen af 1990'erne afsagde højesteret flere domme, hvori ejendomsejere fik tilkendt erstatning for værdiforringelse som følge af den offentlige debat om helbredsrisikoen ved at bo tæt på højspændingsledninger.<sup>297</sup> I U 1998.1515 H lagde højesteret vægt på, at danske dagblade havde bragt undersøgelser, som vakte mistanke om, at ophold nær højspændingsanlæg kunne være sygdomsfremkaldende. Parterne var enige om, at den offentlige omtale af mistanken havde været egnet til at mindske efterspørgslen efter – og dermed handelsværdien af – ejendomme tæt ved højspændingsledninger. På den baggrund fandt højesteret, at det jysk-fynske el-samarbejde, I/S Elsam, var erstatningsansvarlig for den værdiforringelse, som skyldtes denne mistanke. Man kan i den anledning overveje, om det i et tilfælde, hvor det i lokalmiljøet er almindeligt kendt, at der består en risiko for klimarelateret oversvømmelse, tilsvarende vil kunne begrunde erstatning for værdiforringelse efter naboretlige regler. Det skal dog bemærkes, at sagsøgeren i U 1998.1515 H ikke var blevet tilkendt erstatning som følge af ekspropriation, da hans ejendom ikke lå inden for deklaraionszonen. Det kan overvejes, om det har haft betydning for tildelingen af erstatningen, at andre i nærområdet har været berettiget til erstatning som følge af ekspropriation. Herudover skal det bemærkes, at højesteret udtalte, at der i sagen forelå ”*ganske særlige forhold*”, som gjorde, at sagsøgeren blev tilkendt erstatning efter de naboretlige regler.<sup>298</sup> Dette signalerer, at erstatningen ikke følger en almindelig regel, men at der, af højesteret, blev foretaget en konkret rimelighedsvurdering.

#### 6.2.4 Naboretligt element

Spørgsmålet er herefter, om de naboretlige regler er begrænset til gener fra lokale aktører. I sager om kompensation for omkostninger til afværgelse af klimaskader, vil rettighedssubjektet og pligtsubjektet ikke nødvendigvis være bosat geografisk tæt på hinanden. I den tyske sag var det netop den manglende geografiske nærhed, som gjorde, at Lliuya ikke var underlagt den naboretlige tålegrænse.<sup>299</sup> Det undersøges i det følgende, om der i dansk ret gælder et lignende krav om geografisk nærhed for at gøre naboretlige indsigelser gældende.

---

<sup>297</sup> U 1998.1515 H og U 1996.540 H. U 1996.540 H er dog ført på som en sag om erstatning for ekspropriation – og ikke på de naboretlige regler.

<sup>298</sup> Citat fra højesterets bemærkninger, U 1998.1515 H, s. 6.

<sup>299</sup> Lliuya v RWE, s. 62.

Naborettens rettigheds- og pligtsubjekter er som udgangspunkt ”naboer”, hvilket indebærer, at beskyttelsen kun omfatter en begrænset kreds.<sup>300</sup> Den juridiske definition rækker dog videre end det nabobegreb, man kender fra daglig tale, hvor der typisk henvises til den umiddelbart tilstødende naboejendom. Det er antaget i litteraturen, at naboretten ikke kun gælder for de direkte omkringboende.<sup>301</sup> Naboretten beskytter de borgere, som individuelt og væsentligt påføres gener eller ulemper på en bestemt ejendom. Det anføres i teorien, at det beror på ulempens karakter, om man i det konkrete forhold kan anses for nabo. Hvor der er tale om en ulempe såsom et generende træ, vil det alene være den direkte berørte nabo, der kan påberåbe sig de naboretlige regler. Drejer det sig derimod om gener i form af lugt, støj eller røg, vil naboretten kunne påberåbes af en lidt større kreds af omkringliggende naboer.<sup>302</sup> Dette taler for, at klimaforandringer – som man kan sige udbreder sig i atmosfæren på samme måde som røg – vil kunne give en større kreds af naboer mulighed for at gøre indsigelser gældende. Omvendt tyder juraprofessor Peter Paghs<sup>303</sup> formulering om en ”lidt” større kreds af omkringboende på, at kredsen ikke kan strækkes så langt til også at omfatte ejendomsejere bosat i et andet land. Det er således den generelle antagelse, at der i naboretten gælder et krav om geografisk nærhed mellem den skadevoldende og den skadelidte ejendom.<sup>304</sup> Dette synspunkt er også gentaget i nyere litteratur,<sup>305</sup> og samme krav om geografisk nærhed i naboretten er også at finde i andre lande – såsom Norge og Storbritannien.<sup>306307</sup> I retspraksis er der i hvert fald fastslået naboretligt ansvar, hvor ulempen havde vist sig på ejendomme beliggende 300 meter fra skadevolders ejendom.<sup>308</sup> Distancen kan formentlig godt strække sig længere end dette, men det forekommer usandsynligt, at naboretten kan strække sig så vidt, at den omfatter ejendomme i fjerntliggende lande.

Selv hvis der ikke gjaldt et krav om geografisk nærhed, ville naboretten støde på en yderligere væsentlig udfordring – nemlig kausalitet. Det er vanskeligt at påvise, at en konkret udledning i ét land

---

<sup>300</sup> P. Pagh og T. Haugsted, *Fast ejendom: regulering og køb*, 4. udg., Karnov Group, 2022, s. 263.

<sup>301</sup> Ibid., s. 263.

<sup>302</sup> Ibid., s. 263.

<sup>303</sup> Professor på Københavns Universitet ved Center for Erhvervsret og offentlig regulering med primære forskningsområder i blandt andet miljøret, naboret, klimaret mv.

<sup>304</sup> M. Stagetorn, *Nabo-ret*, Berlingske Forlag, 1978, s. 20.

<sup>305</sup> V. Ulfbeck og M. Usynin, *Klimasøgsmål mod private virksomheder – mod en regulatorisk erstatningsret?*, Juristen 5-6, 250-256, 2023, s. 253.

<sup>306</sup> E. Colombo, *Climate Change and the Individual: A norwegian Perspective*, i F. Sindico, M. Mbengue, *Comparative Climate Change Litigation: Beyond the Usual Suspects*, Springer Nature Switzerland, 2021, s. 103.

<sup>307</sup> V. Kumar og W. Frank, *Holding Private Emitters to Account for the Effects of Climate Change: Could a Case Like Lliuya Succeed under English Nuisance Laws?*, Carbon & Climate Review, vol. 12, no. 2, 2018, pp. 110-123, s. 112. Dog under det engelske retsområde ”public nuisance law”.

<sup>308</sup> Se U 1983.714 H hvor et rensningsanlæg havde forårsaget ulempe for ejendomme beliggende 300 meter væk.

trænger ind i det land, hvor skaden indtræder og forårsager netop denne skade. Udledningerne er sket over en lang årrække og har medført en temperaturstigning, som har medført negative konsekvenser i form af blandt andet storme og oversvømmelser, der forårsager skader på ejendomme. Det er tvivlsomt, om en sådan indirekte kausal forbindelse er tilstrækkelig til, at man kan tale om en ulempe i naboretlig forstand.<sup>309</sup>

#### 6.2.5 Retsvirkning af naboretligt ansvar

Retsvirkningen af et naboretligt ansvar er, at den forulempende aktivitet skal bringes til ophør.<sup>310</sup> Hermed kan der drages paralleller til den tyske bestemmelse i § 1004 BGB, der ligeledes kræver ophør af ”*interference*”. Herudover har den forulempede nabo krav på erstatning, såfremt der er lidt et tab. Selv hvor der kræves ophør af aktiviteten, kan naboen allerede være blevet påført en økonomisk skade i form af positive udgifter eller andre ulemper, som bør kompenseres gennem erstatning.<sup>311</sup> Det forudsætter dog, at de almindelige erstatningsretlige betingelser er opfyldt. Modsat kan virksomheden have opnået en gyldig tilladelse til den aktivitet, der er årsag til ulempen, og virksomheden overholder vilkårene i denne. I sådan et tilfælde begrænses sanktionsmulighederne efter de naboretlige regler som udgangspunkt til erstatning.<sup>312</sup> Det vil ikke nødvendigvis være muligt at kræve, at en virksomhed ophører med sin aktivitet, da der kan være samfundshensyn, som kan begrunde en i øvrigt krænkende adfærd fra nabovirksomheden.<sup>313</sup> I relation til klimasøgsmål gør det sig gældende, at virksomheder er samfundsgavnlige i kraft af deres bidrag til vækst, og at eksempelvis CO<sub>2</sub>-tunge energivirksomheder er nødvendige for energiforsyningen. Dette argument blev dog afvist i *Lliuya v RWE*, eftersom sagsøgte, som bor i Peru, ingen interesse har i den energi, som er genereret i Tyskland.<sup>314</sup> Argumentet ville dog måske kunne føres, såfremt der var tale om en nabo i overensstemmelse med de naboretlige regler, da en geografisk nær nabo må antages at have interesse i energiproduktionen.

---

<sup>309</sup> M. Hinteregger, *Civil Liability and the Challenges of Climate Change: A Functional Analysis*, *Journal of European Tort Law*, 2017, s. 250.

<sup>310</sup> J. Evald, *Hovedtræk af naborettens udvikling*, i M. Andersen m.fl., *Festskrift til Peter Pagh*, 1. udg., Djøf Forlag, 2023, s. 232.

<sup>311</sup> M. Stagetorn, *Nabo-ret*, Berlingske Forlag, 1978, s. 16.

<sup>312</sup> S. Jensen, *Forholdet mellem naboretten og den offentligretlige regulering*, i M. Andersen m.fl., *Festskrift til Peter Pagh*, 1. udg., Djøf Forlag, 2023, s. 392.

<sup>313</sup> M. Stagetorn, *Nabo-ret*, Berlingske Forlag, 1978, s. 18.

<sup>314</sup> *Lliuya v RWE*, s. 72.

Selv hvor der alene er tale om et naboretligt ansvar for en risiko for livstruende ulemper, er udgangspunktet, at risikoen skal fjernes eller begrænses.<sup>315</sup> Er dette ikke muligt, kan der tilkendes erstatning ud fra den reducerede ejendomsværdi, idet naboen ved videresalg har en loyal forpligtelse til at oplyse om risikoen. Det afgørende er her, om risikoen er af en karakter, der væsentligt påvirker markedsprisen på ejendommen.<sup>316</sup> I praksis har det vist sig, at selv en tvivlsom risiko – alene gennem den offentlige debat herom – kan medføre en betydelig reduktion af ejendomsværdien.<sup>317</sup> Det kan på den baggrund overvejes, om en ejer af en grund, der er udsat for klimarelateret risiko – som eksempelvis oversvømmelsen i *Lliuya v RWE* – har en loyal forpligtelse til at oplyse om risikoen for oversvømmelse i forbindelse med et videresalg. Tilsvarende kan det overvejes, om den lokale debat om gletsjerens smeltning var tilstrækkelig til at medføre et fald i ejendommens værdi. Det er almindelig udbredt viden i byen Huaraz og det omkringliggende område, at der er risiko for oversvømmelse, og at myndighederne i flere årtier har foretaget sikkerhedsforanstaltninger.<sup>318</sup> Et krav herom indgik dog ikke i *Lliuya v RWE*, idet sagen alene angik compensation for afværgeomkostningerne. En erstatning for værdiforringelse må anses for at udgøre en anden type krav end det, der blev rejst i sagen. Selvom den fysiske skade endnu ikke er indtrådt, vil en værdiforringelse forårsaget af den offentlige debat om risikoen udgøre et indtrådt formuetab, og dermed et bagudskuende tabskrav. En sådan erstatning vil i givet fald være betinget af, at de almindelige erstatningsbetingelser – herunder kausalitet – er opfyldt.

#### 6.2.6 Konklusion

Det kan konkluderes, at klimaforandringer muligvis overstiger den naboretlige tålegrænse, og at naboretten formodentlig yder en vis beskyttelse mod risiko for skade. I dansk ret gælder imidlertid et krav om geografisk nærhed, som ikke kan antages at strække sig så vidt, at det omfatter fjerntliggende lande. Det forekommer derfor usandsynligt, at der kan rejses krav om compensation på naboretligt grundlag i en situation, hvor skadevolderen og skadelidte er bosat langt fra hinanden. Selv hvis man så bort fra kravet om geografisk nærhed, ville de øvrige erstatningsretlige betingelser om ansvarsgrundlag og kausalitet formentlig skabe udfordringer i en klimaretlig kontekst.

---

<sup>315</sup> P. Pagh, *Lærebog i miljørettens almindelige del*, 1. udg., Jurist- og økonomiforbundet, 2006, s. 188.

<sup>316</sup> Se førnævnte MAD 1999.88 V om eksplosionsfare på losseplads.

<sup>317</sup> Se førnævnte U 1998.1515 H om højspændingsledninger.

<sup>318</sup> *Lliuya v RWE*, s. 3.

### 6.3 Præventive udgifter i erstatningsretten

På baggrund af det ovenstående forekommer det usandsynligt, at der efter henholdsvis ejendomsretten eller naboretten foreligger en mulighed for at tilkende kompensation for afværgeomkostninger ved klimaskader. Det undersøges derfor i det følgende, om der på baggrund af de almindelige erstatningsretlige regler foreligger en mulighed for at tilkende kompensation i form af præventive udgifter.

Som tidligere redegjort for, er det en grundlæggende betingelse for at tilkende erstatning, at der er lidt et tab.<sup>319</sup> Erstatningsrettens grundprincip er, at skadelidte skal stilles i samme økonomisk situation som før skadens indtræden.<sup>320</sup> Spørgsmålet er herefter, hvilken retlig position skadelidte har, hvis skaden endnu ikke er indtrådt, men der eksisterer en konkret risiko af en vis styrke. Kan skadelidte i en sådan situation kræve kompensation for de udgifter, vedkommende afholder med henblik på at afværge en potentiel skade?

#### 6.3.1 Retsgrundlag for præventive udgifter?

Antallet af klimaretssager mod private aktører er steget i Europa i kølvandet på det fornævnte ”The Heede study” fra 2014, idet studiet leverede konkrete beregninger af, hvor stor en andel af de samlede globale udledninger den enkelte private aktør stod for.<sup>321</sup> Flere af disse sager angår skader, der endnu ikke er indtrådt, og denne fremadskuende tilgang har givet erstatningsretten en stærkere regulatorisk rolle. Adgangen til kompensation for afværgeforanstaltninger gør det muligt at anlægge sag på et tidligere stadie, før skaden er sket.<sup>322</sup> Erstatningen får på den måde en fremadskuende og konstruktiv karakter – og ikke tilbageskuende og reparativ som den øvrige erstatningsret.<sup>323</sup> På den måde udfordres den klassiske erstatningsret af denne tilgang, idet erstatningsretten traditionelt forudsætter en indtrådt skade. Det har imidlertid vist sig muligt at anvende erstatningsretten fremadskuende – indirekte i visse retssystemer og mere direkte i andre.<sup>324</sup>

---

<sup>319</sup> Se hertil afsnit 4 om klassiske erstatningssøgsmål mod private virksomheder for deres klimaskadende handlinger.

<sup>320</sup> B. Eyben og H. Isager, *Lærebog i erstatningsret*, 10. udg., Djøf Forlag, 2024, s. 367.

<sup>321</sup> V. Ulfbeck, *Climate Change in Tort Law? The New Regulatory and External Effect of Suits against Private Actors*, i V. Rodrigo, *The Foundations of European Transnational Private Law*, 345-366, Hart Publishing, 2024, s. 352.

<sup>322</sup> *Ibid.*, s. 357.

<sup>323</sup> B. Askeland, *Erstatning for præventive udgifter*, *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 1-72, 2010, s. 15.

<sup>324</sup> V. Ulfbeck, *Climate Change in Tort Law? The New Regulatory and External Effect of Suits against Private Actors*, i V. Rodrigo, *The Foundations of European Transnational Private Law*, 345-366, Hart Publishing, 2024, s. 352.

I Principles of European Tort Law (PETL) er der etableret en ret til at tilkende erstatning for præventive udgifter jf. artikel 2:104, der lyder:

*”Expenses incurred to prevent threatened damage amount to recoverable damage in so far as reasonably incurred.”*<sup>325</sup>

Principperne er imidlertid udarbejdet af European Group on Tort Law, en akademisk forskergruppe, og har ikke karakter af bindende ret. Formålet med principperne er at fremme debatten om erstatningsret og bidrage til harmonisering af de europæiske erstatningsretlige systemer.<sup>326</sup> En tilsvarende bestemmelse findes ikke i dansk ret.<sup>327</sup> En sådan ret kan heller ikke udledes af dansk retspraksis.<sup>328</sup> Det er derfor usikkert, om man efter dansk ret har en sådan mulighed.

Den norske professor, Bjarte Askeland, konkluderer imidlertid, at der i norsk ret foreligger et retligt grundlag for at tilkende erstatning for præventive udgifter i norsk ret.<sup>329</sup> Askeland henviser til den norske højesteretsdom *Lillestrøm Rt. 2006*, som omhandlede en kollision mellem to godstog, hvoraf det ene tog var lastet med propan.<sup>330</sup> Der opstod en gaslækage, som skabte en fare for eksplosion, der kunne ramme Lillestrøm by. I forbindelse med evakueringen pådrog en række personer og erhvervsdrivende sig udgifter og tab. Den norske højesteret gjorde togselskabet NSB ansvarlig på objektivet grundlag, og selskabet blev altså pålagt at erstatte de udgifter der var forbundet med evakueringen. Mens højesteret behandlede evakueringsudgifterne som et almindeligt formuetab, anser Askeland dommen som en sag om netop præventive udgifter. Dette skyldes, at udgifterne ikke er forbundet med kollisionen mellem togene, men derimod udgifterne i forbindelse med risikoen for eksplosionen.<sup>331</sup>

Selvom dansk ret ikke umiddelbart indeholder et udtrykkeligt retsgrundlag for erstatning for præventive udgifter, må det henset til det tætte sammenspil mellem de nordiske retstraditioner være relevant

---

<sup>325</sup> European Group on Tort Law, *Principles of European Tort Law: Text and Commentary*, Springer, 2005, s. 37.

<sup>326</sup> Ibid., indledning.

<sup>327</sup> På miljøretsområdet er der dog indrømmet en ret til at tilkende en sådan kompensation for afværgelsesomkostninger for miljøskader i miljøskadeerstatningslovens § 2, nr. 4. Se nærmere herom i afsnit 7 om ”miljøretten som alternativ”.

<sup>328</sup> V. Ulfbeck og M. Usynin, *Klimasøgsmål mod private virksomheder – mod en regulatorisk erstatningsret?*, Juristen 5-6, 250-256, 2023, s. 252.

<sup>329</sup> B. Askeland, *Erstatning for preventive udgifter*, Tidsskrift for Rettsvitenskap, 1-72, 2010, s. 38.

<sup>330</sup> Ibid., s. 24.

<sup>331</sup> Ibid., s. 25.

at undersøge, hvilke betingelser norsk ret opstiller for en sådan erstatning.<sup>332</sup> Det må antages, at tilsvarende betingelser i givet fald vil gælde i dansk ret. I det følgende redegøres derfor for den norske retstilstand på området.

### 6.3.2 Definitionen af præventive udgifter

Askeland definerer præventive udgifter som udgifter der pådrages med henblik på at afværge skade eller reducere skadevirkninger, før skaden er indtrådt.<sup>333</sup> Askeland sonderer mellem præventive udgifter og skadelidtes udgifter i henhold til tabsbegrænsningspligten, der udgør et grundprincip i den almindelige erstatningsret. Skadelidte har en pligt til at begrænse sit tab således, at skadevolder ikke pålægges at betale unødigt meget i erstatning.<sup>334</sup> Askeland fremhæver, at skadelidte i begge tilfælde foretager en handling med henblik på at begrænse konsekvenserne af skadevolderens adfærd.<sup>335</sup> Forskellen er imidlertid, at præventive udgifter tilhører skadevolderens økonomiske risikofære, mens udgifter afholdt i medfør af tabsbegrænsningspligten, udgør skadelidtes egen økonomiske byrde. Skadelidte kan således pådrage sig erstatningsberettigede præventive udgifter, der i sidste ende skal dækkes af skadevolderen, mens udgifter afholdt som led i tabsbegrænsningspligten må bæres af skadelidte selv.<sup>336</sup> En anden væsentlig forskel er, at tabsbegrænsningspligten som hovedregel først bliver relevant efter skadens indtræden. Det kan, ifølge Askeland, imidlertid ikke udelukkes, at der opstår situationer, hvor tabsbegrænsningspligten får præventiv karakter.<sup>337</sup> I sådanne tilfælde bliver det mindre klart, hvem der skal bære udgifterne. Askeland argumenterer for, at visse udgifter må have en så indgribende karakter, at skadevolderen bør bære dem – navnlig i tilfælde hvor en gruppe af skadevoldere står for en markant og vedvarende risiko.

### 6.3.3 Kausalitetsbetingelsen

Askeland peger på, at der ved erstatning for præventive udgifter ikke foreligger en ordinær årsags-sammenhæng mellem den skadevoldende handling og den aktuelle skade.<sup>338</sup> Der må derimod opstilles et relevanskriterium, der kan træde i stedet for den almindelige betingelse om kausalitet.

---

<sup>332</sup> Om den skandinaviske retsfamilie, C. Tvarnø og R. Nielsen, *Retskilder og retsteorier*, 6. udg., Djøf Forlag, 2021, s. 308.

<sup>333</sup> B. Askeland, *Erstatning for preventive udgifter*, Tidsskrift for Rettsvitenskap, 1-72, 2010, s. 1.

<sup>334</sup> Ibid., s. 14.

<sup>335</sup> Ibid., s. 13.

<sup>336</sup> Ibid., s. 14.

<sup>337</sup> Ibid., s. 14.

<sup>338</sup> Ibid., s. 11.

Vurderingen må ifølge Askeland bero på en form for psykisk kausalitet, idet udgifterne pådrages på baggrund af skadelidtes forventning om en skadevoldende handling. Den potentielle skadevolder har med andre ord udøvet en aktivitet, der har skabt en risiko, som har påvirket motivationen for skadelidtes handlemåde. Askeland konkluderer dog, at det må kræves, at den trussel, skadevolderen har forårsaget, udgør en *conditio sine qua non* for udgiftspådragelsen.<sup>339</sup> Hermed vendes tilbage til *conditio sine qua non*-testen, der som tidligere redegjort er vanskelig at føre bevis for ved klimaskader.<sup>340</sup> Det er således uundgåeligt, at der kræves en form for kausalitet opfyldt, før der kan tilkendes erstatning for præventive udgifter.

Tilsvarende kommer kausalitetsbetingelsens betydning til udtryk i *Lliuya v RWE*. Dommen er vel og mærke baseret på et ejendomsretligt princip – og udgør derfor ikke i streng forstand en erstatningsretssag. Dommen viser dog, at man i vurderingen tillægger de erstatningsretlige principper en vis vægt.<sup>341</sup> Det er dog ikke i § 1004 BGB specificeret i hvilken udstrækning, der kræves kausalitet. Kausalitetsbetingelsen har tilsvarende vist sig at være en forhindring i andre jurisdiktioner. I Storbritannien er det blevet undersøgt, om der i engelsk ret er mulighed for at tilkende erstatning for præventive udgifter – dog her under ”public nuisance law”.<sup>342</sup> Det er her antaget, at der formentlig er grundlag for at kræve ophør af en aktivitet for at forhindre en skade. Hertil kommer, at der af denne ret kan afledes en mulighed for at investere i afværgende foranstaltninger og kræve dette erstattet.<sup>343</sup> Den samme udfordring som må antages at gøre sig gældende i dansk erstatningsret, gør sig imidlertid også gældende i engelsk ret – nemlig betingelsen om kausalitet. Engelsk ret tager også udgangspunkt i *conditio sine qua non*-testen, hvorfor det er antaget, at dette også kan stå i vejen for at gennemføre en sag som *Lliuya v RWE* i engelsk ret.<sup>344</sup>

---

<sup>339</sup> B. Askeland, *Erstatning for preventive udgifter*, Tidsskrift for Rettsvitenskap, 1-72, 2010, s. 12.

<sup>340</sup> Se hertil afsnit 4 om klassiske erstatningssøgsmål mod private virksomheder for deres klimaskadende handlinger.

<sup>341</sup> V. Ulfbeck, *Climate Change in Tort Law? The New Regulatory and External Effect of Suits against Private Actors*, i V. Rodrigo, *The Foundations of European Transnational Private Law*, 345-366, Hart Publishing, 2024, s. 354.

<sup>342</sup> V. Kumar og W. Frank, *Holding Private Emitters to Account for the Effects of Climate Change: Could a Case Like Lliuya Succeed under English Nuisance Laws?*, Carbon & Climate Review, vol. 12, no. 2, 2018, pp. 110-123, s. 113. Nuisance law regulerer de forhold, hvor et indgreb påvirker en bredere kreds end blot sagsøgeren.

<sup>343</sup> Ibid., s. 123.

<sup>344</sup> Ibid., s. 119.

#### 6.3.4 ”Korrespondanceprincip”

Efter at have konkluderet, at der i norsk ret er grundlag for at tilkende erstatning for præventive udgifter, undersøger Askeland, hvilke betingelser udgifterne skal opfylde for at være erstatningsberettigede.<sup>345</sup> I den forbindelse opstiller Askeland et såkaldt ”korrespondanceprincip”:

*”Prinsippet går ut på at erstatning for preventive utgifter bare kan kreves så langt det ville ha vært hjemmel for erstatning hvis skaden hadde realisert seg, og bare så langt utgiftene var nødvendige og hensiktsmessige for å forhindre skaden”.*<sup>346</sup>

Korrespondanceprincippet udmøntes i tre kriterier. For det første skal skaden falde under skadebegrebet således, at der alene kan kompenseres for en skade, der ville være erstatningsberettiget, hvis skaden var indtrådt.<sup>347</sup> Det hænger sammen med, at udgifter til afværgelse ikke kan anses for at være i en gunstigere position end den afværgede skade selv.<sup>348</sup> For det andet skal de præventive udgifter være nødvendige og hensigtsmæssige til at afværge skaden, hvilket indebærer en form for egnethedsvurdering af de foranstaltninger, der søges kompenseret.<sup>349</sup> For det tredje gælder der en kvantitativ grænse for udgifterne, som indebærer en forholdsmæssighedsvurdering ved udmålingen af erstatningen.<sup>350</sup>

#### 6.3.5 Proratarisk ansvar

Askeland behandler endvidere den situation, hvor der søges erstatning for præventive udgifter til afværgelse af en mulig fremtidig skade, hvor der potentielt er flere skadevoldere.<sup>351</sup> Askeland anfører, at en sådan erstatning vil forudsætte et proratarisk ansvar, hvorefter erstatningen udmåles proportionalt med den enkelte skadevolders bidrag til risikoen. Dette er i overensstemmelse med argumentationen i *Lliuya v RWE*, hvor RWE som carbon major pålægges at betale compensation svarende til selskabets andel af de samlede globale CO<sub>2</sub>-udledninger. Som tidligere bemærket, er der imidlertid

---

<sup>345</sup> B. Askeland, *Erstatning for preventive utgifter*, Tidsskrift for Rettsvitenskap, 1-72, 2010, s. 38.

<sup>346</sup> Ibid., s. 38.

<sup>347</sup> Ibid., s. 39.

<sup>348</sup> Ibid., s. 41.

<sup>349</sup> Ibid., s. 48.

<sup>350</sup> Ibid., s. 50.

<sup>351</sup> Ibid., s. 64.

ikke tradition for proratarisk ansvar i dansk ret, hvor solidarisk hæftelse er hovedreglen ved flere skadevoldere.<sup>352</sup>

### 6.3.6 Konklusion

Der er hverken i dansk lovgivning eller retspraksis udledt en generel adgang til at tilkende kompensation for præventive udgifter. En klimaretssag med flere skadevoldere ville desuden forudsætte, at der indrømmes erstatning for præventive udgifter på proratarisk grundlag, hvilket ikke generelt er anvendt i dansk ret. Hertil kommer, at adgangen til erstatning for præventive udgifter må antages at forudsætte, at klimaskaden i sig selv er erstatningsberettiget, såfremt skaden rent faktisk indtræder. Det indebærer, at de almindelige erstatningsbetingelser – herunder kausalitet – skal være opfyldt, hvilket antages at være svært at bevise i dansk ret.<sup>353</sup>

## 7. Miljøretten som alternativ

I det følgende overvejes det, om kompensation for afværgeomkostninger afholdt i forbindelse med klimaskader, kan rummes af miljørettens beskyttelse. Afsnittet er behandlet særskilt fra afsnit 6, da der er tale om en alternativ fortolkning af klimabegrebet som hørende under miljøbegrebet. Denne fortolkning afspejler ikke resten af afhandlingens definition af begrebet.

Skader på miljøet som følge af forurening er ikke et nyt fænomen, men bevidstheden herom er vokset markant gennem de seneste årtier.<sup>354</sup> Mens lovgrundlaget for den offentligretlige regulering af forurening af og fra fast ejendom primært er miljøbeskyttelsesloven og jordforureningsloven, er retsgrundlaget for den privatretlige regulering, nabetten, suppleret af den almindelige erstatningsret.<sup>355</sup> Herudover gælder miljøskadeerstatningsloven (MEL)<sup>356</sup> for en gruppe af særligt forurenende virksomheder, hvorefter disse virksomheder kan blive underlagt et objektivt erstatningsansvar for miljøskader.

---

<sup>352</sup> B. Eyben og H. Isager, *Lærebog i erstatningsret*, 10. udg., Djøf Forlag, 2024, s. 500.

<sup>353</sup> Se hertil afsnit 4 om klassiske erstatningssøgsmål mod private virksomheder for deres klimaskadende handlinger.

<sup>354</sup> B. Eyben og H. Isager, *Lærebog i erstatningsret*, 10. udg., Djøf Forlag, 2024, s. 269.

<sup>355</sup> P. Pagh, T. Haugsted, *Fast ejendom: regulering og køb*, 4. udg., Karnov Group, 2022, s. 558.

<sup>356</sup> Lovbekendtgørelse nr. 994 af 9. september 2014 om erstatning for miljøskader ("miljøskadeerstatningsloven").

Først fremføres argumenterne for, at klimaretten overhovedet kan henføres under miljøretten. Dernæst analyseres det, om klimaskader kan nyde beskyttelse efter miljøskadeerstatningsloven.

### 7.1 Klimaretten som en undergren til miljøretten?

Det er ikke entydigt, hvorvidt klimaet har sit eget selvstændige retsområde, eller om klimaet reelt er at betragte som en undergren til miljøretten.<sup>357</sup> På den ene side er klimaretten tydeligt afskilt fra miljøretten som retsområde, idet miljøretten omhandler forhold på selve jordkloden, mens klimaret, vedrører forhold, som påvirker udledning af drivhusgas i atmosfæren og dermed de luftlag, som omkranser jorden.<sup>358</sup> Samtidig tyder domstolenes flittige behandling af klimaforandringer i de seneste år sammenholdt med, at klimaforandringer i stigende grad er genstand for både national og international regulering på, at der må være tale om et selvstændigt retsområde. Vedtagelsen af henholdsvis klimalovent og CO<sub>2</sub>-kvotelovent kan tolkes som et udtryk for, at lovgiver ikke har tiltænkt, at CO<sub>2</sub>-udledninger skulle reguleres i miljøretten.

På den anden side har miljøskader og klimaskader fælles karaktertræk ved, at de begge kan opstå som følge af menneskelig aktivitet, der påvirker omgivelserne negativt, og begge er ofte kendetegnet ved deres uoprettelige konsekvenser. Hertil kommer, at klimaforandringer først og fremmest skaber en risiko for at skade miljøet – både lokalt og globalt.<sup>359</sup> Den tætte sammenhæng mellem klima- og miljøet kan også ses i det brede miljøbegreb i Århuskonventionen fra 1998 om adgang til oplysninger, offentlig deltagelse i beslutningsprocesser samt adgang til klage og domstolsprøvelse på miljøområdet. Her defineres miljøelementer som værende luft og atmosfærer, vand, jord, landskaber og naturområder.<sup>360</sup> Luft og atmosfærer er navnlig noget man forbinder med klima jf. definitionen af klimaforandringer ovenfor.

Juraprofessor Peter Pagh skriver, at begrebet ”forurening” omfatter mere end det, som umiddelbart kan konstateres.<sup>361</sup> Både jord, vand og luft kan være forurenede uden, at det kan opdages med

---

<sup>357</sup> S. Fugleholm og J. Kamby, *Klimaret?*, Tidsskrift for miljø, nr. 8, 309-324, 2023, s. 309.

<sup>358</sup> C. Tvarnø, *Klimaret – Almindelig del*, 1. udg., Djøf Forlag, 2022, s. 24. Se også Miljøstyrelsens definition af en miljøskade som beskyttede arter eller naturtyper, vandmiljøet og jord: Miljø- og ligestillingsministeriet, *Miljøskader*, <https://mst.dk/erhverv/tilskud-miljoeviden-og-data/lovstof/miljoeskader> (besøgt d. 3. maj 2026).

<sup>359</sup> S. Fugleholm og R. Holdgaard, *Introduktion til klimaretten og bogens opbygning*, i S. Fugleholm m.fl., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg., Djøf Forlag, 2025, s. 19.

<sup>360</sup> Se art. 2, stk. 3 (a) i Århuskonventionen.

<sup>361</sup> P. Pagh, T. Haugsted, *Fast ejendom: regulering og køb*, 4. udg., Karnov Group, 2022, s. 562.

menneskets almindelige sanser. Hertil kommer, at det ikke er udledningen af en vis mængde af bestemte stoffer, men de virkninger, som dette fremkalder, der afgør, om der er tale om forurening.<sup>362</sup> Derfor er det, ifølge Pagh, også blevet almindeligt at betegne CO<sub>2</sub> som forurening, fordi CO<sub>2</sub> er en drivhusgas, der kan påvirke klimaet i negativ retning.<sup>363</sup> Dette viser også, at begreberne ikke altid skarpt adskilles.

På den baggrund kan man rejse spørgsmålet, om klimaforandringer kan anses som ”forurening” i miljøskadeerstatningslovens forstand og dermed behandles efter de samme principper som miljøretlige sager. Dette undersøges i det følgende.

## 7.2 Forureningsbegreb i miljøskadeerstatningsloven

MEL gælder for skade, der forvoldes ved forurening af luft, vand, jord eller undergrund som led i erhvervsmæssig eller offentlig aktivitet, der er anført i bilaget til loven jf. § 1, stk. 1. Det er en åben formulering, der ikke udelukker, at drivhusgasser kan udgøre forurening i lovens forstand. Begrebet ”forurening” er imidlertid ikke nærmere defineret i loven. Forurening skal forstås på samme måde som efter miljøbeskyttelsesloven, dog med den tilføjelse, at støj og rystelser eller lignende også falder ind under loven jf. § 1, stk. 2. Det fremgår af forarbejderne til den første miljøbeskyttelseslov, at formålet med reglerne er at forebygge skader på menneskers sundhed og rekreative forhold samt at undgå forrykkelse af den økologiske balance fra menneskeskabte påvirkninger.<sup>364</sup> Allerede fordi det er påvist, at klimaforandringer er menneskeskabte og kan skade menneskers sundhed, er det ikke fuldstændigt udelukket, at CO<sub>2</sub>-udledninger kan strækkes så vidt, at de falder under miljøbeskyttelseslovens formål.<sup>365</sup>

Begrebet ”forurening” anvendes i to forskellige betydninger. Forurening kan være en tilstand, hvorved forurening kun kan ophøre ved, at den forurenede jord fjernes.<sup>366</sup> Eller forurening kan være udledning af støj, røg og lugt. I sidstnævnte betydning kan forurening kun ophøre, hvis aktiviteten standses, eller forureningen kan begrænses ved installationer, der reducerer støjen, røgen eller lugten.

---

<sup>362</sup> P. Pagh, T. Haugsted, *Fast ejendom: regulering og køb*, 4. udg., Karnov Group, 2022, s. 563.

<sup>363</sup> Ibid., s. 564.

<sup>364</sup> Se FT 1972-1973, tillæg A, sp. 3933 og 3957 samt betænkning 590/1970 om omgivelseshygiejne, kapitel VI, s. 24.

<sup>365</sup> IPCC, *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability*. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, Cambridge University Press, 2022, s. 9.

<sup>366</sup> P. Pagh, T. Haugsted, *Fast ejendom: regulering og køb*, 4. udg., Karnov Group, 2022, s. 557.

Drivhusgasser må falde under denne kategori, da udledningerne eksisterer i atmosfæren, og derfor skal søges bragt til ophør gennem standsning af den klimaskadende handling eller søges begrænset ved afværgende foranstaltninger.

### 7.3 Skader dækket af miljøskadeerstatningsloven

MEL dækker over personskade og tab af forsørger, tingsskade og andet formuetab jf. § 2, nr. 1-3, men også rimelige omkostninger til afværgelse eller forebyggelse af skade eller genopretning af miljøet jf. § 2, nr. 4. Bestemmelsen giver således mulighed for at få dækket omkostninger med hensyn til skader, der er indtrådt, og med henblik på at afværge en skade, der kan indtræde. Muligheden i at erstatte rimelige omkostninger til afværgelse, må anses for begrundet i, at miljøskader kan være uoprettelige.<sup>367</sup> Der ville derfor teoretisk være en mulighed for at kræve erstatning for omkostninger afholdt i forbindelse med afværgelsen af en klimaskade, hvis man tolkede klimaskaden som en skade under MEL.

Grundlaget for erstatning efter MEL følger af § 3, stk. 1:

*”Den, der som led i erhvervsmæssig eller offentlig aktivitet, der er anført i bilag til loven, forårsager en forurening, skal erstatte den skade, som forureningen medfører.”*

Den, der er berettiget til at foretage afværgende foranstaltninger, og kræve omkostningerne hertil erstattet af den ansvarlige, må som udgangspunkt være den person, der har aktuel eller eventuel rådighedsret over den pågældende ting eller faste ejendom mv. Derfor er det ikke alene myndighederne, men også ejeren af en forurenede fast ejendom, som kan rejse krav om erstatning efter MEL § 2, nr. 4.<sup>368</sup>

### 7.4 Ansvarsgrundlag

I MEL § 3, stk. 1 er der indført et skærpet objektivt ansvar for særligt forurenende virksomheder.<sup>369</sup> Det betyder, at private og offentlige virksomheder, der er nævnt i bilaget til loven, ifalder ansvar på

---

<sup>367</sup> B. Askeland, *Erstatning for preventive udgifter*, Tidsskrift for Rettsvitenskap, 1-72, 2010, s. 16.

<sup>368</sup> P. Pagh, T. Haugsted, *Fast ejendom: regulering og køb*, 4. udg., Karnov Group, 2022, s. 678. Forurenere skal dog aldrig betale erstatning to gange.

<sup>369</sup> P. Pagh, *Lærebog i miljørettens almindelige del*, 1. udg., Jurist- og økonomforbundet, 2006, s. 178.

objektivt grundlag, da de i almindelighed udfører særligt farlige eller forurenende aktiviteter.<sup>370</sup> Der er blandt andet tale om virksomheder, der arbejder med metaller, træ, plast, cement, olie, gas samt kraft- og varmeproduktion mv.<sup>371</sup> Der er et betydeligt sammenfald mellem de aktiviteter, der er omfattet af bilaget til MEL, og de aktiviteter, som drives af de carbon majors, der er identificeret i ”The Heede Study” – navnlig inden for olie-, gas-, kul- og cementproduktion.<sup>372</sup> Det må derfor antages, at en stor del af de virksomheder, som udleder mest i Danmark, også vil være omfattet af bilaget til MEL. Der er imidlertid ikke tradition i dansk retspraksis for at kræve udgifter til afværge- og oprydningsskadeerstatninger erstattet på grundlag af objektivt ansvar i MEL.<sup>373</sup> Det forekommer derfor sandsynligt, at der, i en erstatningssag om afværgeomkostninger for klimaskader, skal påvises culpa hos den virksomhed, der har udledt CO<sub>2</sub>.

Det følger endvidere af bemærkningerne til loven, at en virksomhed ikke kan gøres ansvarlig på objektivt grundlag, hvis der er tale om ”diffuse skader” – det vil sige tilfælde, hvor virksomheden sammen med et stort antal mulige, men ret ubestemmelige skadevoldere har skabt en forurening, eksempelvis skovdød forvoldt af bilers og fabrikkers giftudslip.<sup>374</sup> I et søgsmål, hvor klimaforandringer har haft negativ påvirkning på en persons ejendom, vil skaden være et udslag af flere virksomheders samt andre ubestemmelige skadevolderes klimaskadende aktiviteter. Ud fra miljørettens begreb om diffuse skader, kan det derfor ikke anses for muligt at tilkende erstatning på objektivt grundlag for klimaskader. Hvis MEL ikke finder anvendelse, kan der i stedet anlægges sag efter dansk rets almindelige erstatningsregel – culpaansvaret.

## 7.5 Kausalitet

Uanset om en sag anlægges efter den almindelige erstatningsret eller MEL, må der gælde en betingelse om kausalitet. Kravet om kausalitet i MEL § 3, stk. 1 kan udledes af ordlyden ”forårsager”. Det er således en betingelse, at forureningsskaden er forårsaget af de særligt forurenende aktiviteter, der er årsag til, at virksomheden er omfattet af bilaget til loven. Grundlaget for erstatningen følger således

---

<sup>370</sup> Lovforslag nr. 123 af 9. december 1993 om forslag til lov om erstatning for miljøskader, de almindelige bemærkninger, afsnit 1 og 5.2.

<sup>371</sup> Se den fulde liste i bilaget til miljøskadeerstatningsloven.

<sup>372</sup> R. Heede, *Tracing Anthropogenic Carbon Dioxide and Methane Emissions to Fossil Fuel and Cement Producers, 1854-2010*, Climate Change, 2014, s. 235.

<sup>373</sup> P. Pagh, T. Haugsted, *Fast ejendom: regulering og køb*, 4. udg., Karnov Group, 2022, s. 679.

<sup>374</sup> Lovforslag nr. 123 af 9. december 1993 om forslag til lov om erstatning for miljøskader. bemærkninger til lovens enkelte bestemmelser, til kapitel 1, til § 3, til stk. 1, sp. 4754.

den almindelige erstatningsretlige betingelse om kausalitet, ligesom det er en betingelse, at skaden er en adækvat følge af den ansvarspådragende adfærd. Betingelserne om kausalitet og adækvans ville samtidig gøre det udfordrende at overføre klimaskader til miljøretten, da det netop er disse betingelser, der begrænser mulighederne for at søge erstatning gennem den almindelige erstatningsret.

## 7.6 Konklusion

Selvom det er diskutabelt, hvorvidt klimaretten på nuværende tidspunkt har sit eget selvstændige retsområde, og selvom hensynene bag klimaskader ligner hensynene bag reguleringen af miljøskaderne, er det alligevel usandsynligt, at klimaskader kan omfattes af den miljøretlige regulering. En skade afledt af klimaforandringer ville formentlig karakteriseres som en diffus skade, hvorfor ansvarsgrundlaget ville være culpa. Der skulle derfor påvises et culpaansvar hos virksomheden, og hertil kommer, at kausalitetsbetingelsen fortsat kræves opfyldt.

## 8. Komparativt udblik

I det følgende foretages et komparativt udblik med henblik på at sætte *Lliuya v RWE* i en bredere kontekst og undersøge, hvilken konsekvens dommen har, og vil få for fremtidige sager. Professor i privatret ved Utrecht Universitet, Elbert R. De Jong har anført, at argumentationen i *Lliuya v RWE* ”can offer inspiration and a possible blueprint for similar (compensation) cases”.<sup>375</sup> Man skal heller ikke langt væk fra Tyskland for at se, at *Lliuya v RWE* har inspireret borgere i andre jurisdiktioner til at anlægge tilsvarende sager, og derigennem afprøve om Lliuyas advokat, Roda Verheyen, har ret i, at den tyske sag kan virke som et springbræt for lignende sager.<sup>376</sup>

Blandt de sager, der er anlagt i kølvandet på *Lliuya v RWE*, og med argumenter inspireret heraf, kan nævnes *Asmania et al. vs Holcim*,<sup>377</sup> *The Farmer Case*,<sup>378</sup> *The Pakistan Climate Cost Case*<sup>379</sup> og *The*

---

<sup>375</sup> E.R. de Jong, *Civil Law Torts* i D. Kysar og E. Lim, *The Oxford Handbook of Climate Change and Private Law*, Oxford University Press, 2026, s. 139.

<sup>376</sup> Se hertil citatet fra indledningen i afsnit 1.

<sup>377</sup> Cantonal Court of Zug, *Asmania et al. vs Holcim*, pressemeddelelse af 20. juli 2023, (Schweiz), Sabin Center for Climate Change Law, Climate Litigation Database, [https://www.climatecasechart.com/document/asmania-et-al-vs-holcim\\_f2ce](https://www.climatecasechart.com/document/asmania-et-al-vs-holcim_f2ce).

<sup>378</sup> The Commercial Court in Tournai, *Hugues Falys v. TE* (“The Farmer Case”), seneste afgørelse af 18. marts 2026.

<sup>379</sup> *Pakistani farmers vs. RWE and Heidelberg Materials* (“The Pakistan Climate Cost Case”), sagsanlæg af december 2025, <https://www.climatecostcase.org/en/the-case>.

*Odette Case*<sup>380</sup>. I den schweiziske sag *Asmania et al. vs Holcim* er der særligt fokus på kravet om kompensation for afværgeomkostninger frem for bagudrettede krav, og det komparative udblik vil derfor tage udgangspunkt i denne sag.

## 8.1 *Asmania et al. vs Holcim*

*Asmania et al. vs Holcim* drejer sig om fire beboere på den indonesiske ø, Pari, som oplever, at deres ø er i fare for at blive oversvømmet som følge af stigende vandstande og ekstremt vejr.<sup>381</sup> Beboerne sagsøger byggefirmaet Holcim, der har hovedkvarter i Schweiz, og som er verdens største cementproducent. Sagsøgerne nedlægger for det første krav om reduktion af firmaets drivhusgasudledninger, for det andet krav om proportionel kompensation for klimarelaterede skader på Pari, og for det tredje krav om kompensation for omkostninger forbundet med afværgelsen af fremtidige oversvømmelser af øen. Beboerne sagsøger dermed firmaet for både indtrådte skader såvel som fremtidige skader. Sagsøgerne kræver kompensation svarende til 0,42 pct. af de samlede omkostninger forbundet med at afværge den fremtidige skade. Dette i lyset af, at Holcim, som cementproducent, er ansvarlig for netop 0,42 pct. af den samlede globale CO<sub>2</sub>-udledning, ifølge det samme studie, ”The Heede study”, som blev henvist til i *Lliuya v RWE*.<sup>382</sup> På den måde minder kompensationskravet for afværgeomkostninger om det krav, Lliuya fremførte i *Lliuya v RWE*.

Pari er udsat for hyppigere og kraftigere oversvømmelser. Ifølge forskere er det ”almost certain”, at den menneskeskabte globale opvarmning har ført til den forhøjede vandstand, hvilket har haft negative konsekvenser for Pari.<sup>383</sup> Hvad angår sagsøgernes krav om fremtidige skader, fastslår forskerne med ”high confidence”, at vandstanden vil fortsætte med at stige. Dette udgør, ifølge sagsøgerne, en krænkelse af deres ”personality rights”, der er beskyttet under art. 28 i the Swiss Civil Code (ZGB).<sup>384</sup>

---

<sup>380</sup> *Casquejo and others v Shell plc and another* (”The Odette Case”), pressemeddelelse af 1. november 2025.

<sup>381</sup> Cantonal Court of Zug, *Asmania et al. vs Holcim*, afgørelse af 17. december 2025.

<sup>382</sup> Cantonal Court of Zug, *Asmania et al. vs Holcim*, pressemeddelelse af 20. juli 2023, (Schweiz), Sabin Center for Climate Change Law, Climate Litigation Database, <https://www.climatecasechart.com/document/asmania-et-al-vs-holcim-f2ce>.

<sup>383</sup> L. Reyes og N. Burri, *Transnational corporate liability in the era of loss and damages: the case of Asmania Et Al. V. Holcim*, i S. Zirulia, L. Sandrini og C. Pitea, *What future for environmental and climate litigation? Exploring the added value of a multidisciplinary approach from international, private and criminal law perspectives*, Milano University Press, 2024, s. 110.

<sup>384</sup> Bestemmelsen i art. 28 ZGB lyder: (1) ”Any person whose personality rights are unlawfully infringed may petition the court for protection against all those causing the infringement”.

(2) ”An infringement is unlawful unless it is justified by the consent of the person whose rights are infringed or by an overriding private or public interest or by law”.

Denne bestemmelse anvendes i kombination med den almindelige erstatningsretlige bestemmelse i art. 41 i the Swiss Code of Obligations (CO).<sup>385</sup>

”*Personality rights*” efter art. 28 ZGB omfatter en række forskellige rettigheder, herunder ”*the right to life*”, ”*the right to physical integrity*” og ”*the right to respect for intimacy and privacy*”.<sup>386</sup> For at statuere et indgreb under art. 28 ZGB, er det tilstrækkeligt, at en person har bidraget til indgrebet<sup>387</sup> – og dermed åbnes der mulighed for at fremføre samme argument som i *Lliuya v RWE* om RWE’s bidrag til de samlede globale udledninger.

Særligt én af øboerne har gjort gældende, at hans ”*personality rights*” er krænket, fordi hans hus gentagende gange er blevet oversvømmet, og han frygter derfor for sin egen og familiens fysiske integritet.<sup>388</sup> Konsekvenserne minder således om de trusler, der retter sig mod Lliuyas ejendom i *Lliuya v RWE* – dog med menneskerettighederne som retsgrundlag for selve krænkelsen. De menneskerettigheder, der er omfattet af ”*personality rights*” efter art. 28 ZGB er tillagt horisontal virkning.<sup>389</sup> Dette følger af, at det, ifølge den schweiziske forfatning, er en statslig pligt at sikre menneskerettigheder også i relationer mellem private parter. En borger kan derfor anmode retten om at forbyde eller kræve ophør af et indgreb i ”*personality rights*” beskyttet under art. 28 ZGB. Ønsker borgeren endvidere at kræve erstatning for et sådant indgreb, skal dette gøres efter art. 41 CO.

De erstatningsbetingelser om ansvarsgrundlag, kausalitet, adækvans og tab, som vi kender fra dansk erstatningsret, skal imidlertid være opfyldt for at opnå erstatning i medfør af art. 41 CO.<sup>390</sup> Ligesom i dansk ret, anses det i schweizisk ret for vanskeligt at bevise kausalitet mellem en specifik

---

<sup>385</sup> Bestemmelsen i art. 41 CO lyder: (1) ”*Any person who unlawfully causes damage to another, whether wilfully or negligently, is obliged to provide compensation*”.

(2) ”*A person who wilfully causes damage to another in an immoral manner is likewise obliged to provide compensation*”.  
<sup>386</sup> L. Reyes og N. Burri, *Transnational corporate liability in the era of loss and damages: the case of Asmania Et Al. V. Holcim*, i S. Zirulia, L. Sandrini og C. Pitea, *What future for environmental and climate litigation? Exploring the added value of a multidisciplinary approach from international, private and criminal law perspectives*, Milano University Press, 2024, s. 114.

<sup>387</sup> *Ibid.*, s. 117.

<sup>388</sup> *Ibid.*, s. 117.

<sup>389</sup> *Ibid.*, s. 113.

<sup>390</sup> L. Reyes og N. Burri, *Transnational corporate liability in the era of loss and damages: the case of Asmania Et Al. V. Holcim*, i S. Zirulia, L. Sandrini og C. Pitea, *What future for environmental and climate litigation? Exploring the added value of a multidisciplinary approach from international, private and criminal law perspectives*, Milano University Press, 2024, s. 118.

virksomheds CO<sub>2</sub>-udledninger og den konkrete skade.<sup>391</sup> Derfor er der delte meninger blandt schweiziske forskere om, hvorvidt art. 41 CO kan udgøre et retsgrundlag for kompensation i denne sag. Visse jurister forholder sig dog optimistiske, hvilket skyldes en nyere tendens inden for kausalitetsvurderingen i schweizisk praksis, hvor det er tilstrækkeligt at bevise, at kausalitet er overvejende sandsynligt – og som dermed åbner for at pålægge ansvar i tilfælde med mange forurenere. Den schweiziske højesteret har fastslået, at der foreligger overvejende sandsynlighed, såfremt der er så tungtvejende grunde, der taler for et bestemt resultat, at andre tænkelige muligheder ikke med rimelighed kan tages i betragtning.<sup>392</sup> Hertil kommer, at sagsøgerne i *Asmania et al. vs Holcim* har henvist til en miljøretlig afgørelse, hvori den schweiziske højesteret har anerkendt, at der, i visse tilfælde, hvor der foreligger et medvirkende ansvar, kan etableres en kausal forbindelse mellem handlingen og skaden.

Hvad angår adækvans, har sagsøgerne blandt andet henvist til *Lliuya v RWE*, hvor retten i Hamm afviste argumentet om, at RWE's udledninger blot er en dråbe i havet.<sup>393</sup> Dette argument er ligeledes tidligere blevet afvist af den schweiziske højesteret, der ikke har ønsket at åbne en mulighed for ansvarsfrihed, blot fordi der er flere medvirkende årsager til skaden.

Sagen er på nuværende tidspunkt antaget til realitetsbehandling, men endnu ikke afgjort. Tiden må vise, om *Lliuya v RWE* som frontløber, kan bane vejen for, at den schweiziske ret når samme resultat som retten i Hamm. Der er dog visse forhold, der taler for, at kausalitetskravet i art. 41 CO vil udgøre en hindring – ligesom det formentlig vil gøre i dansk ret. Meget afhænger af, hvor strenge krav der stilles til kausalitetsbedømmelsen i den pågældende bestemmelse, og i Schweizisk ret generelt.

## 8.2 Sammenfatning

Klimaretten rejser på globalt plan nye retlige spørgsmål, herunder om ansvar og erstatning.<sup>394</sup> De traditionelle betingelser om eksempelvis dokumentation af årsagssammenhænge udfordres af et

---

<sup>391</sup> U. Brunner og C. Bähr, *Climate Change and Individual's Rights in Switzerland*, i F. Sindico og M. Mbengue, *Comparative Climate Change Litigation: Beyond the Usual Suspects*, Springer Nature Switzerland, 2021, s. 127.

<sup>392</sup> L. Reyes og N. Burri, *Transnational corporate liability in the era of loss and damages: the case of Asmania Et Al. V. Holcim*, i S. Zirulia, L. Sandrini og C. Pitea, *What future for environmental and climate litigation? Exploring the added value of a multidisciplinary approach from international, private and criminal law perspectives*, Milano University Press, 2024, s. 119.

<sup>393</sup> Ibid., s. 119.

<sup>394</sup> S. Fugleholm og R. Holdgaard, *Introduktion til klimaretten og bogens opbygning*, i S. Fugleholm m.fl., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg. Djøf Forlag, 2025, s. 19.

stigende antal klimaretlige tvister. Mange virksomheder vil potentielt kunne blive genstand for klimasøgsmål, idet 63 pct. af de globale emissioner stammer fra blot 90 virksomheder – og 22 af disse har, historisk set, haft højere udledninger end RWE.<sup>395</sup> Ingen af disse selskaber er imidlertid danske selskaber, hvorfor store selskaber såsom Aalborg Portland og Mærsk formentlig ikke vil være de første, der bliver sagsøgt. *Lliuya v RWE* synes ikke desto mindre at have sat en udvikling i gang i andre jurisdiktioner.

## 9. Konklusion

Afhandlingen har undersøgt, om der i dansk ret kan udledes et princip om, at ejeren af et formuegode kan kræve kompensation for afværgeomkostninger hos private virksomheder, der – som følge af deres negative indvirkning på klimaet – udsætter formuegodet for en væsentlig risiko for skade.

Afhandlingen har konkluderet, at de processuelle betingelser for søgsmål ikke udelukker at rejse en sag om kompensation for klimarelaterede skader, herunder udgifter til afværgeforanstaltninger, ved de danske domstole.

Afhandlingen har indledningsvist fastlagt, at den nuværende klimalovgivning ikke rummer et grundlag for at pålægge private virksomheder et civilretligt erstatningsansvar i forbindelse med deres udledning af drivhusgasser. Spørgsmålet måtte derfor søges besvaret i henholdsvis ejendomsretten, naboretten, den almindelige erstatningsret og miljøretten.

For det første, rummer dansk ejendomsret ikke en beskyttelse svarende til den der følger af § 1004 BGB. Hverken grundlovens eller EU-retten beskyttelse af ejendomsretten indeholder en direkte regulering af forholdet mellem private aktører, og grundloven yder desuden alene beskyttelse mod ekspropriation.

For det andet, kommer naboretten imidlertid tættest på et dansk modstykke til § 1004 BGB, men kan heller ikke udgøre et retsgrundlag. Naboretten forudsætter geografisk nærhed mellem rettigheds- og

---

<sup>395</sup> V. Kumar og W. Frank, *Holding Private Emitters to Account for the Effects of Climate Change: Could a Case Like Lliuya Succeed under English Nuisance Laws?*, Carbon & Climate Review, vol. 12, no. 2, 2018, pp. 110-123, s. 112.

pligtssubjekt, og dette krav kan ikke antages at strækkes så vidt, at det omfatter fjerntliggende lande. Selv hvis man så bort fra nærhedskravet, ville de øvrige almindelige erstatningsbetingelser skabe udfordringer.

For det tredje, kan man tilbage i erstatningsretten hverken finde lovgivning eller retspraksis, der tillader en generel adgang til at tilkende compensation for præventive udgifter. En klimaskade, som er forårsaget af flere skadevoldere, ville desuden forudsætte et proratarisk ansvar, hvilket ikke generelt anvendes i dansk ret. Hertil kommer, at erstatning for præventive udgifter må forudsætte, at klimaskaden i sig selv er erstatningsberettiget, såfremt den indtræder. De almindelige erstatningsbetingelser ville derfor også kræves opfyldt her.

For det fjerde, kan miljøretten ikke tjene som alternativ. Selvom hensynene bag klimaskader ligner hensynene bag reguleringen af miljøskader, er det usandsynligt, at klimaskader kan omfattes af den miljøretlige regulering. Hertil kommer, at en klimarelateret skade formentlig ville blive klassificeret under miljørettens begreb om diffuse skader. Ansvarsgrundlaget ville dermed være culpa, og kausalitetsbetingelsen kræves fortsat opfyldt.

Samlet må det konkluderes, at der i dansk ret ikke kan udledes et princip om, at ejeren af et formuegode kan kræve compensation for afværgeomkostninger hos private virksomheder, der – som følge af deres negative indvirkning på klimaet – udsætter formuegodet for en væsentlig risiko for skade. Hvor tysk ret gennem den ejendomsretlige bestemmelse i § 1004 BGB til dels frigøres fra kravet om opfyldelse af almindelige erstatningsretlige betingelser, mangler dansk ret en tilsvarende hjemmel. Uanset hvilket retsgrundlag, der forsøges anvendt, forekommer det svært at komme udenom de almindelige erstatningsbetingelser. Den medvind som Lliuyas advokat, Roda Verheyen, forventer, at *Lliuya v RWE* vil skabe for andre jurisdiktioner, når således ikke frem til dansk ret uden besvær. Afsnittet om det komparative udblik viste dog, at lignende sager er verserende i andre europæiske jurisdiktioner, og muligvis er der mere medvind at finde der.

## 10. Perspektivering: Er domstolene rette forum?

I det følgende foretages en retspolitisk overvejelse om, hvorvidt domstolene er rette forum til at behandle klimaforandringer – herunder private virksomheders erstatningsansvar for deres klimaudledninger.

### Domstolenes rolle

I *Lliuya v RWE* argumenterede RWE for, at domstolen ved at dømme i sagen påtog sig en politisk opgave.<sup>396</sup> Selvsamme argument har cementproducenten Holcim fremført i forbindelse med *Pariøboernes sagsanlæg*, jf. afhandlingens afsnit 8. Holcim mener ikke, at retssalen er det rette forum til at adressere den globale udfordring om klimaforandringer.<sup>397</sup> I USA har man i flere sager lyttet til dette argument og afvist klimaerstatningssager med den begrundelse, at klimaforandringer i højere grad er et politisk spørgsmål end det er juridisk.<sup>398</sup>

Antallet af klimaretssager globalt er stigende, og private virksomheder er i stigende grad involverede både som sagsøger og sagsøgt.<sup>399</sup> Klimaretssager startede som sager, der skulle være et værktøj til at lægge pres på politikerne for at gennemføre en strengere klimapolitik.<sup>400</sup> Man kan overveje om stigningen i antallet af klimaretssager er et udtryk for et retssystem, der ikke kun lægger pres på politikerne, men i højere grad også selv udøver en politisk funktion. I det følgende undersøges det, i det omfang domstolene påtager sig dette ansvar, hvad der kan begrunde en sådan rolle.

### Lovgivningsmagtens tilbageholdenhed

Klimaforandringer diskuteres af politikerne på nationalt såvel som internationalt plan. Dette ses blandt andet i EU's utallige forhandlinger i forbindelse med udformningen af bæredygtighedsdirektiver. EU er dog også lykkedes med at vedtage en række af disse direktiver – herunder vedtagelsen af

---

<sup>396</sup> *Lliuya v RWE*, s. 56.

<sup>397</sup> Climate in the Courts, *Court Advances Pari Islanders' Climate Case Against Holcim In Switzerland*, 2025, <https://www.climateinthecourts.com/court-advances-pari-islanders-climate-case-against-holcim-in-switzerland/> (besøgt d. 26. maj 2026).

<sup>398</sup> I. Ebert, *Climate Change and Liability: An Overview of Legal Issues*, i O. Ruppel, C. Roschmann og K. Ruppel-Schlichting, *Climate Change: International Law and Global Governance*, Nomos, 2013, s. 862. Se hertil *Comer v Murphy Oil* (2012) og *Native Village of Kivalina v ExxonMobil* (2012). Samme argument gjorde RWE gældende – se *Lliuya v RWE*, s. 53.

<sup>399</sup> E. Nørgaard og L. Nordlander, *Klimaretssager globalt*, i S. Fugleholm m.fl., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg. Djøf Forlag, 2025, s. 140.

<sup>400</sup> I. Ebert, *Climate Change and Liability: An Overview of Legal Issues*, i O. Ruppel, C. Roschmann og K. Ruppel-Schlichting, *Climate Change: International Law and Global Governance*, Nomos, 2013, s. 859.

Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD) i 2024.<sup>401</sup> Netop dette direktiv kan have betydning for afhandlingens emne, da CSDDD har til formål at forpligte de største virksomheder i EU til at føre tilsyn med deres risiko for væsentlige negative indvirkninger på miljøet og menneskerettighederne.<sup>402</sup> Reglerne er endnu ikke trådt i kraft i Danmark, og fristen for implementering er senest blevet udskudt til den 26. juli 2028.<sup>403</sup> Direktivet er dog i februar 2026 blevet ændret med Omnibus I-direktivet,<sup>404</sup> som har medført en række fundamentale lempelser i forhold til de krav og forpligtelser, der var pålagt private virksomheder i det oprindelige CSDDD-direktiv. I det følgende analyseres, hvordan CSDDD-direktivet fra 2024 oprindeligt regulerede virksomheders erstatningsansvar, og hvordan denne regulering er blevet lempet ved ændringen med Omnibus I-direktivet. Formålet er at illustrere en tilbageholdenhed hos lovgiver, når det kommer til at pålægge private virksomheder konkrete forpligtelser på klimaområdet.

Før ændringen med Omnibus I-direktivet fulgte det af CSDDD art. 29, at medlemsstaterne skal sikre, at en virksomhed kan holdes ansvarlig for skade, der forårsages på en fysisk eller juridisk person.<sup>405</sup> Hvis en virksomhed holdes ansvarlig jf. art. 29, stk. 1, kan der udløses fuld erstatning jf. art. 29, stk. 2. En virksomhed kan holdes ansvarlig for en skade når denne forsætligt eller uagtsomt har undladt at overholde forpligtelserne i direktivets art. 10 og 11, og de rettigheder, forbud eller forpligtelser, der er anført i bilaget til direktivet har til formål at beskytte den skadelidte. Netop artikel 10 er relevant, da medlemsstaterne i medfør af denne bestemmelse skal sikre, at virksomhederne træffer passende forebyggende foranstaltninger i forbindelse med deres negative indvirkninger på miljøet. ”*Negativ indvirkning på miljøet*” er i art. 3, stk. 1, litra b defineret som overtrædelse af de forbud og forpligtelser, der er opført i direktivets bilag. Bilaget indfører et forbud mod at forårsage ”*målelige miljøforringelser såsom (...) luftforurening, skadelige emissioner, (...) eller anden indvirkning på naturressourcerne...*”, når dette skader en persons helbred, sikkerhed, normale brug af jord eller lovligt erhvervede ejendom jf. Bilag I, afsnit 1, nr. 15, litra d.

---

<sup>401</sup> Europa-Parlamentets og Rådets direktiv (EU) 2024/1760 af 13. juni 2024 om virksomheders due diligence i forbindelse med bæredygtighed og om ændring af direktiv (EU) 2019/1937 og forordning (EU) 2023/2859 (”CSDDD-direktivet”).

<sup>402</sup> F. Pristed og D. Sonne-Schmidt, *ESG-reglernes betydning for danske virksomheder*, i S. Fugleholm m.fl., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg. Djøf Forlag, 2025, s. 684.

<sup>403</sup> European Commission, *Corporate sustainability due diligence*, [https://commission.europa.eu/topics/business-and-industry/doing-business-eu/sustainability-due-diligence-responsible-business/corporate-sustainability-due-diligence\\_en#what-are-the-next-steps](https://commission.europa.eu/topics/business-and-industry/doing-business-eu/sustainability-due-diligence-responsible-business/corporate-sustainability-due-diligence_en#what-are-the-next-steps) (besøgt 30. maj 2026).

<sup>404</sup> Europa-Parlamentets og Rådets direktiv (EU) 2026/470 af 24. februar 2026 om ændring af direktiv 2006/43/EF, 2013/34/EU, (EU) 2022/2464 og (EU) 2024/1760 for så vidt angår visse krav til virksomheders bæredygtighedsrapportering og visse krav til virksomheders due diligence i forbindelse med bæredygtighed (”Omnibus I-direktivet”).

<sup>405</sup> Dette indebærer også skade på en persons ejendom, da dette er en skade på en persons retlige interesser jf. pr. 79 i direktivet.

Det er imidlertid ikke entydigt, om direktivet indregner drivhusgasudledninger i due diligence-pligten i art. 10 og det civilretlige ansvar i art. 29. Hertil kommer, at det civilretlige ansvar i art. 29 kræver kausalitet for at pålægge et ansvar, hvilket forekommer svært at bevise.<sup>406</sup>

Bestemmelsen i art. 29, stk. 1 er som nævnt også ændret med Omnibus I-direktivet. Med ændringen er indholdet af bestemmelsen i art. 29 følgende:

*”Hvis en virksomhed i henhold til national ret holdes ansvarlig for skade, der forårsages over for en fysisk eller juridisk person, som følge af manglende overholdelse af due diligence-kravene i dette direktiv, sikrer medlemsstaterne, at disse personer har ret til fuld erstatning. Fuld erstatning må ikke føre til overkompensation i form af erstatning med straffende formål eller flere eller andre skadeserstatninger”.*

Det er således alene, hvis der i henhold til national ret er et ansvar, at medlemsstaterne skal give ret til fuld erstatning. Hvor CSDDD-direktivet før krævede, at medlemsstaterne vedtog lovgivning, som kunne holde virksomhederne ansvarlige for skaden, stilles dette krav ikke længere. Samtidig har man med Omnibus I-direktivet ophævet artikel 22, som specifikt pålagde medlemsstaterne en række pligter i forbindelse med bekæmpelsen af klimaforandringer.<sup>407</sup>

Omnibus I-direktivet kan anses som et udtryk for, at politikerne tøver, når det kommer til at forpligte de private virksomheder i henhold til deres klimaudledning. Spørgsmålet er herefter, hvordan domstolene bør agere, når politikerne er vævende i deres tilgang. Professor ved Utrecht Universitet Elbert R. De Jong skriver følgende:

*”The applicability of these European public laws, and the weakening of it under the current deregulation and simplification agenda of the EU, more specifically the Sustainability Omnibus Directive, raises questions about the room afforded to national private law, and thus also civil courts, to impose (additional) obligations on corporate actors”.*<sup>408</sup>

---

<sup>406</sup> Se hertil direktivets pr. 45, som beskriver kravet om årsagssammenhæng.

<sup>407</sup> Se artikel 4, nr. 16 i Omnibus I-direktivet.

<sup>408</sup> E.R. de Jong, *Civil Law Torts* i D. Kysar, og E. Lim, *The Oxford Handbook of Climate Change and Private Law*, Oxford University Press, 2026, s. 140.

Med denne tilbageholdenhed blandt politikere, kan man overveje, om det bliver endnu vigtigere, at domstolene har en aktiv rolle i klimaspørgsmål – eller om domstolene modsat bør efterfølge lovgivningsmagts tilbageholdenhed?

Stigningen i antallet af klimaretssager er ikke kun en naturlig følge af klimaforandringerens voksende konsekvenser, men formentlig også et udtryk for, at politikerne har tøvet med at handle. Det leder naturligt videre til spørgsmålet om, hvorvidt retssalen overhovedet er det rette forum til at bekæmpe klimaforandringer. Det behandles i det følgende.

### **Domstolene som forum for klimasager**

På den ene side er klimaretssager en effektiv måde at henlede den offentlige opmærksomhed på klimaforandringer som problem. Vi ser, at særligt klimaretssager afsagt af de højeste instanser nyder stor omtale på tværs af nationale grænser.<sup>409</sup> Dette kan have præventive effekter i sig selv, fordi udsigten til en mulig erstatningssag kan få virksomhederne til at reducere deres udledninger på eget initiativ. Forskere taler om, at klimaretssager kan få en direkte og indirekte effekt.<sup>410</sup> Hvor den direkte effekt består i ændring af klimalovgivning og -politik, er den indirekte effekt en adfærds- eller normændring.

På den anden side kan man argumentere imod klimaretssager som et effektivt middel, fordi sagerne i høj grad afhænger af usikkert og naturvidenskabelig kompliceret bevismateriale. Det var netop bevisvurderingen af sådant kompliceret bevismateriale, der afgjorde udfaldet i *Lliuya v RWE*. Professor Elbert R. De Jong har refereret til dette som et ”*uncertainty paradox*” og et ”*expert paradox*”.<sup>411</sup> At domstolene skal dømme i en sag med så mange usikkerheder, kræver af domstolene en særlig naturvidenskabelig viden. Paradokset består i, at det netop er domstolenes opgave at dømme i en sag, fordi viden på området er så usikkert. Når domstolene ikke besidder den fornødne viden på området, kan de benytte sig af eksperter. Men her opstår et ”*expert paradox*”, da disse eksperter som oftest også

---

<sup>409</sup> M. Hinteregger, *Civil Liability and the Challenges of Climate Change: A Functional Analysis*, *Journal of European Tort Law*, 2017, s. 245.

<sup>410</sup> B. Pozzo, *Climate Change Litigation in a Comparative Law Perspective*, i F. Sindico og M. Mbengue, *Comparative Climate Change Litigation: Beyond the Usual Suspects*, Springer Nature Switzerland, 2021, s. 604.

<sup>411</sup> E.R. de Jong, *Climate Change Litigation: Living the Dutch Experience?*, i P. Abadie, I. Alogna & M. Hautereau-Boutonnet (eds.), *Climate Change Litigation and Corporations: Comparative Perspectives in France and Europe*, DICE Éditions Lieu d'édition: Aix-en-Provence, 2026, s. 45.

pointerer de usikkerheder, der er forbundet med sagen, hvilket måske endda komplicerer sagen endnu mere for dommerne.

Hvor ovenstående overvejelser har vedrørt klimaretssager i bred forstand, snævres fokus i det følgende ind til erstatningssager på klimaområdet.

Man kan argumentere for, at anvendelsen af erstatningsretten på klimaområdet er fordelagtigt, fordi de erstatningsretlige principper allerede eksisterer i alle jurisdiktioner. Samtidig har erstatningsretten en cross-border effect, hvilket betyder, at erstatningsretten ikke er begrænset til ét lands territorium.<sup>412</sup> Dermed, mener Monika Hinteregger, professor i civilret ved University of Graz, at alene risikoen for et erstatningskrav kan få en virksomhed til at reducere sine udledninger, uanset hvor omfattende klimapolitikken er i deres eget land.<sup>413</sup> På den anden side har Hinteregger argumenteret for, at erstatningssager ikke er det mest effektive middel til at bekæmpe klimaforandringer.<sup>414</sup> De er både tidskrævende og omkostningsfulde.

Herudover kan sagerne, ifølge Hinteregger, få arbitrære konsekvenser, når det kommer til valget af sagsøgte, idet det er fuldstændig op til sagsøgeren frit at vælge hvem vedkommende vil sagsøge. Dette kan lede til bankerot hos de store virksomheder og samtidig er andre helt sparet for ansvar.<sup>415</sup> Det er værd at bemærke, at netop denne kritik – om risikoen for arbitrære konsekvenser og potentiel bankerot hos enkelte store virksomheder – delvist imødegås af den proratariske konstruktion, som blev anvendt i *Lliuya v RWE*. Ved at begrænse den enkelte virksomheds ansvar til dens proportionelle andel af de globale udledninger, fordeles ansvaret i højere grad efter det reelle bidrag, hvilket reducerer risikoen for, at enkelte virksomheder rammes uforholdsmæssigt hårdt. Det skal dog hertil bemærkes, at der i princippet ikke er nogen grænse for, hvor mange gange en virksomhed som RWE kan sagsøges for sin proportionelle andel. Derfor, hvis sager som *Lliuya v RWE* bliver mere udbredte, er der risiko for at visse virksomheder rammes ganske hårdt. Dette kan tale for, at en regulering af erstatningsansvaret gennem lovgivning, fremfor tidskrævende og omkostningsfulde retssager, kan skabe en mere retfærdig retstilstand.

---

<sup>412</sup> M. Hinteregger, *Civil Liability and the Challenges of Climate Change: A Functional Analysis*, *Journal of European Tort Law*, 2017, s. 246.

<sup>413</sup> Ibid., s. 247.

<sup>414</sup> Ibid., s. 244.

<sup>415</sup> Ibid., s. 245.

## **Sammenfatning**

Det må hertil konkluderes, at stigningen i klimaretssager delvist skyldes lovgivningsmagts tilbageholdenhed på området. Derfor kan man argumentere for, at der er opstået et tomrum, som nogle domstole udfylder, hvilket giver disse domstole en vis grad af politisk funktion. Der er både fordele og ulemper ved, at domstolene er forum for at bekæmpe klimaforandringer – herunder erstatningssager mod private virksomheder. Det må imidlertid anses for en sandsynlig konsekvens, at stigningen i klimaretssagerne vil fortsætte i takt med, at klimakrisen forværres, såfremt lovgivningsmagten fortsat udviser tilbageholdenhed.

## 11. Litteraturliste

### **Love, forordninger, direktiver og konventioner**

Lov nr. 169 af 5. juni 1953 Danmarks Riges Grundlov ("grundloven").

Lov nr. 1767 af 28. december 2023 om CO<sub>2</sub>-kvoter ("CO<sub>2</sub>-kvoteloven").

Lovbekendtgørelse nr. 994 af 9. september 2014 om erstatning for miljøskader ("miljøskadeerstatningsloven").

Lovbekendtgørelse nr. 282 af 27. marts 2017 om forurennet jord ("jordforureningsloven").

Lovbekendtgørelse nr. 2580 af 13. december 2021 om klima ("klimaloven").

Lovbekendtgørelse nr. 1040 af 10. juli 2023 om hegn ("hegnsløven").

Lovbekendtgørelse nr. 1160 af 5. november 2024 om rettens pleje ("retsplejeløven").

Lovbekendtgørelse nr. 1742 af 22. december 2025 om miljøbeskyttelse ("miljøbeskyttelsesloven").

Bekendtgørelse af Århus-konventionen af 25. juni 1998 om adgang til oplysninger, offentlig deltagelse i beslutningsprocesser samt adgang til klage og domstolsprøvelse på miljøområdet ("Århuskonventionen").

Europa-Parlamentets og Rådets Forordning (EU) nr. 1215/2012 af 12. december 2012 om retternes kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser på det civil- og handelsretlige område ("Bruxelles I-forordningen").

Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 864/2007 af 11. juli 2007 om lovvalgsregler for forpligtelser uden for kontrakt ("Rom II-forordningen").

Europa-Parlamentets og Rådets direktiv (EU) 2003/87/EF af 13. oktober 2003 om et system for handel med kvoter for drivhusgasemissioner i Unionen og om ændring af Rådets direktiv 96/61/EF (ETS-direktivet) ("CO<sub>2</sub>-kvotedirektivet").

Europa-Parlamentets og Rådets direktiv (EU) 2024/1760 af 13. juni 2024 om virksomheders due diligence i forbindelse med bæredygtighed og om ændring af direktiv (EU) 2019/1937 og forordning (EU) 2023/2859 ("CSDDD-direktivet").

Europa-Parlamentets og Rådets direktiv (EU) 2026/470 af 24. februar 2026 om ændring af direktiv 2006/43/EF, 2013/34/EU, (EU) 2022/2464 og (EU) 2024/1760 for så vidt angår visse krav til virksomheders bæredygtighedsrapportering og visse krav til virksomheders due diligence i forbindelse med bæredygtighed ("Omnibus I-direktivet").

Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2011/92/EU af 13. december 2011 om vurdering af visse offentlige og private projekters indvirkning på miljøet ("VVM-direktivet").

EU, Den Europæiske Unions Charter om Grundlæggende Rettigheder, 2000/C 364/01, af 18. december 2000 ("Chartret").

EU, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, Rom, af 4. november 1950 ("EMRK").

EU, Tillægsprotokol til Konventionen til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, Paris, af 20. marts 1952 ("EMRK TP 1").

United Nations, Rio Declaration on Environment and Development, Rio de Janeiro, af 3.-14. juni 1992 ("Riokonventionen").

United Nations, The Paris Agreement, FCCC/CP/2015/10, Paris, af 12. december 2015 ("Parisaftalen").

United Nations, The Kyoto Protocol, Kyoto, af 11. december 1997 ("Kyotoprotokollen").

United Nations, United Nations Framework Convention on Climate Change, New York, af 9. maj 1992 ("UNFCCC").

### **Lovforarbejder, bemærkninger og betænkninger**

Lovforslag nr. 123 af 9. december 1993 om forslag til lov om erstatning for miljøskader.

Lovforslag nr. 117 af 26. februar 2020 om forslag til lov om klima.

Bemærkninger til forslag til lov om miljøbeskyttelse af 25. januar 1973, FT 1972-1973, tillæg A.

Betænkning nr. 590, 1970, afgivet af den af indenrigsministeriet den 30. juni 1964 nedsatte kommission vedrørende den offentlige hygiejne m. v.

### **Udenlandsk lovgivning**

Norge, Lov om rettshøve mellom grannar, af 16. juni 1961 ("Granneloven").

Tyskland, Bürgerliches Gesetzbuch, af 18. august 1896 ("BGB").

Tyskland, Stock Corporation Act, Aktiengesetz, af 6. september 1965 ("AktG").

Tyskland, Zivilprozessordnung, af 12. september 1950 ("ZPO").

Tyskland, The Greenhouse Gas Emissions Trading Act, Treibhausgas-Emissionshandelsgesetz, af 15. juli 2004 ("TEHG").

Schweiz, Swiss Civil Code af 10. december 1907 ("ZGB").

Schweiz, Swiss Code of Obligations af 30. marts 1911 ("CO").

## National retspraksis

|                 |                 |                |
|-----------------|-----------------|----------------|
| U 1890.141 LHSD | MAD 1998.1357 Ø | U 2015.3628 Ø  |
| U 1983.714 H    | U 1998.1515 H   | MAD 2015.327 B |
| U 1996.540 H    | MAD 1999.88 V   | U 2024.4356 H  |
| MAD 1998.192 B  | MAD 2000.300 V  | MAD 2024.15 Ø  |

## International retspraksis

*Casquejo and others v Shell plc and another ("The Odette Case")*, pressemeddelelse af 1. november 2025, (Storbritannien), Sabin Center for Climate Change Law, Climate Litigation Database, [https://www.climatecasechart.com/document/casquejo-and-others-v-shell-plc-and-another-the-odette-case\\_1afd?q=The+Odette+Case](https://www.climatecasechart.com/document/casquejo-and-others-v-shell-plc-and-another-the-odette-case_1afd?q=The+Odette+Case).

Cantonal Court of Zug, *Asmania et al. vs Holcim*, afgørelse af 17. december 2025, (Schweiz), Sabin Center for Climate Change Law, Climate Litigation Database, [https://www.climatecasechart.com/document/asmania-et-al-vs-holcim\\_f2ce](https://www.climatecasechart.com/document/asmania-et-al-vs-holcim_f2ce).

Cantonal Court of Zug, *Asmania et al. vs Holcim*, pressemeddelelse af 20. juli 2023, (Schweiz), Sabin Center for Climate Change Law, Climate Litigation Database, [https://www.climatecasechart.com/document/asmania-et-al-vs-holcim\\_f2ce](https://www.climatecasechart.com/document/asmania-et-al-vs-holcim_f2ce).

Commercial Court in Tournai, *Hugues Falys v. TE ("The Farmer Case")*, seneste afgørelse af 18. marts 2026, (Belgien), Sabin Center for Climate Change Law, Climate Litigation Database, [https://www.climatecasechart.com/document/hugues-falys-fian-greenpeace-ligue-des-droits-humains-v-totalenergies-the-farmer-case\\_5077](https://www.climatecasechart.com/document/hugues-falys-fian-greenpeace-ligue-des-droits-humains-v-totalenergies-the-farmer-case_5077).

Court of Appeal, *Milieudéfensie og Royal Dutch Shell*, afgørelse af 12. november 2024, (Holland), Sabin Center for Climate Change Law, Climate Litigation Database, [https://www.climatecasechart.com/document/milieudéfensie-et-al-v-royal-dutch-shell-plc\\_c3e4](https://www.climatecasechart.com/document/milieudéfensie-et-al-v-royal-dutch-shell-plc_c3e4).

Court of Justice, *Milieudéfensie og Royal Dutch Shell*, afgørelse af 26. maj 2021, (Holland), Sabin Center for Climate Change Law, Climate Litigation Database, [https://www.climatecasechart.com/document/milieudéfensie-et-al-v-royal-dutch-shell-plc\\_c3e4](https://www.climatecasechart.com/document/milieudéfensie-et-al-v-royal-dutch-shell-plc_c3e4).

Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols dom af 9. april 2024, *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and Others v. Switzerland*, nr. 53600/20, Sabin Center for Climate Change Law, Climate Litigation Database, [https://www.climatecasechart.com/document/verein-klimaseniorinnen-schweiz-and-others-v-switzerland\\_6852?q=Verein+KlimaSeniorinnen+Schweiz+and+Others+v.+Switzerland](https://www.climatecasechart.com/document/verein-klimaseniorinnen-schweiz-and-others-v-switzerland_6852?q=Verein+KlimaSeniorinnen+Schweiz+and+Others+v.+Switzerland).

District Court for the Northern District of California, *Native Village of Kivalina v ExxonMobil*, afgørelse af 21. september 2012, (USA), Sabin Center for Climate Change Law, Climate Litigation Database, [https://www.climatecasechart.com/document/native-village-of-kivalina-v-exxonmobil-corp\\_bbe6?q=Native+Village+of+Kivalina+v+ExxonMobil](https://www.climatecasechart.com/document/native-village-of-kivalina-v-exxonmobil-corp_bbe6?q=Native+Village+of+Kivalina+v+ExxonMobil).

District Court for the Southern District of Mississippi, *Comer v Murphy Oil*, afgørelse af 20. marts 2012, (USA), Sabin Center for Climate Change Law, Climate Litigation Database, [https://www.climatecasechart.com/document/comer-v-murphy-oil-usa-inc\\_6de3?q=Comer+v+Murphy+Oil](https://www.climatecasechart.com/document/comer-v-murphy-oil-usa-inc_6de3?q=Comer+v+Murphy+Oil).

District Court of Essen, afgørelse af 15. december 2016, sag 2 O 285/15, *Saúl Luciano Lliuya v RWE AG*, (Tyskland), Sabin Center for Climate Change Law, Climate Litigation Database, [https://www.climatecasechart.com/document/luciano-lliuya-v-rwe-ag\\_dd33](https://www.climatecasechart.com/document/luciano-lliuya-v-rwe-ag_dd33).

Bundesgerichtshof, Waldschadenurteil, III ZR 220/86, dom af 10. december 1987, (Tyskland).

Norges Høyesterett, Lillestrøm Rt. 2006-690, afgørelse af 2. juni 2006 (Norge).

Oberlandesgericht Hamm, dom af 28. maj 2025, sag 1-5 U 15/17, *Saúl Luciano Lliuya v RWE AG*, (Tyskland), Sabin Center for Climate Change Law, Climate Litigation Database, [https://www.climatecasechart.com/document/luciano-lliuya-v-rwe-ag\\_dd33](https://www.climatecasechart.com/document/luciano-lliuya-v-rwe-ag_dd33).

*Pakistani farmers vs. RWE and Heidelberg Materials ("The Pakistan Climate Cost Case")*, sagsanlæg af december 2025, <https://www.climatecostcase.org/en/the-case>.

Supreme Court of the Netherlands, *Urgenda Foundation v. State of the Netherlands*, afgørelse af 20. december 2019, (Holland), Sabin Center for Climate Change Law, Climate Litigation Database, [https://www.climatecasechart.com/document/urgenda-foundation-v-state-of-the-netherlands\\_3297](https://www.climatecasechart.com/document/urgenda-foundation-v-state-of-the-netherlands_3297).

## Bøger

Blume, P., *Retssystemet og juridisk metode*, 4. udg., Djøf Forlag, 2020.

Borg, B., *CO<sub>2</sub>-kvoteregulering*, i Fugleholm, S., Hansen, C., Holdgaard, R., Kamby, J., Nordlander, L., Perotti, P. og Romera, B., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg. Djøf Forlag, 2025.

Borg, B., og Krehbiel, S., *CO<sub>2</sub>-kvotehandelsordningen EU ETS*, i Fugleholm, S., Hansen, C., Holdgaard, R., Kamby, J., Nordlander, L., Perotti, P. og Romera, B., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg. Djøf Forlag, 2025.

Brunner, U. og Bähr, C., *Climate Change and Individual's Rights in Switzerland*, i Sindico, F. og Mbengue, M., *Comparative Climate Change Litigation: Beyond the Usual Suspects*, Springer Nature Switzerland, 2021.

Columbo, E., *Climate Change and the Individual: A norwegian Perspective*, i Sindico, F. og Mbengue, M., *Comparative Climate Change Litigation: Beyond the Usual Suspects*, Springer Nature Switzerland, 2021.

Ebert, I., *Climate Change and Liability: An Overview of Legal Issues*, i O. Ruppel, C. Roschmann og K. Ruppel-Schlichting, *Climate Change: International Law and Global Governance*, Nomos, 2013.

Ehlers, A., *Grundlæggende erstatningsret*, 1. udg., Karnov Group, 2019.

Evald, J., *Hovedtræk af naborettens udvikling*, i Andersen, M., Baumbach, T., Haugsted, T. og Nielsen, R., *Festskrift til Peter Pagh*, 1. udg., Djøf Forlag, 2023.

Eyben, B., og Isager, H., *Lærebog i erstatningsret*, 10. udg., Djøf Forlag, 2024.

Fugleholm, S. og Holdgaard, R. *Introduktion til klimaretten og bogens opbygning*, i S. Fugleholm m.fl., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg. Djøf Forlag, 2025.

Gubba, W., *Tysk Dansk juridisk ordbog*, 4. udg., Gyldendal, 2006.

Henriksen, A., *International Law*, 4. udg., Oxford University Press, 2023.

Jensen, S., *Forholdet mellem naboretten og den offentligretlige regulering*, i Andersen, M., Baumbach, T., Haugsted, T. og Nielsen, R., *Festskrift til Peter Pagh*, 1. udg., Djøf Forlag, 2023.

Jong, E.R. de, *Climate Change Litigation: Living the Dutch Experience?*, i Abadie, P. Alogna, I. & Hautereau-Boutonnet, M. (eds.), *Climate Change Litigation and Corporations: Comparative Perspectives in France and Europe*, DICE Éditions Lieu d'édition: Aix-en-Provence, 2026.

Jong, E.R. de, *Civil Law Torts* i D. Kysar og E. Lim, *The Oxford Handbook of Climate Change and Private Law*, Oxford University Press, 2026.

Kamby, J. *Danske klimaretssager*, i Fugleholm, S., Hansen, C., Holdgaard, R., Kamby, J., Nordlander, L., Perotti, P. og Romera, B., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg. Djøf Forlag, 2025.

Koed, A., *Klimaerstatningsretten*, i Fugleholm, S., Hansen, C., Holdgaard, R., Kamby, J., Nordlander, L., Perotti, P. og Romera, B., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg. Djøf Forlag, 2025.

Kruse, F., *Ejendomsretten*, 2. udg., første bind, C.E.C. Gad, 1945.

Langager, N., *Almenvellet – En analyse af grundlovens § 73 og Den Europæiske Menneskerettigheds-konventions PI-I*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2019.

Nordlander, L., *National praksis*, i Fugleholm, S., Hansen, C., Holdgaard, R., Kamby, J., Nordlander, L., Perotti, P. og Romera, B., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg. Djøf Forlag, 2025.

Nyborg, A., *Om forholdet mellem dansk-europæiske menneskerettigheder og bæredygtighedskrisen*, 1. udg., Djøf Forlag, 2025.

Nørgaard, E. og Nordlander, L., *Klimaretssager globalt*, i Fugleholm, S., Hansen, C., Holdgaard, R., Kamby, J., Nordlander, L., Perotti, P. og Romera, B., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg. Djøf Forlag, 2025.

Pagh, P., og Haugsted, T., *Fast ejendom: regulering og køb*, 4. udg., Karnov Group, 2022.

Pagh, P., *Lærebog i miljørettens almindelige del*, 1. udg., Jurist- og økonomforbundet, 2006.

Pozzo, B., *Climate Change Litigation in a Comparative Law Perspective*, i F. Sindico og M. Mben-gue, *Comparative Climate Change Litigation: Beyond the Usual Suspects*, Springer Nature Switzerland, 2021.

Pristed, F. og Sonne-Schmidt, D., *ESG-reglernes betydning for danske virksomheder*, i S. Fugleholm m.fl., *Klimaret – i dansk perspektiv*, 1. udg. Djøf Forlag, 2025.

Reyes, L. og Burri, N., *Transnational corporate liability in the era of loss and damages: the case of Asmania Et Al. V. Holcim*, i Zirulia, S., Sandrini, L. og Pitea, C., *What future for environmental and climate litigation? Exploring the added value of a multidisciplinary approach from international, private and criminal law perspectives*, Milano University Press, 2024.

Rytter, J., *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention – og dansk ret*, 2. udg., Forlaget Thomson, 2006.

Stagetorn, M., *Nabo-ret*, Berlingske Forlag, 1978.

Tufte-Kristensen, J., og Sert, M., *International Privatret*, 1. udg. Djøf Forlag, 2024.

Tvarnø, C., *Klimaret – Almindelig del*, 1. udg., Djøf Forlag, 2022.

Tvarnø, C., og Nielsen, R., *Retskilder og retsteorier*, 6. udg., Djøf Forlag, 2021.

Ulfbeck, V., *Climate Change in Tort Law? The New Regulatory and External Effect of Suits against Private Actors*, i V. Rodrigo, *The Foundations of European Transnational Private Law*, 345-366, Hart Publishing, 2024.

### **Artikler og rapporter**

Askeland, B., *Erstatning for preventive udgifter*, Tidsskrift for Rettsvitenskap, 1-72, 2010.

Tvarnø, C., *Tab og skader i den internationale klimaret*, Tidsskrift for Miljø, Klima og Energi, nr. 10, 384-391, 2023.

Climate Litigation Network, *Laying the Foundations for Our Shared Future: How Ten Years of Climate Cases Built a Legal Architecture for Climate Protection*, 2025.

European Commission, Joint Research Centre, EDGAR – Emissions Database for Global Atmospheric Research, *GHG Emissions of all World Countries – 2025 Report*, 2025.

European Central Bank, *Climate change litigation and central banks*, 2021, <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scplps/ecb.lwp21~f7a250787a.en.pdf>.

European Group on Tort Law, *Principles of European Tort Law: Text and Commentary*, Springer, 2005.

Fugleholm, S. og Kamby, J., *Klimaret?*, Tidsskrift for miljø, nr. 8, 309-324, 2023.

Heede, R., *Tracing Anthropogenic Carbon Dioxide and Methane Emissions to Fossil Fuel and Cement Producers, 1854-2010*, Climate Change, 2014.

Hinteregger, M., *Civil Liability and the Challenges of Climate Change: A Functional Analysis*, *Journal of European Tort Law*, 2017.

IPCC, *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability*. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, Cambridge University Press, 2022.

Klimarådet, *Statusrapport 2026*, 2026, [https://klimaraadet.dk/sites/default/files/node/field\\_file/Klimaraadets\\_statusrapport\\_2026.pdf](https://klimaraadet.dk/sites/default/files/node/field_file/Klimaraadets_statusrapport_2026.pdf).

Kumar, V. og Frank, W., *Holding Private Emitters to Account for the Effects of Climate Change: Could a Case Like Lliuya Succeed under English Nuisance Laws?*, *Carbon & Climate Review*, vol. 12, no. 2, 2018, pp. 110-123.

Spitzer, M. og Burtscher, B., *Liability for Climate Change: Cases, Challenges and Concepts*, *Journal of European Tort Law*, 8, 2017.

Tigre M. og Barry, M., *Climate Litigation Report 2025 — Climate Change in the Courtroom: Trends, Impacts and Emerging Lessons*, Sabin Center for Climate Change Law, Columbia Law School & United Nations Environment Programme, 2025.

Ulfbeck, V. og Usynin, M., *Klimasøgsmål mod private virksomheder – mod en regulatorisk erstatningsret?*, *Juristen* 5-6, 250-256, 2023.

Weller, M. og Weiner, M., *Corporate Climate Liability in Private International Law*, *Japanese Yearbook of Private International Law*, Vol. 26, 2024.

## Hjemmesider

Climate in the Courts, *Court Advances Pari Islanders' Climate Case Against Holcim In Switzerland*, 2025, <https://www.climateinthecourts.com/court-advances-pari-islanders-climate-case-against-holcim-in-switzerland/> (besøgt d. 26. maj 2026).

Climate Law A Sabin Center blog, *What Lliuya v. RWE Means for Climate Change Loss and Damage Claims*, <https://blogs.law.columbia.edu/climatechange/2025/06/19/what-lliuya-v-rwe-means-for-climate-change-loss-and-damage-claims/> (besøgt d. 3. april 2026).

Danwatch, *Danmark hyldede klimafond: To år senere er der ikke udbetalt én krone*, 15. januar 2026, <https://danwatch.dk/danmarks-hyldede-klimafond-to-aar-senere-er-der-ikke-udbetalt-en-krone/> (besøgt d. 14. april 2026).

European Commission, *Corporate sustainability due diligence*, [https://commission.europa.eu/topics/business-and-industry/doing-business-eu/sustainability-due-diligence-responsible-business/corporate-sustainability-due-diligence\\_en#what-are-the-next-steps](https://commission.europa.eu/topics/business-and-industry/doing-business-eu/sustainability-due-diligence-responsible-business/corporate-sustainability-due-diligence_en#what-are-the-next-steps) (besøgt 30. maj 2026).

Federal Ministry of Justice and Consumer Protection, German Civil Code BGB, oversættelse af Langenscheidt Übersetzungsservice, [https://www.gesetze-im-internet.de/englisch\\_bgb/englisch\\_bgb.html#p4705](https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p4705) (besøgt d. 11. maj 2026).

Germanwatch, *Groundbreaking climate ruling against RWE: Major emitters can be held liable for climate risks*, <https://www.germanwatch.org/en/93166> (besøgt d. 27. april 2026).

London School of Economics and Political Science, *Luciano Lliuya v. RWE: a major step forward for climate justice*, <https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/news/luciano-lliuya-v-rwe-a-major-step-forward-for-climate-justice/> (besøgt d. 23. april 2026).

Miljø- og ligestillingsministeriet, *Miljøskader*, <https://mst.dk/erhverv/tilskud-miljoeviden-og-data/lovstof/miljoeskader> (besøgt d. 3. maj 2026).

Sabin Center for Climate Change Law, Climate Litigation Database, *About*, <https://www.climatecasechart.com/about> (besøgt d. 3. marts 2026).

Sabin Center for Climate Change Law, Climate Litigation Database, *How are the documents translated to english?* <https://www.climatecasechart.com/faq> (besøgt d. 9. maj 2026).

The Intergovernmental Panel on Climate Change, *About the IPCC*, <https://www.ipcc.ch/about/> (besøgt d. 18. april 2026).

United Nations, *What Is Climate Change?*, <https://www.un.org/en/climatechange/what-is-climate-change> (besøgt d. 3. marts 2026).